

Марина та Сергій
ДЯЧЕНКИ

**Мідний
король**

Блукаюча Іскра

Марина и Сергей Дяченко

Мідний король

«Фолио»

2008

Дяченко М.

Мідний король / М. Дяченко — «Фолио», 2008 — (Блукаюча Іскра)

Якщо ти річ і тебе кидають за борт як непотріб – що робити? Змиритися та піти на дно? Абож все-таки виплисти, вижити, пройти крізь безліч випробувань та небезпечних пригод? Чи можна пізнати цей світ, чи можна знайти в ньому друзів та кохання? Чи допоможе тобі в цьому книга, написана чоловіком на ім'я Варан (ті, хто добре знайомі з творчістю Дяченків, одразу здогадаються, про кого йде мова)? І головне – яку ціну варто заплатити Мідному королю, щоб самому стати володарем? Новий роман-фентезі Марини та Сергія Дяченків «Мідний король» - це нова грань їхньої творчості, епічна сага, сповнена битв, блукань і, головне, пошуків сенсу життя.

© Дяченко М., 2008

© Фолио, 2008

Содержание

Частина перша	5
Розділ перший	5
Розділ другий	28
Розділ третій	43
Розділ четвертий	60
Кінець ознакомительного фрагмента.	73

Марина та Сергій Дяченки

Мідний король

Частина перша

Розділ перший

Раннього вечора вітрильне судно «Крилама» ввійшло в прибережні води порту Мірте і стало на рейд, чекаючи митного огляду. Команда й пасажери, скільки їх було, вибрались на палубу – не тільки тому, що цього вимагали митні правила Мірте, але й затим, щоб подивитися на Літаюче Місто.

«Крилама» нахилилась, і вода з палуби струмочками потекла в море. З'юрмлені біля лівого борту пасажери готові були кинутися за водою – вони ахали й охали, насідали животами на загороду, тицями пальцями, показуючи одне одному дивовижі; дві огрядні пані, що всю дорогу не виходили з каюти, спрагло вглядались у простерте перед ними диво. Сім'я середніх статків (мати, батько, четверо синів), купець із двома помічниками, ремісники-умільці, що зважилися шукати щастя на службі в Золотих, та інші люди різних станів, які подорожували в каютах і в трюмі й багато ночей спали в гамаках і знемагали від безсоння на злежаних перинах, дивились на місто своєї мрії, мету подорожі, і багатьом займало дух.

Літаюче Місто линуло, не сягаючи землі. Тоненький серпанок оповив порт і припортові райони, а над ними розкинулись бірюзові й рожеві арки мостів, завмерли, граційно вигнувшись при злеті, тонкі стіни. Ажурові будівлі вивершувалися сліпучо-білими вежами, і гострі шпилі вели, мов пальцями, по тонкому шару хмар над містом. Тисячі суден стояли на рейді, ніби зачаровані видовищем, ніби засумнівавшись в останню мить: а чи гідні вони, порослі черепашками, ввійти в золотий порт Мірте?

Матроси видирались якнайвище, бажаючи більше побачити. Майже всі вони бували тут давніше, але тільки декільком, найстарішим, удалось зберегти підкреслено-байдужу міну: і не таке, мовляв, знавали. Повітря ледь тремтіло над морем, і через те здавалося, що золоте місто ось-ось розтане в серпанку, – але воно не тануло, навпаки, яскравішало в міру того, як сонце спускалось і подовжувалися тіні.

Підійшов великий човен із вартою та перевіряльниками. Першим на борт піднявся чоловік у шкуратяному шоломі, в легкому обладунку з гербом Мірте, з величезною паперовою книжкою під пахвою.

– Митна служба Мірте вітає вас, морські подорожники, – промовив поблажливо, переводячи чіпкий погляд з обличчя на обличчя. – Капітане!

Капітан вийшов наперед, тримаючись увічливо – і гідно водночас. З нагоди прибуття він змінив засмальцьовану, пропалену в багатьох місцях шкіряну сорочку на синій мундир із гудзиками з полірованої кістки.

– Пред'явіть до огляду пасажирів, команду, вантаж. Чи всі новоприбулі ознайомлені з умовами перебування в Мірте?

Ремісники переступали з ноги на ногу. Вони збиралися порушити закони Мірте – трохи, зовсім трішечки. Потім, коли влагодиться з роботою, вони заплатять повновагий податок і стануть чесними громадянами золотого міста, але попервах...

– У вас є документи на дітей? – чоловік у шоломі зупинився перед скупченою в коло сімейкою. – Пред'являйте, будьте ласкаві. Так... Добре. Що везете?

Тим часом вартівники та перевіряльники, усього восьмеро людей, хутко розсипалися по кораблю: хтось опустився в трюм, хтось заглядав у бочки й трусив тюки на палубі, хтось запався не знати куди і враз виник не знати звідки. Пасажири гляділи на них зі сторожким захватом: митники були громадянами Мірте, бронзово-смаглявими, вилицюватими, з коротко стриже-ним золотим волоссям.

– Двадцять сім, двадцять вісім, – митник рахував пасажирів. – А це що? Капітане!

Капітан прискочив і зупинився поряд. Митник повернувся до нього, на лиці були здиву-вання й гидливість:

– Ви не знаєте законів Мірте? Що це, я вас питаю?

Перед ним, обік від інших пасажирів, стояв хлопчик років п'ятнадцяти, худорлявий, чор-новолосий, з великими вухами. Розгублено поглядав то на митника, то на чудесне місто за його плечем. Напівдитяче й просте обличчя його вирізняла ледве вловима дивнота: занадто темні очі й випнуті надбрівні дуги, занадто гостре підборіддя, дуже біла шкіра й запалі щоки – хоча на голодного чи виснаженого хлопчисько не був схожий.

– Цей... – вичавив капітан. – Цей... де твій хазяїн?

Надбіг добре вдягнений, високий пан із білим пером за вухом – знаком професії пере-писувача.

– Перепрошую, я показував... пред'являв у каюті майно, там книжки, папір, писальне приладдя...

Митник жестом звелів йому замовкнути.

– Що це? – його довгий палець майже торкнувся білого лоба хлопчиська.

– Це мій раб. – Переписувач ковтнув. – А... що?

– Вам відомо, що гекса та їхнє поріддя не може ступити на землю Мірте? А вам, – митник круто повернувся до капітана, – хоч вам це має бути відомо!

Капітан побліднув:

– Гекса? Я не знав, що він гекса. Він...

– Ні-ні, – залепетав переписувач. – Він у рабстві в моєї сім'ї майже вісім років... Змалку... Він не може бути гекса, у мене є купча, там сказано – «походить з лісового краю»!

Пасажири й команда, наставивши вуха, підбирались усе ближче. Назрівав скандал; реміс-ники перезирались, матроси супились, решта відверто цікавилися, занудьгувавши без розваг за довгий час подорожі.

Не слухаючи переписувача, митник звернувся до капітана:

– Ваш корабель не ввійде в гавань, поки на борту перебуває гекса.

Пасажири загомніли. Митникові слова передавали далі, тим, хто не розчув. Розвага загрожувала обернутися на біду.

– Даруйте... – капітан тепер почервонів; він зовсім не був таким досвідченим морським пластуном, яким хотів здаватись. І якщо з бурєю у відкритому морі йому випадало змагатись, то непорозуміння з митницею Мірте було устократ небезпечніше.

– Або ви розвертаєтесь і йдете, – підніс голос митник, – або сплачуєте стоянку на рейді – чотири тисячі монет за годину. Гей, ви закінчили?

Його помічники знов показали на палубі й по черзі записали щось у принесену на борт книгу. Діставши ствердну відповідь, митник поглянув на сонце:

– Час огляду вийшов, тепер починається час затримки. Розрахуєтесь ви, капітане, потім зможете позвати до суду пасажира, який протягнув на борт напівкровку... Якщо вам удасться, звісно, вибити з нього хоч копійку, – митник осміхнувся. – Отже, ви розвертаєтесь?

– Ми не можемо! – крикнув хтось із натовпу пасажирів. – Це... це нечувано! Я заплатив за квиток!

– Ми всі заплатили, – плачливим голосом підхопила огрядна пані. – Нас із сестрою зустрі-чають... сьогодні в порту... В ім'я Імператора, ми не можемо піти!

Митник зиркнув на неї, але нічого не сказав. Купець, що стояв поряд, повідомив пані впівголоса:

– Імператором тут не присягаються.

– Ми не можемо піти. – Капітан говорив уривисто й глухо, так уразила його несподівана біда, що сталась при самому кінці подорожі. – У нас майже вийшли... запаси прісної води.

– Мені не потрібен клопіт про вашу воду. – Митник попрямував до драбини, по якій уже спускалися його підлеглі. – Моя вам проста порада: скиньте гекса за борт і входьте в порт.

Хлопчисько й досі стояв обіч від усіх. Невтямки було, розуміє він чи ні, через що така веремія. Не схоже, щоб його знічували погляди – лихі, відверто неприязні, іноді бридливі.

– Скільки можна чекати! – закричала огрядна пані. – Скиньте його за борт, нарешті! Ви ж бачите – іншої ради нема, інакше нас не пустять!

Переписувач виступив наперед. Губи в нього тряслися.

– Панове, я розумію ваше обурення... Я сам, я не знав... але, панове, це ж моя власність... Він знаряддя моєї праці, дуже цінне, важливе... Він джерело моїх прибутків! Він дуже дорого коштує, хто мені відшкодує?!

– А хто мені відшкодує простій на рейді?! – гаркнув капітан.

– Ви поставили нас усіх у жахливе становище, – завважив купець. – Хто винен, як не ваша недбалість? Усім відомо, що гекса та їхніх напівкровок не пускають у Мірте!

– Заждіть, – переписувач кинувся за митником, готовий був схопити його за рукав, але в останню мить утримався. – Заждіть... Я можу заплатити штраф. Ми ж люди, домовмося... Я відпливу з ним сьогодні ж, я тільки пересяду на інший корабель!

– Ані ногою. – Митник узявся за дужку, до якої кріпилась драбина. – Гекса не опоганить Мірте ані диханням, ані доторком, ані гидким випороженням своїм. Викидайте за борт – або корабель не пройде.

Пасажири говорили вже на повний голос, і, здавалось, жоден не чує іншого.

– Але що ж мені робити, – переписувач кусав губи. – Це... головне моє добро, цей раб! Він... у нього дивовижна пам'ять на букви та знаки, він переписує книги з нечуваною швидкістю, без нього я зубожію!

– Ваша справа, – митник поставив ногу на сходинку. – Гей, капітане, хвилинка на роздуми.

– Та що тут думати! – закричав старший із ремісників, бородатий ювелір. – У мене контракт у Мірте, хто за мене заплатить неустойку?!

– Може, човен, – бурмотів блідий, як лід, переписувач. – Може, спустити човен... Він переписує по цілій книзі за три ночі!

– Доведеться тобі самому потрудитися, – сказав ювелір і сплюнув за борт. – Руки не відпадуть!

Капітан, стиснувши зуби, ішов по палубі, переступаючи через кодоли, кинуті кимось вузли, – ішов до хлопчиська.

Той відступив.

– Добре плаваєш? – похмуро спитав капітан.

Хлопчисько мовчав, продовжуючи відступати. Капітан схопив його за комір. Хлопчисько випручався з несподіваною спритністю й кинувся тікати – уздовж правого борту. Наспіли матроси й пасажири. Десять рук одночасно вчепились у куртку й штани із запряного полотна, але хлопчисько, прудкий, мов вивірка, вирвався знов. Його наздогнали й збили з ніг.

– Не оглушуйте! – голосив переписувач. – Так він, може, впливе! Книги мої, ще й до половини... А завдаток же...

Він сів на згорнуту кодолу і, в розпачі розгойдуючись, узявся за голову. Перо за вухом, знак професії, поникло.

Хоч тіло хлопчиська звивалося, спільними зусиллями його перекинули через борт. Хлопчик полетів униз, дригаючи в повітрі руками й ногами, і шубовснув у воду, і бризки вдарили в облавок вітрильного судна «Крилама».

Митник, що спостерігав з палуби, кивнув:

– Заходьте в гавань. Можете швартуватися.

* * *

Він занурився з головою. Вода вдарила по вухах, на мить стало боляче, але Розвіяр нараз випливав, ухопив повітря в легені й затрусив головою. Біль пройшов миттєво, як і з'явився. Поряд, зовсім поряд був мокрий облавок «Крилами» – блискучий і чорний над водою, а під водою – бурий, волохатий, де-де порослий черепашками. Вода виявилася майже такою ж прозорою, як повітря, – Розвіяр міг бачити всю тушу «Крилами» аж до кіля.

Розпустились і набрали вітру паруси – зелені з червоним, кольору Фер, порту приписки. Запінилася вода біля борту, і сам борт повільно сунувся, пропливаючи мимо. Розвіяр подався убік: за кормою «Крилами» нуртував високий білий вал, потрапити туди – умить затягне й закрутить, залишить під водою назавжди.

«Крилама» відходила повільно. От вона закриває весь світ, от вона відсунулась, от вона – силует, усе ще величезний, але щохвилі, то менший. Розвіярові знову відкрилося місто: високий Мірте, ширяючи в хмарах, дозволяв дивитися на себе й капітану на містку, і гекса, що тонує посеред моря. Хоча давніше Розвіяру ніхто не казав, що він – гекса.

Сонце сідало. Казали, що дивитись на Мірте можна опівдні, на світанку, при заході, вночі, – з кожним поглядом це буде нове місто. От і тепер: бірюзові арки зробилися синіми, а рожеві – опалово-жовтими. Білі вежі взялися золотим. Шпилі тримали на вістрях хмару, немов припнувши її до неба.

Море не хвилювалось. Невелика хвиля то піднімала Розвіяра, то опускала. Там, де пройшла «Крилама», лишався на воді слід. Розчепірівшись на поверхні, бовтаючи у воді ногами, Розвіяр бачив, як далеко-далеко пливе митний човен, і ще один, і ще. Як слідом за «Криламою» спрямувалося в гавань інше судно – під жовтими й білими вітрилами.

Він ковтнув солоної води й закашлявся. Як він пам'ятав, ніхто не навчав його плавати. Проте триматися на воді він завжди вмів. Не варто пливти до берега, на берег не пустять. Тоді куди?

Розвіяр продирався, роззирнувся й поплав, націлившись на невеликий корабель, що стояв найдалі од усіх від берега. Чомусь йому здавалося, що коли корабель невеликий і коли стоїть так далеко – його неодмінно візьмуть на борт. Чому ні? Він добре вміє працювати.

Схилялося сонце, золоте місто знову міняло свою подобу. Розвіяр плив; вода виявилась такою оманливою – і твердою, й м'якою водночас. З борту «Крилами» поверхня моря здавалася стійкою, але ходити по воді не можна. Кораблі й човни рухалися швидко, Розвіяр думав, що й сам зуміє так плисти – але помилився; борсаючись, він старався з усієї сили, однак місто й досі здіймалося над водою, відбиваючись у ній разом зі шпильями й хмарами, і корабель на рейді лишався так само далеким.

Щось дивне робилося з руками й ногами. Вони немов здерев'яніли. І дихати ставало все важче. Розвіяр перепочив, полежавши на спині, але плеснула хвиля – і він знов похлинувся. Відкашлявся й знову поплав: тепер йому здавалося, що корабель наближається. Розвіяр гріб, облизуючи пересохлі губи. Йому все сильніше хотілося пити. Морська вода обпікала горло.

Він не шкодував ні за хазяїном, ні за «Криламою», ні за вузликом із пожитками, що лишився в трюмі під його гамаком. Він шкодував за «Подорожжю на Осиний Ніс». Учора вночі він переписав півкнижки, а закінчити до ранку не вдалося – капітан заборонив палити вогонь у трюмі. Розвіяр перегорвав сторінку, дивився на неї, потім схилявся над чистим аркушем і

ретельно переносив на папір те, що запам'ятав, що висіло, наче в повітрі, у нього перед очима. І поки писав – він потроху розумів слова й бачив те, що вони значили. Бачив далеку протоку, зубчастий гребінь між двох скель: з одного боку півострів Осиний Ніс, з другого – Крем'яшок. Двічі на рік біля гребеня вирує вода, страшно нуртує, й зриваються камені. Вода то спускається, оголюючи нори глибинних гадів, то піднімається знов, зубчастий гребінь ховається під водою, і тоді через Осиний Ніс може пройти судно, хай навіть найбільше, ось як «Крилама». Мандрівник, що написав колись книгу, долав протоку в небезпечний час – коли вода от-от готова була опуститись; доплив він чи загинув у хвилях?

Розвіяр подумав і вирішив, що, мабуть, урятувався. Таж написав хтось книгу про Подорож. Про те, що книгу може написати мертвий дух, хазяїн Агль нічого не казав...

Хазяїн Агль тужить, напевно. Він стільки разів казав Розвіярові: «Ти – моє багатство», що й змія запам'ятала б. Щоправда, тягати за вуха, стукати лобом об стіл і лягати останніми словами хазяїн Агль теж був митець... Особливо сп'яну...

У Розвіяра зсудомило зненацька ногу. Розгубившись, він забився, схопився за щиколотку, занурився з головою... Судомо відпустила, але зостався страх. Розвіяр роззирнувся.

Небо розділилося на дві половини. Зі сходу наступала темрява, і Літаюче Місто укотре поміняло свою барву. Із кольорового воно зробилося карбовано-сірим, висячі арки налилися власним світлом, і мости прикрасилися низкою вогнів. Із заходу ще світилися вода та небо, але сонця не було. Воно потонуло. Так завжди.

Розвіяр подивився на маленький корабель, що до нього стільки часу уперто плив. Корабель повільно рухався, на його щоглах розгорталися вітрила – сині. Запалився сигнальний вогонь на верхівці щогли; корабель пішов на захід, туди, де горіло небо й блищала вода, пішов навздогін сонцю та дню.

Наступала ніч, але темряви не було. Щомиті запалювались усе нові вогні. Жовті, білі, жовтогарячі ланцюги простягалися від мосту до мосту, від вежі до вежі, і скоро над Мірте повисла заграва, що тільки ледве-ледве поступалася за силою заходу сонця. Далеко в морі – там, куди пішов корабель, – запалився маяк. На щоглах займалися сигнальні ліхтарі, і декілька великих вогнів спалахнули один по одному просто посеред моря. Розвіяр був оточений вогнями, немов на святі.

Якщо тут пройде корабель, вони ж побачать мене на воді, подумав Розвіяр не стільки з відчаєм, скільки зі здивуванням. Коли митник назвав його «гекса», коли його вирішили жбурнути за борт, коли він летів уже в воду, кинутий десятком рук – ані на хвилику, ані на єдину мить він не вірив у свою смерть і не збирався вмирати. Не збирався й тепер. Тим дивніше було, що руки відмовлялися служити, ноги зробилися важкими й тягли на дно, а зуби так стукотіли від холоду, що цей стукіт, напевно, було чути в місті.

У небі проступили тьмаві зірки. Тьмаві – бо їх забивало сяяння Мірте. Розвіяр плив, намагаючись тепер зігрітись і не ставлячи іншої мети. Море теж світилося; глибоко під водою – Розвіяр злякався, як глибоко, – запалилися зеленкуваті вогники. У книзі про подорож на Осиний Ніс були сторінки про морських гадів – хапуна, усеїда, морського гачкаря, про донного дракона, називаного в просторіччі Утробою. Розвіяр ослабнув, уявивши, як у глибині моря під ним відкриваються вогненні очі і розгортаються гачки, хоботи й щупальці.

Поверхня води, потримавшись під підборіддям, сягнула губів. Потім ніздрів. Тоді Розвіяр пірнув і виринув, і знов пішов під воду з головою. Заборсався, не бажаючи здаватись, але майже одразу ж вибився з сили.

Налетів вітер із моря. На краю зору хитнулося щось, на мить закривши тьмаві зірки. Розвіяр рвонувся: йому привидівся човен, зовсім близько, поряд!

Величезне й темне, порожнє розгойдувалося на хвилях. Не човен; щось на кшталт круглого плоту з палкою посередині. Розвіяр кинувся до нього, заляскав по воді руками, розбиваючи віддзеркалення далеких вогнів і зір. Хотів ухопитися за край, але пальці зіслизнули. У

відчаї, що вмирає так близько від спасіння, Розвіяр закричав й обіруч ухопився за дерев'яний край плавучої споруди.

Навалився ліктем. Віддихнув. Тепер принаймні його не затягне так просто вглиб, море не заковтне його, не перетравить; сопучи й кашляючи, Розвіяр вивіз на край плоту, немов драглистий слимак.

Пліт хитнувся. Протилежний край піднявся над водою, а той, що на нього здерся хлопчик, пішов під воду. Розвіяр перебрався ближче до центру. Палю, що стирчала посередині дерев'яного кола, вивершував, як виявилось, круглий каганець із гнотом і залишками олії.

Розвіяр привалився до цієї палки спиною.

Він не потоне. Він дочекається на цій штуці ранку, і тоді його підбере корабель... Хвилі м'яко погойдували дерев'яний круг, і здавалося, що він пливе кудись. «А може, мене винесе до берега?» – подумав Розвіяр і лизнув мокру долоню.

Солоня вода не тамувала спраги. Навпаки, стало гірше. Розвіяр обхопив себе за плечі, намагаючись зігрітися. Тепер, у пільмі, Мірте саяв у всій своїй пишноті – Розвіярові здавалося, що до нього лине музика, така тонка й ніжна, як буває тільки від струн під смичком.

І в цю музику вплився інший звук – розмірене ляскання. За кілька хвиль Розвіяр зрозумів, звідки воно долиняло: чорний силует човна плив по залитій світлом воді. Човен був не гребний і не вітрильний – колісний. Гучніше за все були удари лопатей по воді, потім Розвіяр почув поскрипування вала й нерозбірливу пісеньку. Людина, що сиділа на кормі, тримала поперек колін довгу палку, і на кінці її то спалахувала, то згасала пелюстка вогню.

– Не розумію я, красуне, – муркотіла людина, – не розумію я, красуне, де туди, де сюди, о-о-о... Хіба милування гаряче... ніколи, ніколи... хіба милування, туди, ніколи не сюди... Стий! Фру!

Він форкнув, ляскання стихло, поскрипування, навпаки, погучнішало. Човен підійшов упритул до плоту, на якому сидів Розвіяр; людина підняла свою жердину, звелася на ноги – і раптом завмерла. За його спиною переливався вогнями Мірте, обличчя Розвіяр не міг роздивитись.

– Гей! Ти хто? – спитала людина зі страхом. – Живий чи мрець?

Розвіяр хотів відповісти, але замість цього гучно клацнув зубами. Людина в човні, хвилюючись, дістала звідкись закоптілий ліхтар, підкрутила коліщатко, і стало світліше.

– Ти хто? – Чоловік у човні підняв ліхтар. – Здається, людина... Неначеб хлопак... Ти що, з корабля упав?

Розвіяр кивнув.

– От уже ж... – пробурмотів чоловік. – Ану, іди сюди... тут не можна сидіти, це бакен, зрозумів? Сигнальний вогонь... я й так припізнівся...

Розвіяр хотів перебратися на човен, але замість цього скотився знов у воду. Бакен сильно хитнувся. Чоловік простягнув Розвіярові руку і витяг на корму.

– Холодний який... Іди на ніс, бо я й сам промокну... Іди на ніс, кажу тобі!

Майже весь човен займало колесо, звідки на Розвіяра дивилися дві пари жовтих очей. Здригаючись, він перебрався через нього по зігнутому трапу, сів на носі й знов обхопив себе за плечі. Бакенник тим часом прикрутив знову ліхтар, підняв жердину і, потягнувшись до бакена, тицьнув язиком полум'я в каганець.

Зайнялося одразу, і так потужно, що Розвіяр примружився. Бакен, що врятував його від смерті, був маленьким і круглим, і дивлячись на нього збоку, Розвіяр здивувався: як можна було сидіти на такій нікчемній дерев'янці?

– Мені ще три вогні, – пробурмотів бакенник. – Припізнівся сьогодні, ой... Пішли! Ну!

Закрутився барабан, спершу повільно, тоді все швидше. У середині бігли пліч-о-пліч темні звірі, Розвіяр не міг їх як слід роздивитись. По боках човна заляскали лопаті.

– От уже ж, – бурмотів бакенник. – А я все випив майже... Ну от на дні лишилося. На!

Він кинув фляжку, Розвіяр не піймав її, і фляжка впала на дно човна.

– Руки діряві, – сказав бакенник. – Ну ж бо пий... А то...

Розвіяр із третьої спроби відкрутив кришку. Рідини у флязі було й справді на дні, а пахла вона гостро та ядучо. У Розвіяра сльози навернулись на очі.

– Пий, ну! – квапив бакенник.

Розвіяр випив. Одразу нічого не відчув, але вже за мить йому стало краще; він побачив, як переможно висявають вогні Мірте, як відбиваються в кожній краплині, що зривається з гребної лопаті, і як віддаляється, погойдуючись на воді, запалений бакен.

– Хто ти такий, га?

– Розві...яр.

– Юнга? Матрос?

– Не. Ні.

– А хто?

Розвіяр закашлявся.

* * *

Вогні займались один по одному. Величезні їздові пацюки, замкнені в колесі, знали й виконували команди «Фру» та «Ну». Розвіяр заснув.

Він спав, скулившись на носовій лавці, не помічаючи ні холоду, ні світла. Море заколисувало його. Він спав, немов передчуваючи: життя буде довгим і треба набратися сил.

Його розбуркав чужий голос. Із напівмороку (біля Мірте ночі не бувають темними) виплив другий човен, і молодий сварливий голос окликнув бакенника:

– Гей! Ти б ще над ранок виїхав!

– Припізнився, буває...

– Буває... От сяде хтось на мілину, тоді тебе й підвісять за оце саме «буває»... Хто це в тебе?

Розвіяр заслони́в обличчя ліктем – занадто яскравим здалося світло розпаленого ліхтаря.

– На бакені сидів. Я вже думав, потопельник.

– «На бакені»... навіщо підібрав його, тебе питаю? Мало клопотів? Мало тобі другого попередження?

– Ну помирав же, тобто на бакені... Зовсім ще хлопчисько.

Власник молодого сварливого голосу підігнав свій човен ближче.

– Гей, відповідай-но, хто такий!

– Розвіяр.

– Звідки взявся?

– За борт... упав.

– З якого корабля, ану, не брехати!

– З «Крилами».

– «Крилама» проходила сьогодні, – сварливий хмикнув. – Юнга?

– Ні.

– Щось мені не подобається цей один, – пробурмотів сварливий чоловік. – Ану... поглянь-бо на мене, шмарклю!

Розвіяр підняв голову. Сварливий чоловік дивився на нього з півтемряви, високо піднявши ліхтар.

– Старий, – сказав зміненням голосом. – Ану, поглянь на нього, тобі там ближче. Здається мені, що в нього гексава мармиза.

Бакенник, який підібрав Розвіяра, посвітив йому в обличчя ліхтарем. Розвіяр зажмурився.

Тихенько плескалася хвиля, торкаючи лопаті гребних коліс.

– Що? – сказав бакенник зміненим голосом. – Викинули з корабля, так?

Розвіяр знову почав дрижати. Сварливий лайнувся довго й незрозуміло.

– Не люблять вони, – пробурмотів бакенник. – Так. У них із цим... суворо.

Сварливий знову вибухнув лайкою. Обклав Розвіяра, тоді перекинувся на Золотих і далі лаявся без упину – монотонно. Очі його, звернені до сяйливого міста, блищали, мов у щура в барабані.

– А робити ж що? – спитав бакенник у простір. – Я й сам... У самого тимчасове право на проживання, два попередження, а з третім проженуть мене у три вирви... Що з тобою робити, хлопче? Куди дівати? У місто не можна... Та й тут теж негодяще місце для гекса, ох, Шуу тебе роздери...

Він закрутив головою, мов сподіваючись, що з хвиль підніметься раптом підходяще місце для Розвіяра.

– Викинь його, – сказав сварливий.

– Так, цей...

– Або відвези до маяка.

Бакенник похлинувся:

– Та він же несповна розуму! Хто його зна, що... Ганятися почне, або вб'є, і нічого йому за це не буде... Як тоді, коли він рибалку зарізав...

– Ну тоді викинь.

– Я ж не Золотий – людину в море викидати, – тихо сказав бакенник.

– Ну вези.

– Далеко, це ж пацюків ганяти, а вони й так заморені.

– Ну викинь, чого ти мені голову морочиш? Раніше треба було думати, перш ніж гексаня підбирати, старий дурню, утробина відрижка...

І знову ринув одноманітний потік лайки.

* * *

Одинока скеля здіймалась над водою камінним островом. Човен Розвіярового рятувальника підійшов до нього вдосвіта, коли небо сіріло, гублячи зорі. Поблизу було чути, як тріщить і виє полум'я в прозорій чаші маяка.

– Ну от, – сказав бакенник. – Доля в тебе, хлопче, звісно... ех. Знав я одного гекса... Справжнісінький звір, звісно, але мені добряче допоміг... Ти йди. Мені повертатися треба.

Розвіяр переліз із корми на камінь. Бакенник ударив жердиною по борту:

– Ну! Пішли, хороші, давай!

Закрутилось колесо. Заляскали лопаті. Розвіяр постояв, дивлячись услід човну; острівець був крихітний, полум'я маяка стогнало, здавалося, над самою головою.

У камінні бігали стоноги, здоровезні, можливо, їстівні. Розвіяр посидів на камені, відпочиваючи. Він дуже втомився й ослабнув. Мимо, зовсім близько, пройшов пишно оздоблений корабель на світлих вітрилах – скоро він буде в Мірті... Якщо не затримають на митниці...

Розвіяр здогадався, що на нього дивляться. Повернув голову. На скелі позаду нього стояв напівголий старий у драній шкіряній спідниці. Тіло його, висохле й жилаве, у світлі маяка здавалося червоним, борода й сиве волосся стирчало навсібіч, ніби вінчик, а ніс, що виступав далеко вперед, був темно-лілового кольору.

Пришелепуватий голий старигань. Убив якогось рибалку, і вбивство зійшло йому з рук. Що казати про Розвіяра, якого вже одного разу на смерть присуджено?

Він сидів на камені й дивився на старого знизу вгору. Навіть не підвівся назустріч – не було сил.

Старий махнув рукою, владно наказуючи забиратися. Його ніс налився кров'ю, ставши майже чорним. Розвіяр сповз із уступу, позадкував у воду, намацуючи ступнями слизьке каміння. Далі зсуватися не було куди.

– Розумні вони, – зі злістю сказав старий. – Виродки!

Він розвернувся і попростував угору по камінню. Потилиця в нього була гола – здавалось, лисина ненароком сповзла зі звичного місця, як сповзають незручні капелюхи.

Біля самої підшви маяка старий обернувся. Скинув на Розвіяра шаленим оком, сперся руками в боки, усім виглядом показуючи обурення:

– Ну що? Чого тобі?

– Дайте... попити, – прошепотів Розвіяр. – Будь ласка.

* * *

Маяк був кістяний. Чи то голка велетенського морського їжака, чи то прямий бивень, а може, зуб. Високий, ізсередини порожній. Дерев'яна драбина, влаштована в порожнині, вела нагору – до бака, заповненого оливою, до гнотиків і гвинтів, до запального отвору.

Старий називав себе Маяк. Чи то забув своє справжнє ім'я, чи то відмовився від нього через непотрібність. Він мешкав тут багато років сам-один, годувався рибою та птицею – на те й друге в нього стояли хитрі пастки. Водорості, якими поросла підводна частина острова, старий їв з особливим апетитом. Пив дощову воду. Тільки олію для маяка – жирну, густу, надзвичайно займисту – привозили з Мірте.

За оселю правила порожня мушля величезного молюска, закинута на острів давно забутим штормом. Мушля стояла, мов розгорнута книга оправою нагору. Її темні стулки, порослі мохом і засипані попелом, правили за дахові схили. Усередині було темнувато, але старий не потребував світла. Над його головою цілі ночі горів маяк.

Розвіяр напився води, яку старий плеснув йому в залізний кухлик, з'їв білу, з м'якими кістками рибу, варену, давно охолоду. Після цього ліг і заснув, і проспав, певно, майже добу. Коли він розклепив повіки, знову був світанок, старий бродив у камінні біля берега, витягаючи з води гірлянди водоростей, нюхав їх, неухважно надкушував – і продовжував вибирати далі. На спині в нього можна було злічити кожен хребець. Драна шкіряна спідниця лопотіла на вітрі. Морська гладінь здавалася рожевою, а далі, над обрієм, височіло велике місто, пускаючи, мов зорі, один вогник по одному.

– Задмухати свічку, – пробурмотів старий собі під носа, але Розвіяр почув. Акуратно склавши на мокрому камені добути водорості, старий піднявся до маяка, крекчучи, пробрався в низькі двері і зник. Минула хвилина, друга, потім високе полум'я маяка засичало. Дощем посипались іскри, Розвіяр перелякався – але майже всі вони гасли, не долетівши до землі, і на голову некликаному гостеві впала тільки пригорща попелу.

Погаснув і маяк. Це було мов захід сонця, що минув за одну мить. Світ навколо змінився так раптово, що Розвіяру довелося сісти на камінь, щоб ухилитися від запаморочення.

Розсунувся обрій. Відкрились кораблі на рейді та інші, що підходили з відкритого моря. Зникли гострі тіні, світ зробився м'яким, як вода, а Мірте на видноколі наче виріс, майнув ще вище й у ранковій світлі здався добрим.

З низьких дверей у підшві маяка вибрався старий.

– Цур на маяк не сцяти, – сказав урочисто, дивлячись мимо Розвіяра. – Он море є, туди й мочися!

* * *

Вони майже не розмовляли. Маяка неначе не цікавило, звідки узявся Розвіяр і що збирається робити далі. Щовечора старий піднімався по сходах, щоб запалити маяк, і щоранку гасив його, втягаючи гніт за допомогою особливого механізму. Розвіяр не міг зрозуміти, коли старий спить, – здавалось, він не лягав ніколи, усе вештався по камінню, витягав рибу, якимось піймав м'ясистого червоного восьминога і приготував на жаровні; ні дров, ні хмизу на острові не було, але старий нічого, крім водоростей, не їв сирым. Для готування він використовував ліхтарну олію, а посуду в нього було навдивовижу багато.

Щодня повз маяк проходили кораблі. Старий дивився на них оцінливо, іноді плював услід, іноді махав рукою, але нічого не казав уголос. Розвіяр бачив, як пішла «Крилама». Йому дивно було згадати, як сам він стояв на її палубі, і страшно – як проз нього рухався порослий черепашками борт.

Він не знав, хто там тепер, на «Крилами». Пасажири давно розчинилися в місті, лишилися на кольорових мостах під золотими банями. А капітан на судні напевно той самий, і команда також... Вони підуть і повернуться. І знову підуть. Вони можуть пливати й бродити по всьому світу, а він, Розвіяр, не вмє ходити по воді!

Він проводжав кожний корабель із жагою й надією. Він міг би відплисти, він міг би повернутись на материк; якби ж хазяїн Агль знав, що Розвіяр вижив! А він би точно розщедрився на човен, щоб забрати з маяка «своє багатство». Але хазяїн, звісно, не знав; можливо, він і сам давно поїхав із Мірте, може, вертаючись, «Крилама» відносила і його...

Далеке місто щоранку вставало на видноколі, ширяло над водою, мінилося веселково, поблискувало золотом, міняло кольори й запалювалося вогнями, і так світилося до ранка. Розвіяр не раз і не два намагався уявити, що за люди там живуть. Високі, сухорляві, зі смаглявою шкірою й золотим волоссям; от би подивитися на їхніх жінок.

Дивно, що, сидячи на камені посеред моря, обвітрений, змучений, напівголодний Розвіяр уперше, мабуть, у житті так багато думав про жінок. Може, так діяло на нього прекрасне й неприступне місто. А може, ніколи давніше у Розвіяра не було стільки вільного часу.

Добувати їжу і їсти. Більше нічого. Розвіяр бродив по острову, збираючи уламки мушель, але їх було мало, тьмяних, некрасивих. Він допомагав старому розчиняти рибу та – іноді, коли пощастить, – патрати спійманих птахів. Старий мовчав. Розвіяр дивився на риб'ячу луску, що складалась у візерунки, і в нього перед очима виникали сторінки переписаних книг – він пам'ятав їх майже всі.

Якось удень, сховавшись у затінку маяка, Розвіяр став читати вголос – не останню книгу про «Подорож на Осиний Ніс», а ту, що переписував раніше, коли «Крилама» тільки вийшла з порту Фер. Це була історія про фаворитку самого Імператора, дуже рідкісна у Фер і заборонена в Імперії. Хазяїн Агль збирався продати переписаний примірник у Мірте – за великі гроші. Розвіяра зовсім не цікавили походеньки фаворитки: вона однаково обходила з усіма чоловіками. Його цікавили картини чужого життя, прикрашені, але все-таки схожі на правду.

Розвіяр читав, приплющивши очі, подумки перегортав сторінку й читав далі: місто біля підніжжя вулкана... темні лабіринти зі сліпими вартівниками... спочивальня Імператора, білі і сині вогні... довга зала, басейни, підсвічені згори та знизу, натовпи придворних, музики з морськими мушлями...

Тінь маяка перейшла. Розвіяр перебрався, доганяючи її, на інший камінь. Тінь подвоїлася й злилася знов; піднявши голову, Розвіяр побачив старого – той сидів на камені, дивлячись на далеке місто Мірте.

Розвіяр знітився. Він довго мовчав, перш ніж знову почав читати вголос. Чи то від спеки, чи то від монотонного плеску хвиль пам'ять у нього потьмарилась – він кинув книгу про фаво-

ритку й подумки розгорнув іншу. Це були «Повчальні казання про людей, звірів та інших тварей» – усілякі історії, записані одна по одній, і неможливо було відрізнити вигадку від правди. Про те, як вірні дружини літають на свято до королеви квітів, але палуба повітряного корабля проломлюється під ногами невірних дружин. Про те, як ситуха забажала стати криламою. Як дочка лісоруба вирішила вийти заміж. Про вогняних личинок, що живуть у чорному яйці: «Як лусне шкаралупа – вийде вогняна тварюка на волю і стане служити тобі три дні й три ночі, скоряючись словам і бажанням. її не вразить ні стріла, ні клинок...»

Розвіяр водив пальцем по долоні, виписуючи невидимі знаки; книги оповідали про все, але в жодній із них не було слова «гекса».

Тінь знов переповзла. Розвіяр сидів на сонячній пригріві, а поряд, також на пригріві, сидів старий і дивився на горизонт.

* * *

Старий і досі нічого не казав. Щодня, загасивши маяк і закінчивши клопотатися про їжу, він сідав у затінку, і трохи далі сідав Розвіяр. Уважно дивився на свою ліву долоню – рано чи пізно на ній з'являлись уявні знаки, тоді Розвіяр водив по них пальцем і читав уголос.

Інколи старий сидів довго. Інколи скоро піднімався й ішов геть. Розвіяр читав сам собі, потім, коли спека ставала нестерпною, занурювався в море. Його одяг зашкаруб від солі, він ходив гольцем, як старий. Біла шкіра облуплювалась на плечах і руках, облізала клаптями, але Розвіяр уже не відчував болю.

– А що таке «гекса»? – спитав він якось у старого. Надія на відповідь була слабкенькою. Проте Маяк озвався майже відразу:

– Це плем'я.

– Де вони живуть? – спитав Розвіяр, зраділий з успіху. Але цього разу старий не відповів.

* * *

Минуло багато днів. Розвіяра нудило від вареної риби, він дивитись не міг на водорості. Кусник хліба снівся йому вдень, коли він засинав під стулками величезної мушлі, і вночі, коли полум'я в маяку стугоніло і билось на вітрі.

Він переповідав усі, що їх переписав, книжки, деякі двічі або й тричі. З нудьги він згадав книги чужими мовами; їх було небагато, усього лише три чи чотири, зате вони були товсті. Гачки на жовтих сторінках нічого не значили, вони чергувалися без будь-якого смислу, і тільки деякі були схожі на букви. Розвіяр придумував звучання кожній букві й промовляв їх уголос. Виходило дуже смішно, якесь риб'яче булькання впереміш із пташиним свистом; іноді, промовивши фразу-другу, Розвіяр валився на спину й починав реготати, і старий дивився на нього, як на божевільного.

Одноманітність життя на острові, стогін маякового полум'я, книжки, прочитані вголос і перелиті у сни, сни, які стали маренням у спекотний полудень, – усе це могло відбити глузд. Але страшніше за все для Розвіяра була здогадка, що стала підозрою, стала жахіттям і переросла в певність: усе його життя мине тут, на острові біля підніжжя маяка. Рік у рік він буде, як і старий, вештатися гольцем, варити рибу на олійній горілці, запалювати й гасити маяк. Імені в нього не залишиться; він стане Маяком, а тоді помре, і його тіло скинуть у воду – нарешті море дістане його, як і звелено. Це присуд, а острів – відстрочка, довга й нудна. І повіривши в це, Розвіяр вирішив піднятися на верхівку маяка й кинутися звідти сторч головою.

Невідомо, здійснив би він свій рішенець, а чи ні, але дві події сталися одна по одній, і все змінилось.

* * *

– Фру!

Щури в колесі вповільнили хід. Човен розвернувся кормою до берега, знайомий бакенник піднявся, утримуючи рівновагу, і склав долоні рупором.

– Гей! Маяче! Забирай паливо!

Розвіяр лежав в укритті, у хижці під дахом із мушлі. Старий звелів йому забратися з очей, щойно стало зрозуміло, що якийсь човен іде прямцем до острова.

Старий, крекчучи, спутив у воду широку темну дошку – єдину дошку на острові, що правила й за стіл, і за ліжко. По цій дошці належало вкотити нагору бочку з ліхтарною олією для маяка.

– А де малий? – крикнув бакенник. – Клич, хай допомагає!

Розвіяру було видно зі свого укриття, як старий повернув голову, запитливо дивлячись на бакенника.

– А що? – здивувався той. – Утопив ти хлопчиська, чи як?

– Іди! – гукнув старий.

Тоді Розвіяр вийшов. Удвох зі старим вони вкотили бочку по дошці й залишили в ямці серед каміння. Бакенник, не приховуючи цікавості, роздивлявся на голого засмаглого Розвіяра; старий тим часом сходив по порожню бочку, скинув у воду, вона захиталась на хвилях, і бакенник спритно підчепив її багром.

– Гей, гекса, – гукнув бакенник, – та ти роз'ївся на вільних харчах!

– Іди, іди, – пробуркотів старий.

Бакенник весело крикнув своїм шурам:

– Ну! Пішли, хороші, пішли, до обіду встигнемо!

І поплескотів у напрямку міста.

* * *

На сонці залізна бочка розпалилась так, що обпікала долоні. Розвіяр і старий закотили її нагору. Це була непроста робота: Розвіяр не розумів, як раніше старий міг сам з нею вправлятися. Прокотити по дошці, залишити в ямці, перенести дошку вище, підсунути під бочку. Знову перекотити, лишити на уступі, перенести дошку вище... Нарешті бочка стала на своє місце біля підніжжя маяка, старий витягнув чіп і просунув в отвір масний, засалений кінець гнота.

– Посмажимо рибу сьогодні, – сказав, звертаючись до бочки. – Ти трубочку-бо візьми і паливця відціди... Покажу як.

Уперше старий заговорив сам. Уперше запропонував узятись господарювати; раніше він усе робив сам, а Розвіяр допомагав як міг і як сам розумів. Розвіяр і здивувався, і побачив у цьому добрий знак.

Старий навчив його відціджувати оливу з бочки (з незвички декілька краплин попало Розвіяру в рот, він з огидою сплюнув). Потому Маяк велів нашкобти солі з каміння, а сам підсмажив рибу на залізному деку, щедро здобрюючи олією і посипаючи сіллю. Коли сонце схилилось і з моря подув прохолодний вітер, Розвіяр і старий, улаштувавшись біля берега, їли смачну, у ніжній скоринці рибу, запивали її дощовою водою і дивилися на Літаюче Місто Мірте.

– Може, ти маг? – спитав старий.

– Я? – Розвіяр здивувався. – Якби я був маг, ходив би по воді!

Далекі бірюзові мости міняли барву, стаючи смарагдовими.

– І пішов би звідси?

– Так.

– Якщо ти не маг, звідки все це знаєш? Ти мариш чужими словами. Може, ти зачаклований?

– Ні. Я переписувач книжок.

– Одне другому не шкодить, – завважив старий.

– Хазяїн Агль, – сказав Розвіяр, – мало все волосся в себе не вирвав, коли мене веліли викинути. Я можу за три ночі переписати книгу, що коштує сто імператорських реалів! А він же купив мене за нещасних кілька монет, сам розповідав!

– Себто ти раб?

Розвіяр задумався.

– Не знаю. Тепер хазяїн Агль думає, що я помер, а значить, я вільний...

– Тільки мерці вільні, – старий розтягнув в усмішці чорні засмагли губи. – Ми обидва мерці, синку. Радій.

Розвіяр відкинувся на плаский теплий камінь і заплющив очі. Смачна вечеря ладно лежала в животі. Старий назвав його «синку», Розвіяр пам'ятав, що й давніше його так називали... Дуже давно...

Можливо, мені сподобається бути мерцем, подумав Розвіяр і задрімав ненадовго – усього лише на декілька хвилин.

А коли він розплющив очі, старий уже стояв, спершись босою ногою об камінь, і дивився на обрій з-під долоні. Напруга була в його позі, у натягу м'язів, навіть у рідкому волоссі та здибленій бороді: перше старий ніколи так не дивився.

– Що там? – спитав Розвіяр.

* * *

Невелике судно, гребне, чорне, підійшло дуже близько. Ніколи великий корабель не опинявся так близько від острова – напевно, галера була плоскодонною і не боялася підводного каміння.

Розвіяр за наказом старого сховався в хатці й лежав не рухаючись. Він майже нічого не бачив, зате чув кожне слово.

– Гей! – гукнув з води молодий хрипкуватий голос. – Маяче!

– Чого тобі? – сварливо озвався старий.

– Віддай гексеня. Дуже треба.

Розвіяр замлів під склепінням із мушлі.

– Якого? – гаркнув старий із ненавистю. – Греби звідси до Шуу в дулу!

Людина на кораблі розсміялася:

– Маяче, ти дурень. Баки-Баки обмовився в таверні, не сьогодні-завтра тут буде патруль. А Золотим не подобається, коли їх посилають до Шуу! Давай, мені гребець потрібен, у мене Череваня порснули в плавучій корчмі.

Стало тихо. Сонце сідало в море, Розвіяр не міг його бачити, але за поблисками на воді, за кольором повітря відчував: сонце потонуло рівно наполовину.

Старий мовчав. Плескалися хвилі біля берега.

– Гей, Маяче, ти заснув?

Плутаючись у просолоному ганчір'ї, Розвіяр вибрався з-під мушлі. Він не до кінця розумів, спадає на нього щастя чи біда, але не міг залишатися на місці. Майже біля самого берега похитувався темний корабель, він стояв до маяка кормою, розчепірюючи весла, і здався Розвіяру схожим на чорного птаха – пластуна.

На кормі, спершись ногою в барильце, височів молодий чорнобородий чоловік у білій сорочці, заплямованій, здається, кров'ю. Його ліва рука лежала на перев'язці. Він першим побачив Розвіяра.

– Худющий, – оголосив свій висновок. – Але гекса всі витривалі, навіть напівкровки. Хлопче, давай на борт!

На ходу, спотикаючись у камінні, Розвіяр натягнув сорочку й штани, зашкарублі, колючі, але ще не дуже рвані. Старий не озирнувся. Розвіяр зупинився поряд, запитально зазирнув у обличчя, облямоване, як вінчик, білим волоссям.

Старий подивився йому просто в очі – уперше за весь час, що Розвіяр прожив на острові.

– Слухай, – сказав старий ледь чутно. – Кладеш на камінь, рукою малюєш отак, – він чиркнув у повітрі правою рукою, склавши пальці пучками, – і кажеш...

Його голос із шепоту перетворився на ледь чутний шелест, але Розвіяр почув.

– Кажеш: «Мідний королю, Мідний королю. Візьми, що ціную, подай, що потребую». Запам'ятав?

– Мідний королю...

– При людях не повторюй!

– А що кладеш? – Розвіяр насупився, він хотів попроситися і сподівався від старого інших слів. Але той, схоже, ніколи не робив того, що від нього чекали.

– А що ти цінуєш, те й кладеш, – різко сказав старий і відвернувся.

– Гей, хлопче! – квапив чорнобородий у білій сорочці. – Довго тебе ждати?

– І що буде? – Розвіяр ближче нахилився до старого.

– Нічого не буде! – вигукнув той із незрозумілою злістю. – Іди!

Більше з нього не можна було витягти й слова. Зважившись-таки, Розвіяр увійшов у воду, вплавав дістався до галери, і його підняли на борт.

* * *

Галера називалася «Луска».

Усю ніч Розвіяр веслував, сидячи на лавці між лисим, голим до пояса чоловіком і другим, зовсім молодим, балакучим і липучим. Розвіярові трудно було розмовляти на веслах – він не умів, не звик гребти і швидко втомився, а молодий сусіда знай розпитував його, хто він і звідки, і вимагав нових деталей, поки й собі не виснажився і не замовк.

Розмірена робота, розгойдування, поскрипування увігнало Розвіяра в транс. То йому здавалося, що він знов на борту «Крилами», треба закінчувати книгу, а пальці не тримають пера. То ввижався Мірте, що бовванів на видноколі стільки довгих днів, а тепер згинув у тумані. То пригадувався старий на ім'я Маяк, і Розвіяр знову дивувався й ображався на його прощальні слова. «Мідний королю...» Стариганя вважали за божевільного, та так воно, мабуть, і було.

Уранці піднявся ходовий вітер, і веслярі склали весла. Розвіяр не одразу зміг піднятися із лавки: спина боліла, ноги затерпли, а долоні виявилися стертими до крові. На палубі розливали суп і роздавали хліб; побачивши, як довгий ніж накраював рум'яні кусні, Розвіяр забув про втому й біль.

Він сів біля борту, поклавши миску на коліна. Ложки не було – кожен із веслярів звідкись дістав свою; Розвіяр розгубився, аж тут поруч усівся чорнобородий у білій сорочці. Мовчки простягнув Розвіяру дерев'яну ложку з різьбленими візерунками.

– Спасибі!

Суп заструменів, здається, по жилах замість крові. Запах наповнив горлянку й ніс – юшка виявилася такою смачною, якої Розвіяр не куштував навіть в оселі хазяїна Агля, навіть на борту «Крилами». Але головне – хліб – Розвіяр залишав на потім.

– Утомився? – спитав чорнобородий. – Це з незвички. Не бійся: гекса міцні, з них можна шкуру дерти, потім нова виростає.

Розвіяр перестав хлелтати. Глянув з підозрою.

– А ти не надто й схожий на гекса. – Чорнобородий підбадьорливо підморгнув. – Тільки Золоті бачать, у них око на такі діла нагострене... та й підзолотці, котрі з правом на проживання, теж помічають, їм належиться. Ти був раб, чи не так? Слуга?

– Переписувач.

– Письменний? – Чоловік насупився. – Це забудь, нам воно безпотрібне. Нам іти супроти вітру двадцять днів... Якщо пощастить. Так що старайся, хлопче, вигрібай як слід, і буде тобі нагорода... Унизу гамаки висять, поїси – і на боковеньку. А ложку собі залиши, потім віддаси... До речі, звати мене Арві.

І він пішов, залишивши новачка з пустою мискою на колінах.

* * *

Юшка, зігрівши зсередини, розпалила Розвіярів голод. Ані дивні слова чорнобородого Арві, ні все більша хитавиця, ані змора не могли цей голод притлумити.

Другої миски не передбачалось. Розвіяр уместився на кормі посеред згорнутих канатів і взяв обома руками хлібний кусень.

Цей хліб вийшов із пекарні зовсім недавно. Він не скидався на сухарі, якими задовольняються матроси в морі. Він був подарунком із Мірте, летючого міста, що назавжди зникло за кормою. Розвіяр, заплющивши очі, вдихнув хлібний запах.

Знову згадався старий. Ніхто не привезе йому хліба, старий Маяк давно забув, що це таке. «Візьми, що ціную, подай, що потребую». У старого дико горіли очі, коли він промовляв ці слова. Його звичайно тьмяні, байдужі очі...

Що потрібно Розвіяру?

Не багато. Хай перестануть горіти долоні, нехай не ниє спина. Добре б іще один окраєць хліба, і миску супу теж непогано. Добре б утекти з цієї галери, Розвіяру тут не подобається, хоча чорнобородий Арві здається добрим. Добре б знайти нового хазяїна, щоб не тягав за вуха, як майстер Агль...

Він мріяв – і вже не міг спинитися. Ніколи в житті він так не мріяв; почавши з малого, він усе бажав і бажав, і вже бачив себе посеред Імператорської бібліотеки, де зібрано всі книги світу і він, Розвіяр, їхній хоронитель і переписувач...

Чи міг старий сам виявитись магом? Чи міг він навчити Розвіяра чарівного замовляння?!

Хлібний кусень був дорожчим за все на світі. Так здавалось Розвіяру; він вибрав на палубі чисте місце і поклав перед собою хліб.

Озирнувся. Ніхто не дивився: люди відпочивали після тяжкої роботи, хтось спустився в трюм, хтось лаштувався на палубі. Арві стояв поруч стернового; над головами в них надималося косе вітрило, колись чорне, а тепер вигоріле й укрите соляними розводами. Усім було байдуже до новачка: мабуть, веслярі на «Лусці» часто міняються...

Розвіяр підняв руку – і точнісінько повторив той рух, якого навчив його старий.

– Мідний королю, Мідний королю... Візьми, що ціную! Подай, що потребую! Я хочу...

Але решта слів стали йому руба в горлянци, тому що хліб раптом здригнувся, немов оповитий серпанком, і зник. «Луску» сильно хитнуло; покотилося незакріплене барилко, лайнувся стерничий, завив вітер у снастях. Галера йшла неспокійним морем, за кормою здіймалося сонце, і все було, як і перше, але хліб зникнув, не лишилось ані крихти, і Розвіяр дарма водив рукою по тому місцю, де лежав дорогоцінний кусень.

– Як це може бути?!

Він жодного разу в житті не бачив магії в дії. Але те, що сталося, було саме чарами, незбагненними й лихими. Як старий, якому він допомагав збирати водорості, ловити рибу, викочувати нагору бочку, – як старий, до якого Розвіяр майже прив'язався, міг утяти йому такий жорстокий жарт?! Він не втримався й заплакав – уперше з того дня, як хазяїн Агль ні за що ні про що віддер його за вуха.

* * *

Гамаки висіли в три яруси вздовж бортів. Розвіяр знайшов собі місце в самому низу. Світло пробивалося крізь щілини палуби. Розвіяр ліг і, провиснувши в гамаку, спиною торкнувся холодного дерева.

Над ним погойдувалось у сітці важке тіло гребця – Розвіярів сусіда спав у своєму гамаку, мов у коконі, і здавався личинкою величезної комахи. Харчання, сопіння, сонне бурмотання утомлених людей уплітались у гомін хвиль і скрип щогли. Розвіяр заплющив очі, але не заснув.

Йому привиділося поле, поросле зеленим колоссям, оточене лісом. Величезні дерева, набагато вищі за маяк, стояли щільно, стовбур до стовбура, зчепившись гілками. Світило сонце. Колоски ворушились під вітром, і вздовж обніжка – а стежка вповдовж поля називалась «обніжок» – бігла людина на ходулях.

Це було дуже давно. А може, й не дуже.

Його батько служив обхідником на полі, бігав на ходулях, відганяючи в ліс паразитів. Ходулі його були вищі за людський зріст, вгорі держальця для рук, а внизу – витнуті з дерева два здоровенних копита. Земля дрижала, коли батько біг на цих ходулях, і кожен крок його був – як десять звичайних кроків; батько гучно говорив, гучно сміявся, багато їв, а коли був у доброму гуморі, підкидав Розвіяра до стелі їхнього дерев'яного будинку... Значить, у них був дім. Точно, був: поріг на дві камінні сходинки, сіни без стелі – з них видно двохсильний солом'яний дах, темний, дуже високо над головою. Направо й наліво двері, направо до дядькової половини, наліво до татової, і ось там уже була стеля. Розвіяр, злітаючи, реготав, а жінка з волоссям до підлоги кричала, що він заб'ється...

Жінка?

Спогади виявлялись не просто приємними – чарівними. Розвіяр злякався, що зараз от вони підуть геть. Може, це сон? Але чому очі розплющені?

У трюмі хропли. По палубі хтось пройшов, сонячні смужки в шпаринах погасли і знову зайнялися. Розвіяр міцно зажмурився. Знову, наче не вірячи собі, викликав у пам'яті батькове обличчя... І роздивився – під закритими повіками! – його колючу щоку, залізну сергу в маленькому темному вусі, веселе зелене око...

Жінка! Поряд із ним жінка з чорним волоссям до підлоги. Мати: білі щоки, високі вилиці й темні очі, на шії намисто зі зміїної шкіри. Батько казав, її вкусила білка. І мати сама перетворилася на білку й утекла до лісу. З тих пір як батько оббігав поля на своїх ходулях, за ним інколи чіплялися білки. Стелилися по землі, одна по одній, і не вистачить пальців, щоб їх злічити. Так розповідав батько, сам Розвіяр ніколи не бачив...

Картинки з'являлися перед очима, як раніше з'являлися букви в книжках. Варто було тільки про щось подумати. Ось і тепер: б'ють у землю дерев'яні копита. Біжить людина на ходулях, а за нею, розпушивши хвости, шлейфом струменять білки... Яскраво-руді, темно-руді, і кольору піску, і кольору вогню, вони схожі на хвилі. На текучі, осяяні сонцем хвилі.

Розвіяр облизнув пересохлі губи. Бочка з водою там, на палубі... Він вибрався з гамака, устав, похитуючись сунувся до сходів, спотикаючись об чийсь руки, повз усіх, хто сопів і марив уві сні, туди, де був люк у щілястій стелі.

Навкарачки вибрався на палубу. Тут було краще: свіжий вітер, солоні бризки, сонце на воді. Зачерпнув води з бочки, заgrimів ланцюгом, захлинаючись, випив – один кухоль й одразу другий.

Не хотілося назад у трюм. Розвіяр уместився біля борту, скрутився калачиком, поклавши під голову кулак. Заплющив очі – і знов побачив, як біжать по полю сотні білок.

Його дім згорів. Чужі крики лускали у вухах, мов бульбашки в калюжах. Майже людським голосом ревіло полум'я. Це було далеко після того, як мати стала білкою. А що сталось із батьком? Може, він урятувався з полум'я? Може, він досі живий?

Розвіяр із силою потер обличчя. Що з ним відбувається? Чому він давніше нічого цього не пам'ятав і згадувати не намагався?!

У нього були дім і родина. Стара бабця, батькова мати, розповідала про те, що робилось колись. Про камінного велетня, якого називали «мертвою статуєю»... Давним-давно, ще коли Розвіярів дід не народився, хтось підбив на роздоріжжі камінного велета. Кажуть, великий чарівник підбив. Велетень упав на коліна, повалився на бік, але не вмер до кінця: ще Розвіярова мати, коли була маленька, на власні очі бачила, як статуя піднімає камінні повіки і глядить...

Розвіяр спробував уявити бабчину розповідь, як рядки в книзі, – і не зміг. Вона розповідала, як корчували ліси, як палили їх, відвойовуючи землю для колосків, а погорілі пні приходили ночами до села й витягали з ліжок заснулих людей. Маленький Розвіяр лякався таких розповідей, батько лаявся і казав, що тепер уже, коли людей стало багато, жоден шурпак на таке не зважиться...

І ще бабка розповідала, як у лісі з'явилася Розвіярова мати. Вона ходити не вміла, а їхала на двоногій ящірці верхи. Ящірка потім здохла, хотіли опудало зробити, та опудальник усе зіпсував сп'яну. А дівчинка здорова виявилася, ходити навчилась і бігати, виросла красунею, ну, Розвіярів батько й узяв її за себе...

– Тільки не в Мірте, де кожний раб порахований, – сказав знайомий голос. Розвіяр розклепив повіки.

Біля протилежного борту стояли Арві та його помічник, широкоплечий білястий чоловік на ім'я Лу. Вони розмовляли, чи то не помічаючи Розвіяра, чи то не звертаючи на нього уваги.

– Ти ж знаєш, утекших у них нема, – продовжував Арві. – Самі рабами не торгують, а наші, з Фер, за ліцензією. На ринку за одного весляра заплатиш, як за півгалери, а найманому теж плати... Та чого там – удало вийшло, воно однаково на користь.

Розвіяр знову заплющив очі. Побачив ящірку завбільшки з людину, що стоїть на двох ногах, і на спині в неї в малесенькому сідлі – дитинка...

– Слухай-но, – сказав глухий голос, напевно, говорив Лу. – Ми добре сходили цього разу. Більше такої фортуни не буде.

– Хочеш зістрибнути? – голос Арві неприємно потоншав, став колючим.

– Ми багаті. Досить, Арві.

Довго тривала мовчанка. Розвіяр майже заснув.

– Востаннє, – сказав Арві. У Розвіяровому півсні його слова розляглися луною: «Востаннє... станнє...»

– Усі так кажуть. А потім їх зжирає ця тварюка. Або бере патруль. Або вони вмирають уже в Мірте з невідомої причини. Не знаю, що гірше.

– Одна шкура – це дім на узбережжі, Лу.

– Ми вже продали півтори шкури. Нам вистачить.

– Якщо ти боїшся, іди, – голос Арві небезпечно понизився. – Тільки частки твоєї в новій ходці не буде.

– Моя частка в галері. Дві десятини віддай.

– Ні десятини, Лу. Адже це мене зжере тварюка, чи розстріляє патруль, чи вб'ють у Мірте. Я викуплю в тебе галеру, і тікай.

І знов зробилось тихо, тільки шуміло море.
– Востаннє, – зі злістю сказав Лу. – Шуу з тобою, капітане.

* * *

«Луска» йшла на захід. Вітер рідко бував погожим, працювати доводилося день і ніч, веслярі змінювалися що кілька годин. Розвіяр зміцнів; щоправда, замість хліба тепер роздавали сухарі, але зате міцні й смачні, та й суп варили жирний. Розвіяр наїдався не завжди – він став ненажерливим від тяжкої роботи, а може, через те, що пустився рости. А в тому, що він ріс, не було сумнівів – витягався, роздавався в плечах і начеб розширявся зсередини. Чи працював він на веслах, чи лежав у гамаку, чи сидів біля борту, підставивши обличчя вітру, – він повсякчас бачив картинки, чіткі, яскраві.

Він бачив ліс, схожий на лабіринт із багатьох кімнат. Гілки утворювали склепіння, а стовбури й ліани, чагарник із м'ясистим листям був непролазний, як стіни. Людина, не знаючи лісу, губилася в ньому за хвилину, але Розвіяр у своїх споминах був жителем цього дому і знав його як свою долоню.

Увечері під склепінням загорялися світляки: блідо-голубі, зеленкуваті, матово-білі. Кожен листок відкидав тіні за числом вогнів. У мислях своїх Розвіяр лежав на березі крихітного озера й дивився на світлячка, який завис на павутинці. Світлячок був самкою, готувався відкласти яйця і тому повільно міняв колір – від зеленого до рожевого, через багато опалових відтінків.

Море говорило водою та вітром, скрипом снастей, ударами весел. Розвіяр, бувало, так занурювався в мрії, що тільки грубий штурхан міг повернути його до реальності. Він веслував і їв, лежав у смердючому трюмі, погойдуючись у гамаку і слухаючи хропіння; він подумки піднімався по двох камінних сходинках, проходив через прохолодні сіни, відчиняв двері. Бувало, що будинок порожнів, тільки загорнутий у ганчірочку чавунок стояв на столі, запрошуючи пообідати. А траплялося, що його зустрічали батько, чи мати, чи бабця, чи всі разом; а ще бувало, приходила з дядькової половини двоюрідна сестра – руда, як білка...

Інколи Розвіяру ставало недобре, його морозило, і крутилась вечера в животі. Тоді йому ввижались язика полум'я і чорний дим: горів дім і горіло все село, а хто їх підпалив, Розвіяр не міг згадати. З переляку він кинувся в ліс і там бродив багато днів, харчуючись равликами, грибами та ягодами, поки його не підібрали проїжджі чужі люди й не продали, за кілька місяців, хазяїну Аглю...

Де це було? Що за ліс? Де шукати батька, якщо він уцілів, і дядька, якщо його не вбили?

Тим часом «Луска», швидка і легка галера, бігла все далі й далі на захід. Усе частіше набігали хмари, ночі ставали прохолоднішими. Розвіяр потроху зцілювався від задумливості: тепер він більше розмірковував, аніж мріяв.

Його долоні вкрилися жорсткими, мов дерево, мозолями. Він потроху став водитися з іншими веслярами – не дружив, звісно, але і не уникав, як спершу. Виявилось, що сидіти в гурті з іншими, слухати розмови, часом докидати слово й сміятися разом з усіма – не тільки весело, але й дуже корисно. Ці люди знали більше, ніж звичайно казали, але Розвіяр навчився з малесеньких обмовок добудовувати невисловлене.

Половина гребців давно плавала з Арві та Лу. Друга прийшла на галеру тільки на цей рейс. Усі були вільні, за домовою. Усі лишилися задоволені оплатою рейсу, і тільки двоє збирались зійти з «Луски» в порту Фер. Галера побувала в «небезпечному ділі» – про нього згадували з гордістю, але вголос не розмовляли, а запитувати навпростець Розвіяр не наважувався. Його чомусь уважали за раба. Розвіяр не поспішав нікому доводити зворотнє.

Він дивився на себе одсторонено і бачив вухастого, з потрісканими губами, ротатого підлітка. Зрозуміло, навіщо його підібрали Арві та Лу, – весляра-новачка не довелось купувати

на ринку Мірте, і йому не треба платити за домовою. Але що з ним робитимуть далі? Що робив би Розвіяр, якби він був Арві й міркував, як він?

Продати дарованого раба на ринку у великому місті. От що якнайперше мало спасти капітанові на думку. Весляр із підлітка поганий, дарма що зміцнів у дорозі. Але молодий, здоровий, письменний – за виторгувані гроші можна найняти за домовою трьох дорослих чоловіків... Так, певне, міркували інші веслярі – вони давно вирішили долю Розвіяра. Його продадуть у Фер і на виторгувані гроші наймуть людей замість тих, хто забажав піти з галери.

Зовсім недавно Розвіяр готовий був попрохати зрадницького «Мідного короля» про нового доброго хазяїна. Тепер йому неприємно було про це думати – по-перше, тому, що жарт стариганя не забувся й не стерся. По-друге, Розвіяр тепер згадав, що не завжди був у рабстві, і те, що перше здавалося природним, тепер лякало й обурювало.

Добре б утекти, щойно вони прибудуть у Фер. Щоправда, Розвіяр, якби він був на місці Арві, передбачив би такий заворот і наглянув би за хлопчиськом. Капітан не дурний; серед моря діватися нема куди. Розвіяр уже тонув одного разу – досить, наплавались, уже краще в рабство.

На горизонті показалася земля. Розвіяр зрадів, та виявилось, що це всього лише острів Тир, безлюдний і безводний. Можна було обійти його з півдня, так Арві й Лу звичайно й робили. Але при південно-західному вітрі – а він держався вже декілька днів – зручно було обійти Тир з півночі, і саме цього дуже хотілось команді.

– Підемо через води Імперії? – скептично спитав Лу.

– Ми порожні, – заперечив Арві. – Що нам?

І галера повернула на північний схід.

* * *

Наближався кінець плавання. Ходовий вітер гнав «Луску» в порт. Веслярі перепочивали більше, як звичайно, грали, відсипались. Так минуло два дні, і Лу помітно повеселішав, і острів Тир, смужка на видноколі, все далі втягався за корму...

На третій день дико закричав вахтовий, показуючи на небо.

З півночі наближалися три крапки. Спершу Розвіярові здалося, що це птахи, потім він зрозумів свою помилку – птахи не можуть бути такими величезними й літати так швидко. За хвилину, коли три крилаті тіні закружляли просто над кораблем, Розвіяр упевнився, що це все-таки птахи. Це крилами, що їх він не бачив ніколи в житті, але багато разів читав їхнє ім'я на борту корабля.

На спині в кожного птаха сиділи по три людини. У борт уп'ялась коротка груба стріла.

– Веслярі – у трюм! – гаркнув Арві. – Матроси – спускати вітрило! Лягати в дрейф!

За мить Розвіяр, затиснутий у спітнілому натовпі, опинився вже внизу, під палубою. Він чув, як спускали вітрило, як знервовано командував капітан; бачив, як походжають по палубі важкі чоботи Лу.

У трюмі мовчали. У тиші пролунав скрегіт – це опустилися на палубу величезні пташині ноги. «Луска» хитнулась під новою немалою вагою.

– Капітан? – окликнув чужий голос, звиклий командувати.

– Тут, – озвався Арві з підкресленим спокоем.

– Ви у водах Імперії. Хто хазяїн?

– Теж я. З помічником.

– Я помічник, – глухо признався Лу.

– Що везете?

– Порожні повертаємося з рейсу. Возили в Мірте шкіри, пир'я...

– Баки не забивай! Знаю, які ви шкіри возили! Ану, показуй усе, та дивись – без дурниць! Перестріляємо, наче ситух!

Навіть у трюмі було чути свист крил. Дві інші крилами кружляли над «Лускою», тримаючи її на прицілі.

– Дивіться, – сказав Арві, і в голосі більше не було спокою – тільки злість і страх. – Усе вивертайте. Нема нічого!

Заскрипіла палуба. Загуркотіли чоботи по сходах. У смердючий трюм спустився імперський вартівник, офіцер у сріблясто-чорному панцері. На засмаглому обличчі в нього товстим шаром лежала бридливість.

– Шуу, – чи то сказав, чи то сплюнув він.

Веслярі стояли зігнувшись – висока людина не могла випростатись у трюмі, особливо біля борту. Вартівник пройшов, углядаючись в обличчя, і витримати його погляд могли не всі.

Спинився перед Розвіяром. Жорсткими пальцями взяв за плече, відсунув; поторсав ногою купу ганчір'я на підлозі. Арві стояв на сходах і нишком, за спиною офіцера, підбадьорливо підморгував гребцям.

– Показуй каюту, – звелів вартівник.

Кабюта розміщувалася на кормі і більше була схожа на двомісну домовину. Там мешкали Арві та Лу, там же зберігались їхні речі. Вартівник вийшов із трюму слідом за капітаном; Розвіяр відчув, що помре, якщо не побачить криламу зблизька.

Він прокрався по сходах. Люк зостався відкритим, Розвіяру тільки й лишалось, що висунути голову, стати навшпиньки...

Спершу він побачив ноги – темно-жовті, перетинчасті, з кігтями. Потім – усю птаху, білу, навіть синювату, неможливо здоровезну; вона стояла боком, Розвіяр побачив складене крило, сідло на спині й крутий вигин шиї. Птах повернув голову, подивився на Розвіяра жовтими злими очима.

– Униз! – гаркнув незнайомий голос, і Розвіяр тільки тепер побачив, що по облавках стоять двоє в кольчугах, зі зведеними арбалетами в руках. Налинув вітер, над головою заплескали крила. Розвіяра схопили за ноги і стягнули в трюм, боляче цюкнувши підборіддям об сходинку.

– Здурів?! – лисий весляр тряхнув його, як ганчірку. – Не лізь! Непокору нам запишуть!

Розвіяр, приголомшений, сів біля борту. За декілька хвилин Арві, Лу й офіцер знову вийшли на палубу, і голоси їхні звучали по-діловому і майже спокійно.

– Не попадайтеся, – сказав офіцер. – Застану з товаром – живими не вийдете. Маємо наказ топити браконьєрів із кораблем і командою.

– Ми чесні торговці, – сказав Лу.

Арві щось пробурмотів.

– Пішли! – гукнув офіцер своїм.

Дзвінко заляскали крила об палубу. «Луска» хитнулася, тепер уже звільняючись від зайвого вантажу. Хвилина минула в мовчанці, тоді Лу гучно й вигадливо вилаявся.

* * *

Після відльоту крилам на «Лусці» відбулося буйне свято. Схоже, галері разом із командою вдалось уникнути великої небезпеки. Кислими залишалися тільки Арві та Лу: Розвіяр зрозумів з уривків розмов, що їм довелося заплатити вартовим великий штраф, а може, й хабар.

На палубу викотили барило «пекучки» з припасів. На radoшах розв'язались язики; сидячи в купці разом з усіма, Розвіяр дізнався те, що трималось у таємниці.

Полювати на донного дракона заборонено в Імперії: шкурами цих жахливих тварюк, дорогоцінними шкурами, прикрашалися житла найвищих посадовців і самого Імператора. Однак знаходилися сміливці, які вистежували в підводних печерах молодих, не в повній силі

драконів і вбивали. Або гинули: донний дракон страшний, навіть юний, і не було випадку, щоб загін мисливців повернувся зі здобиччю і в повному складі.

«Луска» була контрабандистським судном. Арві та Лу приводили галеру в умовлене місце, купували шкури у браконьєрів і везли на продаж у Мірте; це була далека й небезпечна путь. У Мірте шкури дракона цінували нечувано, але імперські шпигуни вистежували браконьєрів, коли ті повертались. Не раз бувало, що успішний торговець, уже виторгувавши гроші за товар, діставав «доплату» у вигляді удару стилетом чи отруєної голки, що влетала у вікно.

Тому недостатньо було купити шкуру, довести її й продати по частинах. Тільки той, хто повернувся живим із рейсу, напевно міг сказати: пощастило.

Команда веселилась усю ніч. На ранок з'ясувалося, що плани багатьох веслярів знагла помінялись: замість того щоб іти з Арві та Лу в наступний рейс, уже дев'ятеро, а не двоє, хотіли зійти в порту Фер і розрахуватися.

Арві та Лу замкнулись у каюті й довго радилися – пошепки. Коли вони звідти вийшли, Арві був дуже злий, а Лу – похмурий.

– Ми йдемо в наступний рейс і візьмемо команду в спілку, – сказав Арві, спершись, своїм звичаєм, ногою в бочку. – Хто не хоче – полотном дорога, умовляти не станемо!

За два дні на обрії показалися гори. У долині між двома хребтами лежав порт Фер – транспортний вузол, торговельний казан і бандитське гніздо побіч кордонів Імперії.

* * *

Розвіярові снилося, що він полює на донного дракона.

Була ніч. Галера стояла в бухті, більше схожій на грот. Сіра скеля нависала просто над щоглою. Тут було так тихо, що поверхня моря здавалася залитою шаром сметани.

Розвіяр спав на палубі. Ніколи в житті йому не доводилося бачити донного дракона. Тепер, уві сні, тварюка уявлялася йому на тисячі ладів.

На «Лусці» було незвично порожньо. Більша частина веслярів вирішила провести ніч на березі, тільки деякі, сімейні й ошадливі, zostались на галері. Розвіяр спробував піти з рештою – буцім для того, щоб відпочити по-чоловічому, але Арві ворухнув бровами:

– Таж у тебе нема грошей, дурню. Та й малий ще. Сиди.

І Розвіяр пішов у трюм, але там було так парко, що він знову піднявся на палубу і ліг на голих дошках.

Він довго не засинав. Придумував – і не міг знайти причину, за якою капітану варт узяти його в похід за шкурами. Розвіяру хотілося бути переконливим; гаразд – нехай він молодий, але зате нічого не боїться. Йому можна платити менше, ніж решті. У перший похід взагалі можна не платити! Уже потім, коли Розвіяр себе покаже – тоді він стане до спілки, як інші. Він слабкий весляр – але в дорозі посильнішає...

Він засинав, і вві сні Арві погоджувався з ним. Кивав, плескав по плечу, казав: гаразд. Підеш із нами.

Свиснули в повітрі крила. Розвіяр розплющив очі, швидко сів: уві сні йому привидівся патрульний птах. Слабко світилось море, у бухту заглядав далекий половинчастий місяць. На реї, похитуючись, висів шкірястий мішок із двома сяйними очима.

Розвіяр закричав. Заворушилися в трюмі, хтось лайнувся. З каюти на кормі вийшов Лу – бадьорий, наче й не спав зовсім.

– Ага, – сказав сам собі, побачивши мішок на реї. – Чудово.

За кілька хвиль Розвіяр зрозумів, що чудовисько – зовсім не чудовисько, а поштовий нетопир, повислий на реї униз головою. На «Крилами» було кілька таких – у клітках; Лу запалив ліхтарик, зняв конверт з нашійника поштаря, розпечатав і тієї ж миті, підсвічуючи собі, прочитав.

Вийшов Арві – похмурий, пожмаканий, у колись білій, а тепер брудно-сірій сорочці.
– От гади, – сказав Лу, згортаючи листа.
– А я казав, – Арві судомно позіхнув. – Усіх грошей не загарбати, так. Але щоб дістати своє, треба хотіти дістати все. Забажаєш трохи – зостанешся обпатраною ситухою... Ось як ми.
Лу оглянув палубу. Завважив у темряві Розвіяра.
– Не спиш? – спитав із дивним відтінком.
Розвіяру раптом стало страшно.
– Є покупець на тебе. – Арві сплюнув за борт. – Тільки дешево дає, сволота... Та не з нашим становищем вередувати.

* * *

Удосвіта до «Луски» підійшов колісний човен. Гребні гвинти в нього розміщувались не по бортах, як у гавані Мірте, а за кормою.

У човні Розвіяру зв'язали руки. Він так здивувався, що навіть не намагався вирватися. Борт «Луски» проплив мимо, як колись проплив борт «Крилами»; човен був широкий, майже квадратний, барабан крутили не їздові шури, а важкі плямисті істоти зі складчастою шкурою – ляскуни.

– I-i-i! – кричав їм човновий.

У нього був тонкий, неначе скрегіт по склу, голос, голена рожева голова і білий шрам на лобі. Розвіяру цей чоловік вселяв незрозумілий жах. Ще на борту галери, коли голений узявся мацати новому рабу м'язи, коли сунув йому в рот зашкарублого пальця, пробуваючи зуби, – Розвіяра скрутило з огиди й безмірного страху.

«Страх Шуу». От як це почуття називається. Тепер Розвіяр сидів у човні, зв'язаний, і ні разу не озирнувся в бік «Луски».

Човен вийшов на відкриту воду.

– I-i-i! – вискнув голений, і рептилії в колесі забігали швидше. Розвіяр підняв голову.

Йому доводилося бувати в порту Фер: звідси вони відправлялись із хазяїном Аглем у Мірте. Хазяїн Агль, запопадливий, мов запічна миша, зважив і передбачив усе: і скільки грошей піде на поїздку, і як швидко окупляться витрати, і які подарунки привезти рідним із Літаючого Міста – щоб і всім вистачило, і не зубожіти. Одного не передбачив хитрий переписувач: що Мірте не дозволяє ступити на свою землю людині з кров'ю гекса в жилах...

Не доїжджаючи до порту, човен повернув у скелі й опинився у фіорді з прямовисними стінами. Дивитися на перевізника зі шрамом було неприємно, на скелі – страшно, тому Розвіяр опустив очі й уп'явся на власні коліна.

Брудні, зтягані штани світилися дірками. Крізь протерту тканину прозирала засмагла подряпана шкіра. Чому Розвіяр «гекса»? У його дитячих спогадах не було цього слова. Люди, яких він пам'ятає, звали себе інакше: «Пригірці». Так називалося селище, і люди казали про себе: «ми пригірці...»

Він піймав себе на тому, що вперше чує голоси в своїх споминах. Давніше чергувались картинки, але голосів не було. А тепер під хлюпання води й обережний шум вітру у вухах виразно прозвучало: «ми пригірці». – «Ну, пригірці, хто косити?»

Мати його була з чужих земель. Зовсім маленькою її привезено в Пригірці – верхи на двоногій ящірці. Вона не вміла ходити...

Розвіяр згадав обличчя матері, так ніби вона, а не людина зі шрамом, сиділа навпроти на човновій лавці. Очі дивної форми, краплясті. Випнуті надбрівні дуги. Значить, його мати була гекса... А тепер вона стала білкою і досі бігає десь у лісах.

– Цо-ок!

Рептилії зупинились у крихітній бухті. Там чекали двоє, з каптурами, насунутими на обличчя; Розвіяра витягли з човна і, підштовхуючи в спину, повели по камінних східцях, що вели вгору через пролам у скелі.

За годину він був уже на рабському ринку в передмісті Фер. Ще за годину, знов помінявши хазяїна, ішов у загальній вервечці рабів, ведених від узбережжя все далі в гори.

Арві та Лу продешевили. Треба було продавати мене як письменного, думав Розвіяр на ходу, дивлячись у спину хлопця попереду. За письменного дали б більше – звісно, якщо знайти розбірливого й багатого покупця.

Дурні, думав Розвіяр. Колишній хазяїн Агль досі, певно, гризе лікті й проклинає своє розорення. Прокляті контрабандисти могли б підзаробити на праці майстерного переписувача...

І тоді ж із озлобленням подумав: дулю вам. Не став би я працювати на них. Я вільна людина, у мене є пам'ять, і я ще побачу коли-небудь ліси своєї батьківщини.

Вервечка рабів повільно тяглась у гору. Наглядачі поляскували канчуками – без зайвої жорстокості. Так, для порядку.

Розділ другий

Замок цілком був висічений у скелі. Незрозуміло, хто й коли проробив цей титанічний труд; де-де на стінах збереглися відбитки величезних зубів. Наглядач Роджі казав, що це скельні черв'яки; тільки великий маг може підкорити собі скельного черв'яка і примусити його гризти камінь за наказом.

Тут усе було камінне. Меблі. Посуд. Серця людей, які служать тутешньому володарю, були, схоже, теж із каменю. Удень сонце нагрівало замок так, що на поруччі зовнішніх галерей вільні найманці смажили собі яечню. У глибині замку, у дальніх покоях, освітлених смолоскипами, було мерзло й холодно, і зі стелі крапала вода.

Розвіяру пощастило: його на ніч замикали в Східній темниці. Це було велике приміщення з єдиними вузькими й низькими дверима, з величезним проламом у стіні навпроти – щось на кшталт вікна, що виходило на схід. Під проламом розлягалась безодня, далеко внизу дзюрчав струмок. Скеля поросла мохом, стіни й підлога Східної темниці більше ніж наполовину були запнуті глибоким і м'яким зеленим килимом. Струмок, що починався десь нагорі, постачав рабів свіжою водою і дозволяв умиватись.

Тут не бувало парких ночей. Розвіяр лежав на моховитому покриві й скільки завгодно міг думати про своє; за день до його появи в замку – разом з п'ятьма іншими рабами – у Східній темниці сталась бійка. Когось скинули вниз.

У першу свою ніч у замку Розвіяр опинився серед мовчазних, пригнічених, дуже потайних людей. Пізніше він дізнався, що, недорахувавшись напередодні раба, старший наглядач розлютився, звелів суворо покарати винних і невинних, а двох призвідників бійки покарали аж до на-півсмерті. Відтоді мешканцям темниці заборонено розмовляти один з одним від сходу й до заходу сонця. Утім, Розвіяра цілком улаштував такий порядок.

Він лежав у тиші, слухаючи шурхіт струмка. Якщо зажмуритись – можна уявити, що валяєшся на галявині серед лісу. Утекти зі Східної темниці неможливо, але Розвіяр тікав щовечора, просто заплющивши очі.

Уранці, перед світом, і ввечері, у п'яті, на стінах де-не-де можна було розрізнити літери. Колись тут сиділа письменна людина; звали його Укі-Проводир, він видряпав на камені своє ім'я й десяток непристойних слів – мабуть, усе, що знав. Він же – а може, інший раб – намалював, як умів, голу жінку з маленькою головою й широчезними, як корма в галери, стегнами. Крім цих надписів і малюнка, в темниці була ще одна, дуже дивна, позначка на стіні. Розвіяр довго до неї приглядався, перш ніж зрозумів: це теж слово. Колись, переписуючи книги чужою мовою, він навчився розуміти іншу мову, хоч і не знав, як вона звучить.

Слово, вишкрябане на замшлій стіні, значило «пам'ять».

* * *

– Гей, книжнику!

Владний голос із-за прочинених дверцят. Розвіяр піднявся, відчуваючи, як терпнуть м'язи. Ба навіть більше: після першого дня роботи він взагалі повернутися не міг...

Просто за дверима був коридор для варти – темний і куди задушливіший, ніж сама темниця. Тут горіла свічка. Розвіяр замружився.

– Сідай, – сказав наглядач Роджі.

– Спати хочу...

– Ну от іще, будеш тут мені комизитись! Давай-но про корабель жінок.

– Утретє?

– А хоч би й уште! – У голосі наглядача прозирнуло роздратування, і Розвіяр не ризикнув більше сперечатися.

Він сів на холодну підлогу (мох тут був витолочений безліччю ніг) і подумки розгорнув книгу повчальних історій.

– Жили собі дві жінки, перша була дружина шевця, друга – дружина крамаря, що торгував пухом. Шевцева дружина була вірна своєму подружжю і навіть у думках не чинила перелюбів ні з ким. Крамарева дружина любила спати на м'яких перинах, смачно їсти й утішати свою хіть; одного разу...

Букви спливали з пам'яті без принуки. Розвіяр читав книгу, його права рука стискала уявне перо, немовби переносячи знаки на чистий аркуш. Наглядач Роджі слухав, підперши щоку кулаком. За дверима слухали теж – ті з рабів, хто ще не спав.

Здібності Розвіяра виявилися випадково. В одну з перших ночей, наляканий і розгублений, він почав шепотіти книгу вголос – ту, недочитану й недописану, про Осиний Ніс. Роджі, що вартував за дверима, спершу вирішив, що новачок порушує наказ головного наглядача, перемовляючись з іншими рабами; утім, Роджі був розумний і майже одразу зрозумів, що помилився. Звістці, що новий раб знає письма, ніхто з наглядачів не зрадив. Розвіярова доля не змінилася ніяк, якщо не зважати на те, що тепер Роджі знай загадував йому переказувати книги – ночами чи вдень, під час перепочинку.

Розвіяр дозволяв собі бурчати, але йому подобалося, що в нього є слухач. Згадалися довгі години, проведені на острові в Маяка, коли, сидячи в тіні, що впала ницьма, він так самісінько читав літери перед очима, а старий, чи то безумний, чи то велемудрий, слухав його. У Східній темниці Розвіяр згадував старого частіше, ніж на борту «Луски»; гіркота від утраченого крайця забулася – Розвіяр майже подарував старому Маяку його трюк із «Мідним королем».

– ...І тоді крамарева дружина обмила м'якше тіло трояндовою водою, і змастила свої темні кучері духмяною олією, і вкрила постіль шовком та оксамитом...

Роджі судомно ковтнув. Розвіяр усміхнувся, заплющив очі, притулився потилицею до м'якої замшілої стіни; так букви виднілися навіть чіткіше.

– ...і зустрівши його, вона запнула завісу, але свічада й гобелени чули стогони і бачили, як коливався вогник нічника...

Розвіяр перевів дух. На цьому сцена перелюбу цнотливо закінчувалася, далі йшла мова про відплату – коли з'явився корабель королеви квітів, щоби везти всіх чесних жінок на свято, крамарева дружина зібралась туди теж, але палуба...

– Зажди, – хрипко сказав наглядач. – Далі я знаю... Давай ще раз із того місця, де вона любила спати на перинах.

– Хочеш, я запишу тобі? – несподівано запропонував Розвіяр.

Роджі мигнув короткими віями:

– Як це?

– Принеси мені чистий аркуш. Я запишу тобі ці слова, і ти зможеш читати в будь-який час. Удень, уночі, увечері...

– Побалакай іще! – Очі в Роджі звузились. – Я, щоб читати... та хіба це вояцька річ?

– Ти неписьменний? – після паузи здивувався Розвіяр.

Роджі хотів дати йому штурхана, але Розвіяр ухилився.

* * *

Уранці йшли на роботу. Снідали на ходу – кожному по коржику, та ще по солодкому кореню, та по вареному яйцю чиркуна (ці чорні пташки колоніями селились і в скелях, і в замку, не розрізняючи, де яка розколина, і по стелях бенкетних зал). Вода струменіла вздовж

кожної улоговини в скелі, стрічками водоспадів зринала з балконів – від чого, а від спраги раби не потерпали.

Роботи в замку було досить. Тягали каміння в каменярні, крутили коловорот, плелися в колесі, мов їздові шури, урухомлюючи підойму. Замок продовжував будуватись: усе глибше в скелю заривались ходи. Усе вище піднімалися нові вежі. Частину рабів навчали вільні найманці – мішати розчин і класти каміння в мури. Розвіяр хотів би навчитися теж – але тут наглядачів схвилювала новина, що «вогнянка понеслась», і Розвіяра поставили за носія.

Яйцекладна тварюка вогнянка мешкала в скелях над замком. Доріжка йшла зигзагом – десять поворотів нагору, десять поворотів униз. Шестеро наймолодших рабів, у тому числі Розвіяр, тягали в замок яйця вогнянки.

Нагору належало бігти щодуху. Десять поворотів з пустим коромислом, одинадцять тисяч кроків. Там, нагорі, перепочинок поряд із гніздом; житло вогнянки було загороджене камінним валом, над ним нависали залізні поперечини, схожі на реї. З-поза валу бурхав чорний дим – то густіше, то рідше. Вантажники – вільні найманці в шкіряних шоломах – з допомогою блоків, важелів і держалець витягали з ями лискучі від сажі, розпечені яйця. Перев'язували їх мотузками, вимоченими в жовчі двоголової болотяної змії, і вішали на палі-коромисла. Розвіяр, підхопивши на плечі коромисло, ішов тепер униз – одинадцять тисяч кроків. Десять поворотів. Вузька стежка, суцільний камінь, сонце пече, і на кожному повороті наглядач.

Іти донизу належало повільно й дуже обережно, щоб ні в якому разі не оступитися, не впасти, не пошкодити ношу. За надтріснуту шкаралупу носильникам обіцяно болючу страту – це саме собою було дивно, адже раби чимало коштують. Але ще якась тяжка таємниця була пов'язана з яйцями – Розвіяр страшно томився на спуску, хоча нагору здиратися, здавалося б, важче. Виснажував страх спіткнутись, пошкодити ношу, але не тільки це; яйця обрисами нагадували потворні чорні голови, і нелегко було бачити, як вони розгойдуються праворуч і ліворуч, на кінцях коромисла.

Згинаючись під вагою ноші, ляпаючи по камінню зашкарубленими п'ятами, він думав про інше, забував про роботу, «звільнювався». Тоді очі його замість камінної стежки бачили склепіння велетенського лісу, глухі закутки, де напнуте павутиння з застряглими в ньому пташиними скелетиками. Багатоярусні хащі, де під корінням і над корінням, у траві й у куширах, у переплетенні ліан, у коронах і під коронами, як під склепінням палацу, вирує вдень і вночі життя...

На третьому повороті стежки – якщо рахувати згори – відкрився краєвид ущелини. Розвіяр щоразу тамував віддих, забачивши чорне провалля з білою піною потоку на дні і проти-лежну скельну стіну, де маяли стрічки водоспадів.

– Агов! Годі ловити гав!

Розвіяр ступав далі, спустивши голову.

На п'ятому повороті відкривався замок. Теж скеля, але з видовбаними ходами й галереями, балконами, вежами, сторожовими постами; у нижніх ярусах розміщувалося «місто», де жили вільні найманці з родинами, головно ремісники. У середніх ярусах мешкала варта, і десь нагорі, серед багатьох камінних веж, під склепінням палацу, гніздився володар, якого Розвіяр ніколи не бачив. Над замком піднімалися дими, товсті й тонкі, чорні й білі.

Розвіяр спитав якось у Роджі, нащо потрібні яйця вогнянки. Той велів замовкнути й ніколи про це не говорити. Потім, озирнувшись, повідомив крізь зуби: якщо Розвіяр випадково подряпає шкаралупу – він, Роджі, засмутиться. Йому, звісно, начхати, скинуть Розвіяра в яму з гнилим м'ясом чи просто підвісять на гак, але історії про жінок Роджі подобаються, тому Розвіяр має бути обережним – і німим, наче морська змія.

Розвіяр був обережний і німий, але думки його залишалися вільними від нагляду. Під час роботи, на перепочинку, в темниці він уявляв собі вогнянку так і сяк. Він подумки готував

яечню з її яєць і обігрівав ними оселі взимку, жбурляв яйця у ворога і придумував ще тисячі способів, як ними скористатись.

Він не знав, де й за яких обставин дізнається відповіді на свої питання. І нітрохи не тямив, коли це станеться.

* * *

Утомлюючись удень, він не одразу засинав уночі. Раби, причаївшись у темряві, крадькома порушували заборону на розмови; інколи базік викривали наглядачі, шмагали канчуками, але розмови поверталися знов. Розвіяр дізнався багато про товаришів у нещасті: когось продали в рабство за борги. Якогось матроса підібрали вночі п'яним на вулицях порту Фер, і вранці він протверезів уже в рабському каравані. Половина рабів не пам'ятала, хто вони й звідки: їх обпоїли «солодким молоком». Хто почастивав їх напоєм, де це було – вони уявлення не мали, як не знали й власних імен та історій. Слухати їх було особливо моторошно.

«Пам'ять» – було видряпано на стіні серед лайок і малюнків.

Ближче до півночі розмови затихали. Розвіяр, смертельно втомлений, засинав пізніше за всіх. Щоб відволіктись, він заходжався подумки читати уявлювані книжки – вони допомагали заснути.

Усі історії про жінок він пропускав – набридло переказувати їх Роджі. Зате чудово діяли докладні описи чужих земель, обрядів, тварин і рослин, розповіді про невідомих істот; Розвіяр читав про крилаті повозки, кожну з яких несуть чотири крилами, про вдачу донних драконів, про личинок вогняних звірюк, що живуть усередині чорного яйця: «Якщо виймеш його з вогню, не держи довго на повітрі, тому що остигне й не буде пуття; а якщо обступлять вороги – витягни яйце з вогню і розбий шкаралупу. Розколоти її випадково не можна – шкаралупа міцна, треба захотіти. Коли трісне шкаралупа – вийде вогняний звір на волю і стане служити тобі три дні й три ночі, скоряючись словам і бажанням. Його не вражає ні стріла, ні клинок, з твоєї волі уб'є й одного ворога, і сотню. А за мить перед тим, як спливають три дні й три ночі, звели йому кинутись у воду – тоді він згине. Запізнишся – лихо тобі. Стережись і пам'ятай: тільки три ночі й три дні...»

Розвіяр сів на підстилиці з моху. Спали його товариші, світили зорі крізь пролам у стіні. Дзюрчала вода; Розвіяр щосили тріснув себе по лобі. У дверях, у віконці для варті, показалося бліде сонне обличчя.

– Канчука захотів? Спати!

Розвіяр ліг. Його проймало холодом. Як він раніше не здогадався, як?!

Вогнянка живе в гарячому гнізді. Її яйця носять у замок, зберігають у вогняній піщі... Про піч розповідав, здається, Роджі... Усі знають, що яйця дуже цінні, але чи підозрює хто-небудь – чим? «Вийде вогняний звір на волю і стане служити тобі три дні й три ночі, скоряючись словам і бажанням».

Не бувало такого, щоб хтось із носіїв випадково розбив яйце. «Розколоти її випадково не можна – шкаралупа міцна, треба захотіти». А ніхто не хоче – бояться покарання. І ніхто не знає, яку владу щодня носять раби на плечах! «Його не вражає ні стріла, ні клинок, з твоєї волі уб'є й одного ворога, і сотню».

Тим часом вогнянка все менше відкладає яєць. І коли їй знов заманеться нестись – Розвіяру невідомо.

Ціна свободи. Влада. Хай на три дні й три ночі; Розвіярові тільки б вирватися. Він повіється в гори і там зачаїться, а пізніше вистежить караван на Фер і пристане потихеньку, а там піде в море, хоч за юнгу, хоч за матроса. Треба тільки правильно вибрати час...

Він лежав на спині, усміхаючись у морок, і бачив, як несуться по полю руді й легкі, мов іскри, білки.

* * *

Удосвіта, коли раби по черзі умивалися зі струмка, Розвіяр, що не склепив очей за всю ніч, певно знав: цей день змінить його долю. Вервечкою вийшли зі Східної темниці, дістали сніданок у руки, і тут Роджі сказав, що носильників сьогодні треба тільки троє.

– Ти, – він тицяв гулястим пальцем у груди черговому рабу, – ти...

Розвіяр обмер.

– І ти, – останнім Роджі вибрав високого хлопця на прізвисько Ніс, – ви, троє, беріть коромисла. А ти, книжнику, підеш розвантажувати вози з крупою, учора прийшов караван.

Розвіяр стояв приголомшений. Свобода була на відстані простягнутої руки – і вислизнула. На свій сором, він відчував боязливу полегкість: не доведеться битись та вбивати. Усе буде як завжди.

– Роджі, – сказав Ніс дуже тихо. – Я вчора ногу підвернув...

І підсмикнув холошу, показуючи опухлу щиколотку.

– Шуу, – виплюнув наглядяч. – Більше нічого не підвернув? Іди на підоймі коловорот крутити, бо я тобі підверну, не встанеш! Ти, Жирний, з коловорота переходиш на розвантаження...

Погляд наглядяча, звичайно понурий, переметнувся на Розвіяра.

– Бери коромисло, книжнику. Подряпаєш шкаралупу – шкуру злуплю.

Носильники розібрали коромисла. Розвіяру дісталась дуже зручна палка, ледь вигнута, відшліфована сотнями рук. Рушили по стежці вгору – десять поворотів, одинадцять тисяч кроків.

Він обігнав двох інших. Потім відстав і пошкандибав у хвості. Не треба квапитись; нехай вони візьмуть вантаж і підуть уперед.

Заспокоївши віддих, зусиллям волі перестав рахувати кроки. Треба зосередитись. Треба вирішити, як і коли розбивати яйце. Чи знають наглядячі таємницю личинок? Що коли збунтованого раба одразу ж пристрілять – здалеку? Чи зможе захистити його личинка вогнянки?

Вантажники обережно викочували яйця з гнізда, в'язали мотузками, навішували на коромисла. У диму, у тріскоті іскор, вони самі здавалися чудовиськами – від куряви їхня шкіра зробилась чорно-сірою. «Утомилася, старенька, це останні яйця, завтра вже не буде», – Розвіяр сам чув, як один вантажник сказав це другому. Рахівник із табличкою робив позначки, бурмочучи під ніс, перевіряючи цифри – унизу, де прийомка, стоїть інший рахівник, і щодня по закінченні робіт вони звіряються, щоб упевнитись: не зникло жодного яйця.

Скрипіли блоки, дзвеніли ланцюги, сичали носильники, коли іскра попадала в дірку на рукавичці. Розвіяр чекав, дивлячись на далекі верховини гір: у ранковому сонці вони здавались ошатними й навіть гостинними. На мить пригадалось – і загасло у пам'яті – літаюче місто Мірте.

Як наяву, Розвіяр побачив митника, як він вимовляє, наче випльовує, слово «гекса». І велить викинути Розвіяра за борт, мов погану ганчірку. А Розвіяр у відповідь розбирає чорну шкаралупу, і вогнянка заступається за нього.

Йому привидівся чорний дим над мостами Мірте. Крики, страх, вогонь і попіл. Три дні й три ночі – чудовисько кориться кожному його слову, а що буде потім, немає значення...

– Гей! Заснув?

Розвіяр струснувся, узяв на плечі коромисло з вантажем і, обережно притишуючи ходу, перетнув найкрутіший відтинок спуску. Знову звів дихання, настроївся на звичний ритм; одинадцять тисяч кроків.

Зараз?

Нема куди квапитись. Попереду, біля повороту, стоїть Роджі. Якщо розбити яйце – доведеться личинці його вбити...

А чому ні? Хіба Роджі не такий, як усі наглядачі?!

Розвіяр спіткнувся. Умить спітніли долоні. Роджі крикнув, коли Розвіяр добіг до повороту:

– Ти чого затинаєшся, га? Життя обридло? Під ноги гляди!

Розвіяр промимрив щось у відповідь.

Доріжка суха, не слизька, ще не гаряча. Ідемо обережно, дивимось під ноги. Не треба поспішати; ще маємо час, і там, нагорі, чекають на свій час страховища, до часу ув'язнені в шкаралупах.

А що коли книга бреше і вони не коритимуться?!

Приймальник розіклав яйця, разом із мотузками, у залізній вагонетці на колесах і повіз до спеціальної пічки, що не згасає ні вдень, ні вночі. «Якщо виймеш його з вогню, не держи довго на повітрі, тому що остигне й не буде пуття...»

Угору – бігцем. Одинадцять тисяч кроків.

Вантажники відверто раділи близькому закінченню робіт. Вони, хоч і були вільними найманцями, хоч діставали чималі гроші за свій труд – боялись вогнянки та її пекучих яєць і були щасливі, що без пригод закінчилася зміна.

– Сьогодні раніше підемо відпочивати, хлопче!

Звичайно вантажники не розмовляють із рабами. Але тепер – подобришали; Розвіяр, пристроївши на плечах коромисло з новим вантажем, попрямував униз.

Зараз?

Розмахнутися, лупонуту коромислом об камінь... Об цей? Чи той, наступний? Стежка – занадто відкрите місце, усім усе видно, і легко дістати стрілою...

На високому камені майоріла фігура наглядача Роджі. Той спостерігав за ним, за Розвіяром, неначе щось відчувши. Треба було зважитися, і Розвіяр, стиснувши зуби, змагався з усе більшим страхом.

Він закінчив другу ходку, здав вантаж приймальнику, і рахівник записав. Підійшов Роджі – він був незвично діяльний сьогодні.

– Хлопче... Ти якийсь дивний. Ще раз загаєшся по дорозі... Зупинишся... Так і знай: увечері тобі буде шмагання. Тільки загайся ще раз!

Розвіяр із важким серцем рушив угору. Під сонцем, під поглядом наглядача він не міг повірити, що таким сміливим був сьогодні вранці. Що з ним зроблять, якщо личинка чомусь помре? Або не буде слухатись? Або... якщо його піймають за три доби?

Ішов час. Розвіяру все складніше було переставляти ноги. Страх і відчай, з якими він змагався – і перемагав – з перших днів свого нового рабства, тепер цілком заволоділи ним. Він міг визволитись, міг дістати владу над життями інших, але не смів; це за кілька годин перетворило Розвіяра на більшого раба, аніж яким він був, зв'язаний і голий, на невідомому ринку.

Він ішов униз із вантажем, і два яйця вогнянки похитувалися на коромислі в такт до кроків. Наближався третій поворот...

Щось змінилося. Неначе тінь пролетіла в повітрі. Розвіяр підняв голову.

За камінною грядою почувся дивний звук – чи то шипіння, чи то скрегіт. І глухо скрикнула людина.

Ноги самі винесли Розвіяра на поворот, і він побачив, як наглядач Роджі, який щойно сидів на високому камені, тепер летить униз, притискаючи руки до горла. Тіло його скотилося, смикнулося, завмерло посеред стежки, а каміння ще котилося, велике й маленьке, один ударив Розвіяра по нозі...

На стежці, кроків за двадцять, стояла істота, яких він перше не бачив. У тварюки було чотири широких лапи з кігтями й довгий пружний хвіст. Тулуб, укритий смугастим хутром, широкі людські – чоловічі – груди, порослі рудим волоссям. М'язисті руки, в кожній по короткому клинку. На голові залізний шолом, що повністю закриває обличчя, а на спині – в сідлі зі стременом – поміщувався ще й вершник, тому що хвостата істота була верховою.

Розвіяр побачив усе в деталях – як, бувало, встигав прочитати ледве розгорнуту книжкову сторінку. Він побачив обличчя вершника, гордовите, смагляве, чимось схоже на гордовиті обличчя Золотих. Побачив у його руках світлі вигнуті мечі. Побачив ноги, узуті в чорні чоботи з тонкої шкіри, уперті в стремено – носками вгору і в боки. Побачив ледь вловний рух цього стремена: чотиринога тварюка з людським торсом присіла на задні лапи, збираючись стрибнути на Розвіяра й покінчити з ним – утовкти в стежку. Перетворити на млинець.

Жити!

Розвіяр не став бігти, не став ухилятися – ні те ні інше не могло його врятувати на вузькій доріжці над прірвою.

Замість цього крутнувся на місці й ударив своєю ношею об скелю, з усіх сил зажадавши свободи невідомому чудовиську. Одне яйце розбилось із вологим чмоканням.

Спалахнули мотузки. Посипалася шкаралупа, повалив чорний дим. Чотиринога істота на стежці застигла за мить до стрибка, а Розвіяр, кинувши коромисло, відстрибнув до самого краю стежки й мало не зірвався.

Зі скалок шкаралупи, з сажі й обгорілих волокон вибралася личинка вогнянки. Якби Розвіяр давніше знав, що носить на плечах, не спав би так спокійно на моховитій підлозі в Східній темниці. Мучився б через жахи. І тим більше дивним і диким здавалося, що це – оце – може кому-небудь підкорятися.

Чотиринога істота на стежці поступилась назад; дико й страшно скрикнув вершник, спалахнуло сонце на його клинках...

– Убий! – Розвіяр ні на що не сподівався. Він просто хотів жити й боровся за життя як міг.

Личинка вогнянки здійнялася, розметавши гострі крила, вкриті сажею, немов пилком. В обличчя війнуло жаром, Розвіяр упав на коліна, прикриваючи обличчя ліктями, відчуваючи, як тріщить на голові волосся.

Він не хотів дивитись і все-таки бачив. Чотиринога істота змахнула клинками, і вершник повторив його рух, але жоден із чотирьох клинків не досягнув цілі. Личинка пронеслась над ними, почувся тріск, вершник вивалився з сідла й упав на дорогу. Чотиринога істота в останньому пориві гарячково спробувала зняти з себе шолом – і теж повалилась, придавивши тіло вершника тяжкою, непомірною тушею. Личинка піднялася вище, Розвіяр щосили надіявся, що тепер вона полетить геть, сховається – але жадлива тварюка спустилась на великий камінь над стежкою. Склала на спині крила, мов долоні і, здається, вліпила очі в Розвіяра – хоча в неї не було голови й не було очей.

Йому захотілося стати частиною цієї камінної гряди. Стати недвижимим. Стати каменем. – Гей!

Згори вибіг іще один наглядач – видно, почув шум і поспішив усе з'ясувати. Мало не зіштовхнув зі стежки Розвіяра; постояв, витріщивши очі, позираючи то на личинку, то на труп Роджі посеред дороги, то на два страшних тіла – чотириноного і його вершника. Розвернувся і з вереском кинувся назад, і за хвилину його крик підхопили інші голоси...

Личинка не зрушила з місця. Продовжувала сидіти, молитовно склавши крила на спині.

Зате коли знизу, з четвертого повороту стежки, безгучно виринули ще дві чотириногі тварюки з вершниками і Розвіяр, забачивши їх, нажаханий притулився до дороги – от тоді личинка розвернулася, як сувій, і атакувала знов.

* * *

Здавалось, минуло декілька годин, а проте сонце тільки трохи нижче спустилось над горами. Він стояв на стежці, на третьому повороті, звідки чудово проглядалась ущелина. Він бачив, як по протилежному схилу відходить, легко долаючи неприступні провали, загін вершників на чотириногих тварях. Трьом із них уже ніколи не скакати по горах, не нападати на рабів і наглядачів; тіла двоногих і чотириногих мерців лежали осторонь, Розвіяр боявся на них дивитись.

Уціліле яйце вогнянки застрягло в розколині біля дороги. Личинка й досі сиділа на камені, і більше не лишалося сумнівів, що вона Розвіярові кориться. А він стояв перед нею, паралізований свідомістю своєї несподіваної влади.

Дістатися до Фер... За три дні – хіба це можливо? Знайти Арві та Лу, покарати їх... Нехай контрабандистів давно нема в порту – перед очима в Розвіяра вони кричали в смертельному жаху й падали, уражені личинкою, і знов кричали й падали. Він і не підозрював, як глибоко в ньому засіла їхня зрада і як хочеться помститись.

Утекти... куди? У нього всього лише три дні. А до Мірте за три дні можна дістатись хіба що силою думки...

Тікати! Не стояти!

Він ступив кілька кроків. Озирнувся; здиратися по схилу, без стежки, значило рано чи пізно скотитись униз і вбитись на гострім камінні... Дорога, якою ходить караван із харчами, нижче... Як туди дістатись – по трупах?!

Сонце, немов приклеєне, висіло на тому ж місці небосхилу. Над личинкою вогнянки тремтіло гаряче повітря. Спотикаючись, Розвіяр побіг униз, сподіваючись вибратись до проїжджої дороги...

З-за четвертого повороту стежки йому назустріч вибігли вартівники. Не наглядачі – замкові вояки, озброєні мечами й списами. Вони викотились хвилиною; передні круто вповільнили хід. Стали. Лад порушився.

– Шуу, – видихнув червонолиций чоловік у блискучому сталевому нагруднику і з пір'ям на шоломі. – Ах, Шуу... Сті-і-ій!

Розвіяр поступився. Личинка не ворухнулась.

Погляд червонолицього швидко окинув поле бою, спинився на вогнянці, метнувся на Розвіяра. Провідник загону був воїном і вмів володіти собою, однак Розвіяр устиг прочитати в його очах жах. Той самий безмірний страх, що називають «страхом Шуу».

Червонолиций усе знав про личинок і все швидко зрозумів. Його життя опинилося в руках Розвіяра; між вартівником і лютою смертю стояла мить – і примхлива воля підлітка-раба.

Ті, що завмерли за спиною чоловіка в сталевому нагруднику, теж зрозуміли це – по довгій хвилині.

– Охороняти! – крикнув Розвіяр.

Одночасно змайнули дві чи три стріли. Личинка опинилася між вартівниками і своїм новим хазяїном. Стріли зникли в гарячому мареві над розкритими крилами і зникли без сліду, тільки попіл просипався.

– Назад! – крикнув червонолиций. – Відходь!

Це була мить для прориву. Розвіяр відчув її, почув, як чують удар дзвона. Нацькувати вогнянку на цих людей і по стежці з попелу прорватися до волі. Ну?!

Стежинка пустішала. Вартівники відступали вниз, за четвертий поворот, за камінну грядку. Удатна мить найшла і минула. Розвіяр зрозумів, що запізнився: червонолиций знову був господарем становища.

– Значить, це ти розбив шкаралупу, хлопче?

Спокійний, навіть знудьгований голос. Вартівник давно знає відповідь на своє питання. Тягне час, зрозумів Розвіяр.

– Ти їх бачив? Звіруїнів? Напівлюдей?

Розвіяр мовчав.

– Це звіруїни, – повторив вартівник наполегливо, буцімто Розвіяр сумнівався. – Ти звелів убити їх? Молодець. Ти кмітливий, добре зробив. Ми теж підстрелили двох... Їх було багато, дуже багато. Добре, що ти велів личинці їх убити.

Він говорив, не спускаючи з Розвіяра очей, і точно чекав чогось. Чого?

Свиснула стріла. Розвіяр упав; стріла ударила в камінь, мало не подряпавши вухо. Напевно, стрілець квапився. Знову свист, цюкає в камінь сталевий наконечник...

Личинка вогнянки змаяла, прикриваючи Розвіяра. Її протнули дві або три стріли, не завдавши шкоди. Розвіяр скотився зі стежки в щілину між камінням – туди, де лежало друге яйце. Воно зовсім остигло; Розвіяр утиснувся в розколіну, намагаючись зрозуміти, звідки стріляють. Схоже, били зусюди: стрільці оточили стежку, поки вартівник у сталевому нагруднику хвалив Розвіяра за кмітливість.

Жити!

Піднявши камінний уламок, він щосили ударив по другому яйцю. Шкаралупа тріснула – глухо, безживно, і розтрісла. У тріщині, завширшки в два пальці, показала друга личинка – остигла, дохла.

Яйця вогнянки треба зберігати у вогні... На повітрі вони остигають.

– Охороня-ати! – верескнув Розвіяр, коли ще дві або три стріли вдарили в камінь поряд із головою. Вартівники били завісою, не бачачи цілі.

Личинка повисла над ним, розгорнувши крила. Постріли припинились. Розвіяр сидів, забившись у щілину, мов комаха.

Попереду три дні й три ночі.

* * *

Сонце спустилося за гори, коли з'явився гінець із замку:

– Звелено взяти живим.

– Живим сам бери, – відповів незнайомий сварливий голос.

– Іди, повтори це володарю! Звелено живим, у замок, тепер!

– Мені самому життя миле!

– Зажди, – утрутився начальник варти. – Гей, хлопче, подай голос. Чуєш?

– Чу-ю, – хрипко вимовив Розвіяр.

Дуже хотілося пити. Неподалік шумів струмочок. Личинка сиділа на камені над його головою – бридка, гаряча, димна. На Розвіяра летіли іскри, пропалювали стару сорочку, жалили шкіру.

– Вийдеш – не зачепимо.

Розвіяр мовчав.

– Гей, бовдуре. Що робитимеш? Три дні й три ночі минуть... Що з тобою стане, ти подумав?

– Не погрожуй, – сказав Розвіяр. – Нацькую.

– Ах, то ти так...

Зробилося тихо.

– Наказ чули? – знудьгованим голосом спитав гінець.

Начальник варти вилаявся.

– Слухай, хлопче. Нам життя дороге. І тобі дороге. Чуєш – володар тебе для чогось бачити хоче... живим. Лови свою вдачу, малий. Ти не нацькуєш – ми не стрілятимемо.

– Вистрілите.

– То ти глухий, чи що! Наказано тебе не вбивати!

– Зажди, – сказав Розвіяр. На хвильку задумався. Прокашлявся. – Ти, тварюко. Хто мене вб'є – того вбий одразу. Ясно?

Годі було дождати відповіді від личинки. Однак Розвіяр був певен, що наказ вона зрозуміла і виконати цілком спроможна; усі, хто його чув, поділяли певність.

Повагавшись іще, Розвіяр випростався. В ущелині лежав присмерк, а верхівки гір іще ловили сонячне проміння. На стежці, знайомій до кожного камінця, тісно було від вартівників, стрільців і мечоносців.

– Поряд, – сказав Розвіяр личинці.

Личинка підсунулася ближче; по її крилах бігали спалахи й тіні, як по вугіллю в багатті. Він ненавидів її й боявся, бридкої, смертельно небезпечної тварюки. І тільки завдяки їй був ще живий – хай ненадовго.

– Гаразд, ведіть.

І відходячи, устиг востаннє подивитись на ущелину з її зубцями й провалами, з розмаяними стрічками водоспадів.

* * *

Уперше в житті Розвіяр опинився у верхніх ярусах палацу. Тут горіли смолоскипи, шелестів вітер в ажурних балконних решітках, струменіли джерельця, падаючи в чисті камінні чаші. Розвіяр ішов повз них, слухаючи плюскіт води, умираючи від спраги – і не зважаючи спинитися, тому що поряд, обвіваючи жаром, рухалася личинка.

Вартівники зі зведеними арбалетами ступали позаду. Шкірою в дірках сорочки Розвіяр відчував усі стріли, спрямовані в спину. Невідомо, чий наказ утримував стрільців певніше – володаря, який звелів брати живим збунтованого раба, чи самого Розвіяра: «Хто мене вб'є – того вбий одразу».

– Стій.

Розвіяр зупинився.

Низькі двері освітлювались єдиним смолоскипом.

– Веліли впустити. Самого. З тварюкою.

– Як?! Та бути такого...

– Наказ! – гаркнув чоловік, що заступив собою двері. – Наказ володаря!

І обернувся до Розвіяра:

– Ти подумай, щеня... Є різниця, як умирати. Іди!

Розвіяр увійшов, і разом із ним увійшла личинка вогнянки.

* * *

Тут було прохолодно. Кімната, висічена в скелі, розміщувалась високо над ущелиною. Другі двері, набагато більші тих, що в них увійшов Розвіяр, вели на балкон, обвитий зеленню. У центрі кімнати була водойма, на поверхні нерухокої води віддзеркалювалися свічки.

Розвіяр побачив воду й мало не заплакав. Хотів потягнутись рукою, зачерпнути, – але підняв очі й обмер. Навпроти, у дерев'яному кріслі з поруччям, сидів той, кому належав замок, люди й сам Розвіяр.

Володар був не дуже молодий, але ще й не старий. Чорне з сивиною волосся оперізувало вид, сягаючи пліч. Тонкий ніс був колись зламаний. Губи розтинав давній шрам. Очі дивились без ніякого виразу; ніколи в житті Розвіяр не бачив такого непевного – і такого проникливого погляду.

Він стояв нерухомо хвилину й дві. Вогнянка сиділа заблизько, на Розвіярі почала жевріти холоша; він не витримав і відступився, порушивши недвижність і тишу.

– Ти хочеш пити?

Розвіяр не сподівався цього питання. Кивнув – точніше, смикнув головою.

– Пий, – рука з перснем указала на воду.

Розвіяр підійшов. Упав на коліна, зачерпнув воду жменями. Довго пив, здригаючись від холоду, переводячи дихання, злизуючи кожну краплю.

– Навіщо ти розбив шкаралупу?

Розвіяр підняв голову. Біде обличчя володаря осяяне було вогнями свіч – і мерехтливим, нерівним світлом палючої вогнянки.

– Вони б мене вбили.

– А тепер – ти думаєш вижити?

Розвіяр скосив очі на вогнянку. Та сиділа, склавши на спині крила, усипані сажею, наче пилком.

Він може вбити володаря. Зараз. Володар знає це; він дозволив Розвіяру ввійти самому, з вогнянкою. Ні: він наказав йому ввійти самому. До кімнати, де, крім володаря, нікого нема.

– Хочеш убити мене?

Розвіяр піднявся з колін. Довго дивився в очі володарю; ця людина звикла командувати смертю, як їздовим шуром у колесі. Вона багато разів була поруч – і завжди підкорялась.

– Я тільки хочу жити, – повільно сказав Розвіяр.

– Ти, раб, розбив шкаралупу яйця... Присвоїв крихту моєї влади. Ти гадаєш, я це подарую?

Здавалося, володарю подобалось гратися зі смертю. Здавалося, провокуючи хлопчиська, він зазнавав насолоди.

– Мені не потрібна влада... ніяка. Я тільки хочу жити, – промовив Розвіяр, не спускаючи очей. – Я... обміню цю личинку на моє життя. Хай навіть не свободу.

– Ти торгуєшся, – володареві губи вперше здригнулись, окресливши усміх. – Зі мною.

– Так, володарю. Тому що... я ж можу наказати їй.

– Накажи.

Розвіяр ковтнув. Очі без ніякого виразу дивилися крізь нього. Володар чекав, він був несповна розуму, божевільний самогубця; Розвіяр нараз чітко зрозумів: йому не вижити, і краще, що можна зробити, – це наказати вогнянці вбити себе одразу по смерті володаря.

Він зрозумів це й розліпив губи. Миттєво в очах володаря щось змінилося. Він викинув перед собою руку:

– Стій! У наказі була така сила, що Розвіяр перестав дихати.

– Ти насправді небезпечний, – сказав володар, і його очі дивились тепер не крізь Розвіяра, а просто йому в обличчя. – Добре... Я згоден торгуватись. Накажи тварині кинутись у басейн. Я накажу залишити тобі життя.

Декілька хвиль Розвіяр напружено міркував. Потім перевів дихання.

– У воду, – сказав він личинці.

І та, не маючи страху смерті, скорилась ментально.

Зашипіла вода, піднялася пара, тіло вогнянки почорніло – і сплигло, безживне, слизьке. Вода в басейні замулилась.

– Варта, – не піднімаючи голосу, сказав володар.

Розвіяр, не озирваючись, почув тупіт і дихання за спиною.

– До ями, – сказав володар.

* * *

Він думав, що його тягнуть просто в могилу, ховати живцем. Але його скинули в просторий камінний мішок, накрили згори ґратами, і запала темрява; Розвіяр, зморений і розгублений, узявся досліджувати темницю навпомацки.

Не те щоб він сподівався втекти. Він просто не міг сидіти без діла; ніякого іншого виходу, звісно, не знайшлося, зате знайшлася кам'яна плита – чи то ложе, чи то стіл, чи то надгробок – і приліплена до її краю маленька свічка.

Свічка! Справжній восковий недопалок! Розвіяр спершу затужив через те, що нема вогню, а потім, подвоївши зусилля, узявся нишпорити по камері – і знайшов стінну нішу, а в ній – дерев'яну миску, ложку й старе кресало.

Він довго порався, крешучи вогонь. Він був упав у відчай, але не здався, і кінець кінцем свічка загорілась. Розвіяр спершу замружився, а потім, коли звикли очі – побачив підлогу, де де присипану соломною, кам'яну плиту, стінну нішу й самі стіни з відбитками величезних зубів – темницю прогризли в камені скельні черв'яки.

Йому зробилося страшно – не від того, що він бачив. Він злякався, що свічка догорить і знову доведеться лишитися в мороку.

Він згадав про Східну темницю, як про покинуту домівку – там просторо й видно зірки, там вода й м'який мох. І там є «завтра», і «післязавтра», і «за тиждень»; тут, у ямі, вічно тягнеться ніч.

Вогник свічки складався, виявляється, з кількох частин: темний у центрі, яскравий на верхівці й по краях. Він був головним багатством, що лишилося ще в Розвіяра. Його єдиним багатством і надією.

Хороший віск спливав повільно: Розвіяр згадав маяк, де було світло вдень і вночі. Згадав стогін полум'я, що вказувало шлях морським суднам. Згадав пінний слід за кормою «Крилами». Згадав старого, що не хотів відпускати його на «Лусці» і все-таки відпустив.

Лице, облямоване сивим волоссям, неначе вінчиком. «Мідний королю, Мідний королю. Візьми, що ціную, подай, що потребую. Мідний королю, Мідний королю...»

Розвіярова тінь лежала на стіні – чорна, страшна. А якщо цього разу подіє?! Адже немає іншої надії, тільки на Мідного короля. Візьми, що ціную. Подай, що потребую. Свободи! Життя й свободи!

Тремтливою рукою Розвіяр повторив рух, якого навчив його колись старий.

– Мідний королю... Мідний королю!

Він затнувся, опанував себе і продовжив:

– Візьми, що ціную! Подай, що потребую!

Свічка зникла без звуку. Без сліду.

Знову зробилося темно.

* * *

Уранці його привели до володаря. Той сидів у кріслі на широкому напівкруглому балконі, а поряд стояла на триногій підставці велика далекоглядна труба. Розвіяр колись бачив схожу в руках капітана «Крилами». Щоправда, капітанська була менша.

Варта вийшла. Небо, повите мармуровою сіточкою хмар, було схоже на морську воду – таке ж синьо-зелене, неспокійне. З балкона на три сторони відкривались навколишні скелі: через гострий контраст світла й тіні в їхніх обрисах увижалися скривлені, люті обличчя. Профіль володаря з його зламаним носом здавався частиною цих гір.

Знизу, з ущелини, ледь чутно долинав шум води. Цей шум супроводжував Розвіяра всю ніч. Слухаючи придушений стінами рокіт, потріскування напівостиглого каміння, шелест вітру в продиховинах, він то метався по камінному мішку, то валився без сил на солону.

Йому здавалося, що стіни в темноті стискаються і стеля нижчає. Він зусиллям волі гамував паніку, і тоді стіни, невидимі, зникали зовсім і Розвіяр опинявся сам посеред величезного темного світу. Ще вчора він був ручною твариною, в'ючаком, тяглом, як-от пацюк у барабані. Він був твариною, світ перед його очима плив, невиразний і каламутний, а сьогодні, тепер, немовби спала полуда. Немов очистили від багна й тванюки жовтий кістяний клинок.

Уявити тільки – він сам спрямував личинку до води! Адже міг захопити володаря і, загрожуючи його життю, диктувати свої вимоги! Як же можна було програти, маючи в руках могутню зброю?!

У темряві він налетів на камінну плиту і забив великого пальця на правій нозі. Біль несподівано допоміг заспокоїтись. Розвіяр вирішив, що нічого ще не скінчено, завтра його поведуть на страту або ще куди-небудь поведуть, і тоді він устигне зробити хоч що-небудь: вирватись, або захопити заручника, або, у найгіршому разі, зістрибнути зі скелі, прихопивши з собою катів. Його жажала єдина думка: нікуди не поведуть, кинуть тут без їжі й води, у тиші, темряві – помирати.

Мідний королю, Мідний королю... Він знов ошукав Розвіяра, не подав того, що потрібно, – хоч Розвіяр і віддав йому найдорожчу річ. Замість свободи прийшли розчарування й злість, і шалена жага діяти – чим це допоможе бранцю в камінному мішку?!

Над ранок він майже заспокоївся. Лежав тихо, уп'явшись у морок, і думав про звірунів – хто вони, звідки вони взялись і навіщо. Думав про володаря – скільки волі та часу, скільки грошей та влади знадобилося, щоб видовбати – вигризти – в скелі його замок. Про сліди зубів скельних черв'яків. Про магію; чи був магом старий Маяк? Навряд щоб. Чи може сам володар виявитись магом? Цілком можливо, це багато що пояснило б. Чим він платить своїм людям? Звідки приходять продуктові каравани? Як далеко звідси до кордонів Імперії, і чи витримає замок проти атаки з повітря? І чи можна його здолати, а якщо можна, то як?

Він навіть заснув – за кілька хвилин до того, як по нього прийшли. І ось тепер стояв на напівкруглому балконі, боячись повірити цій удачі. Володар відпустив варту, вони zostались удвох, і руки в Розвіяра вільні, а володар не дивиться на нього. Сидить, уторопивши очі на гори, немов забувши про бранця...

– Не здумай стрибати на мене. Помреш тяжко.

Розвіяр ледь здригнувся. Щоб перевершити цю людину, щоб захопити його розполохом, знадобиться вся Розвіярова воля та хитрість.

І він примусив себе розслабити аж до тремтіння напружені м'язи.

– Учора ти не був таким лютим, – сказав володар. – Тобі було досить самого життя, навіть не свободи. Тепер ти передумав?

– Ні.

– Дуже добре. Скажи: звідки ти знаєш про личинок вогнянки? Звідки ти знаєш, якщо навіть серед моїх людей з цією таємницею звірені тільки найнадійніші?

Розвіяр уривано зітхнув.

– І не думай брехати, – уривчасто кинув володар. – Раби шепотілись у темниці? Чи наглядати?

– «Коли трісне шкаралупа – вийде вогняний звір на свободу, і стане служити тобі три дні й три ночі, скоряючись словам і бажанням, – вимовив Розвіяр. – Його не вражає ні стріла, ні клинок, з твоєї волі уб'є й одного ворога, і сотню. А за мить перед тим, як вийдуть три дні й три ночі, звели йому кинутись у воду – тоді він згине...»

Неуважний володарів погляд зібрався в точку, як світло в скляній лінзі. Розвіяр дивився йому в очі, стараючись не кліпати.

– «Повчальне казання про людей, звірів та інших тварей», – сказав володар із дивним притиском. – Ти умієш читати?

– Я переписувач книг... був.

– Цікаво. – Володар сів рівніше, сплів на коліні довгі жовтуваті пальці. – Ось користь освіти... Як сталося, що ти перестав бути переписувачем?

– Я з дитинства був рабом в одного письменного пана на ім'я Агль. Він вирішив заробити переписуванням у Мірте...

Розвіяр говорив, долаючи хрипоту. Болюче відкашлювався й продовжував розповідати. Володар слухав, очі його горіли все яскравіше, шрам поперек губів ставав темнішим і помітнішим.

– Ти гекса?

– Наполовину... Так кажуть.

– Та й дурень був твій колишній хазяїн... Кажи далі.

Розвіяр розповів усе не ховаючись. Не згадав тільки про замовляння, якого навчив його старий на острові під маяком.

Володар довго мовчав. Тінь, що прикривала балкон, відсунулась, на поруччя впав промінь, і воно зайнялося – мідяне, до блиску відполіроване, кругле поруччя.

– Тобі коли-небудь давали «солодкого молока»?

Розвіяр здригнувся. Питання поставлено побіжно, немов мимохідь, але думка про «солодке молоко» була куди огидніша, аніж найжорстокіший смертний вирок.

– Це вихід для тебе, – сказав володар з несподіваною м'якістю. – Після того, що ти скоїв... Адже в замку не сліпці. Поповзе поголошка. У багатьох народиться страшна спокуса. Як мені бути з моїми людьми, які бачили, як ти командував личинкою?

– Ні. Я не хотів. Я...

– Доведеться потроїти охорону великої печі, – немов міркуючи, продовжував володар. – У мене багато їх, цих личинок у яйцях. Коли занадто дозволяють звіруні чи інші вороги, я просто розбиваю шкаралупу. Але як тепер довірити ці яйця рабам-носильникам? Чи вартівникам, що стали на службу за гроші?

– У мене не було іншого виходу!

– Був. Мовчки померти, як учинив би на твоєму місці будь-який інший раб, не такий освічений... не такий кмітливий. Правильно було б улаштувати публічну страту... на науку. Але я обіцяв тобі життя, і я додержу слова. Ти вип'єш «солодкого молока» і поїдеш у Фер, де тебе заново продадуть.

Розвіяр кинувся не роздумуючи.

Між ним і володарем було п'ять кроків. Розвіяр стрибнув і схибив, спіткнувся об виставлену ногу, утратив рівновагу, його жбурнули до поруччя. Мідь уп'ялась у ребра, страшна сила навалилася згори, холодні пальці здушили горло. Смикаючись і хриплячи, Розвіяр устиг побачити, як володар притримує вільною рукою захитану тринигою з далекоглядною трубою.

– Я казав тобі, що помреш тяжко?

Розвіяр спробував перевалитись через поруччя. Він задумав це з самого початку й хотів потягнути з собою володаря; не вдалось. Хватка на горлі стислась міцніше.

Тупіт варти, тривожний, старанний, увірвався на балкон і змовк. Мабуть, володар жестом велів охоронцям вийти, тому що кроки одразу зазвучали знов, віддаляючись.

– Згоден, – крізь зуби видихнув Розвіяр.

Володар відкинув його від загорожі – углиб балкона, в тінь. Задихаючись, Розвіяр відповз до стіни, увитої пліщем.

– Тобі дорога твоя пам'ять? Ти цінуєш спогади дорожче за життя?

У голосі володаря була цікавість.

– Тобі хочеться вічно пам'ятати, як тебе викинули за борт, неначе ганчірку? А може, ти помреш заради спогадів про рабський ринок?

– І це теж, – сказав Розвіяр.

І згадав – на мить – далеке, піднесене над морем місто Мірте.

Розділ третій

Він згадував його не раз, коли треба було зібратися, забути про біль і втому, повторити ще раз, без зупинок, складну серію ударів, блоків, переворотів. Коли м'язи дерев'яніли, а зв'язки готові були розірватись, і від спраги вилізав язик, а сотник Бран, сволота, не дозволяв пити, «поки не накинеш іще три кола».

Розвіяр давно не був хлопчиком-переписувачем; за короткого ще життя йому доводилося веслувати на «Лусці», тягати мішки та каміння, бігати вгору-вниз по крутих схилах, крутити коловорот і ходити в колесі – але сотник Бран уважав його «шмаркачем» і ганяв, як їздового пацюка. Розвіяр томився страшенно; падаючи на матрац, засинав ще в повітрі й майже не згадував ні дім, ні ліс, ні білок, що біжать по обніжку.

Ніс йому зламали в навчальному бою, за місяць по зарахуванні до молодшої десятки. Він довго ходив у синцях, з підбитими по черзі очима, а потім – пізньої осені – у сутичці без зброї поклав Кривулю, найсильнішого і найдосвідченішого серед щойно зарахованих. Тоді сотник Бран, не кажучи ні слова, перевів Розвіяра з молодшої десятки в дійсну варту.

Усі знали, що Розвіяр колишній раб, але згадувати про це було не заведено. Уважалось, що новим вартівником опікується володар; сам Розвіяр боявся в це вірити. Це диво, що володар велів прийняти його в молодшу десятку замість того, щоб віддати катові... Але опіка?!

Відтоді Розвіяр бачив володаря тільки один раз. Просто з вечірнього вишику його, уже дійсного вартівника, викликали нагору; володар сидів у кабінеті, тій самій кімнаті, де утопилась колись личинка вогнянки. Так само віддзеркалювалися свічки на поверхні водойми в центрі кімнати. Так само недвижно сидів у кріслі чоловік зі шрамом поперек губів.

– Перепиши мені книгу, – сказав володар.

Розвіяру принесли оправу з чистими сторінками, дві великі свічки, каламар і набір ситушачих пер. Він ніяково усівся за письмовий стіл, узяв перо – і раптом злякався, що забув писати, що рука, натруджена й тверда, як дерево, не зможе вивести ні знака.

Володар спостерігав за ним. Гамуючи страх, Розвіяр розгорнув книгу, яку належало переписати.

З перших же рядків йому забило дух. Це був трактат ученого, що жив в Імперії – про магів, їхню могутність і звідки вони беруться. Напевно, дуже цінна, рідкісна, а може, й заборонена для читання усім, окрім імператорських мудреців. Можливо, викрадена зі сховища. Хай там як – така книга коштує дорожче, ніж десяток молодих рабів...

Розвіяр замружився. Знаки склалися в слова, стояли перед внутрішнім зором так само виразно, неначе він бачив їх очима. Його здібність не покинула його, не забулась, і Розвіяр зазнав у цю мить такої радості, немов зустрів давнього друга.

Він почав переносити побачене на папір – спершу обережно, тремкою з незвички рукою, а згодом усе певніше. «У палаці, й у хаті, і в триногій оселі майстра на Безземеллі – усюди, де є камін або піч, може з'явиться на світ маг. Він може літати без крил і наказувати каменю, може вбивати вогнем або зцілювати смертельно хворих, але головне його покликання – нести в цей світ те, чого перше не було...»

– Цікаво, – сказав володар, що не знати як опинився в Розвіяра поза спиною. – Якби не інший папір, не свіже чорнило... Твою копію можна видати за оригінал, маленький гекса.

Розвіяр не відповів, занурений у роботу. Володар скоро пішов; Розвіяр сидів сам у великому кабінеті і при світлі двох свічок переписував книгу про магів, їхні звичаї та звання. Як вони ставлять райдужну печатку на імператорські гроші, і як вони вистежують бунтівників за самими тільки замірами, і про персні з кольоровими камінцями, які вони носять на руці, і про те, як їм улягають громи, і про багато іншого.

До ранку він закінчив. Передав книгу особистому слугі володаря, вийшов, похитуючись, спустився в казарму і потрапив просто на ранковий вишик, а сотникові Брану начхати було, хто спав уночі і хто не спав. Управляючись із клинком, зі щитом, з ломакою, з ланцюгом, Розвіяр думав про магів, яким не потрібна військова премудрість, які й без зброї непереможні...

Бран не хвалив його. Але поглядав серйозно, зі схваленням.

* * *

Минула осінь, потім зима. Верхівки гір побіліли. Молоді вартівники катались по крижаних жолобах на щитах – ризикуючи вбитися на смерть. Сотник Бран заохочував ці забави, тому що «без небезпеки не буває звитяги».

Розвіяр піднімався вище за всіх – так, що стискало груди, – і летів, мало не перекидаючись на поворотах, перестрибуючи через провали, через безсніжні камені. Вітер хльоскав по обличчю, немов хотів зірвати його й віднести, як шапку. Очі горіли, сльози зривалися зі щік і летіли назад, перетворюючись на сніжинки, і на вечірньому вишику сотник Бран незадоволено питав:

– Знову заплаканий, мов баба?

Він навчав Розвіяра стріляти з лука й арбалета, хоча тому більше подобалися двобої.

– Ти стрілець, а не мечоносець, – повчально казав Бран. – Руки міцні, хороший зір. – Учися, поганцю, шкуру здеру і на бубон натягну!

Але майже ніколи не бив.

Узимку закрилися перевали, менше роботи стало для дозорів. Прохідною залишилась єдина дорога, що простягається вздовж ущелини, по ній у замок доправляли харчі та паливо з сусідніх селищ. В усьому замку топилися пічки, гаряче повітря здіймалося крізь круглі отвори в підлозі й тремтіло, змішуючись із холодними струменями. Найбільша пічка горіла не загаваючи у другому ярусі замку, зігріваючи покої володаря, і топили її не раби і не слуги, а вартівники з перевірених у ділі.

Розвіяр знав про цю піч, напевно, більше за інших у казармі. Там, у вічках залізної сіті, грілися яйця вогнянки – їх було не менш як тисяча. Про те, що за сила потрапить до рук тому, хто розіб'є їх, Розвіяр намагався не думати.

Зате інші думки цілком переймали його. Інший клопіт, спершу зачепивши тільки краєчком, раптом накинувся й заступив йому світ, і, піднімаючись вище за всіх, злітаючи на щиті по крижаних і снігових язиках, Розвіяр козирився, викликаючи долю на прою.

Долю на ім'я Джаль.

* * *

Їх привозили з довколишніх сіл, іноді з порту Фер. Деякі були рабінями, інші – ні. Вони прислугували, прибирали, рукодільничали в замку – усі молоді й міцні, з білими зубами, з волоссям, заплетеним у коси. Ночами їм ставилося за обов'язок удовольняти вартівників, тому що в одружених родини були далеко, а решта з варти страждали від самотності.

Джаль потрапила до замку восени, коли Розвіяр був ще в молодшій десятці й думати не міг про те, щоб направитися після зміни «до пташечок». Утім, під проводом у сотника Брана, з його наміром перетворити «шмаркача» на людину, у Розвіяра й думки про жінок не було. Джаль тим часом прижилася в замку, почала всміхатись, і якось Розвіяр побачив, як вона запалює світильники, ідучи вздовж галереї.

Вона піднімалася навшпиньки, доливала олії до каганця, підносила свічку. Її обличчя освітлювалося, широкі рукави відкривалися до плечей, оголюючи руки. Джаль кивала, наче

задоволена зробленою справою, і йшла до наступного світильника, і на ходу – так здалося Розвіяру – танцювала.

Відтоді він шукав її всюди. Він вистежував її в замку, коли вона мела підлогу, або носила дрова, або вигрібала попіл із пічок. Спершу спостерігав на віддалі, потім перестав ховатись, потім підійшов. Хотів заговорити: спитати, хто й звідки, чи є родичі, і чи бачила вона море. Замість цього взяв за плечі, розвернув до себе і поцілував; Джаль не сміла пручатись, але застигла, як дерев'яна, притиснувши до грудей мітлу з жорсткого пташиного пір'я.

З цього дня Розвіяр занедужав. Думка про те, що кожної ночі – або майже кожної – хтось із його ж товаришів, вартівників, привласнює собі її губи, руки, покірливе тіло, била йому в обличчя, немов холодний вітер, і сльози текли не знати від чого – од вітру чи від болю. З нього посміювалися, кликали з собою до «птахівні» – так називалася жіноча половина, де в маленьких комірках без вікон тулилися служниці й рукодільниці, причому двері всіх кімнат виходили на один довгий балкон, де гніздилося чимало чиркунів. Він відмовлявся, згадуючи всі лайки, які знав, і ще ті, що прочитав колись на стінах Східної темниці. Він обливався крижаною водою, залізаючи під струмені наполовину замерзлого водоспаду. Його особливо драгувала стрільба з лука й арбалета – хотілось рухатись, а не цілитись, розрубувати, а не чекати своєї черги.

В один із днів наприкінці зими, коли над горами набрякло небо і звідкись із півдня потягнуло вологим вітром, Розвіяр явився до сотника Брана й сказав, що хоче собі Джаль в одноосібне користування.

– Ти її купуєш? – здивувався Бран. – У володаря? Та чи захоче продати? І чим заплатиш? Та й чи не дивно, адже ти сам, здається, усе ще раб?

Він підсміювався, але незлостиво. Розвіяр був одним із його улюбленців.

– Слухайся мудрої людини, розумако. Баба – не алмаз, в оправу не вправиш і на руку не надінеш. Я одружився з молодощів, отак як ти, мед з неї злизував, молоком умивав. І що? Варто було в похід піти, як пішла моя любка по руках, і я й не дивувався. У них, бач, у селищі так заведено, там, у горах, на п'ять мужиків одна баба родиться...

Розвіяр, стиснувши зуби, пішов на верхні галереї, де пустували по зимі гнізда чиркунів. Зняв черес, знаменитий шкіряний пас зі сталевими бляхами, який він виграв «у штурхани» у довгого Кривулі. Кинув на камінь.

– Мідний королю...

Він ще не розумів зв'язку між замовлянням і своїм життям, але вже не сумнівався, що такий зв'язок існує. Він не дістав хліба на галері – зате дістав пам'ять. У камінному мішку він прохав за життя та свободу – і дістав принаймні перше.

А тепер він хотів собі Джаль. Він так її хотів, хоч вий, хоч по підлозі качайся.

– Мідний королю! Візьми, що ціную. Подай, що потребую!

Він зробив усе, як велів старий Маяк, але пояс не зникнув. І досі лежав на камені, широкий, важкий. Чому, що Розвіяр зробив не так?!

– Мідний королю, Мідний королю...

Нічого не змінилось. Розвіяр повільно підняв пояс, надів, затягнув. Примхливий Мідний король не вважав жертву гідною; Розвіяр цілком міг обійтись і без пояса – а значить, Король не потребував такого приносу.

А що Розвіяр має дорогого?

Відтоді як він став їсти досхочу, жоден кусень хліба не мав такої вартості, як той, на галері. У нього було не так багато свічок, але і потемки не доводилося пропадати. І не знайшлося нічого гідного, щоб запропонувати Мідному королеві в обмін на примарну послугу.

У ту ніч наступила весна.

* * *

Потік, що біг по дну ущелини, ревів так, що в нижніх ярусах замку важко було розмовляти. Водоспади на протилежнім боці розколини зі стрічечок перетворились на повноводі білі полотнища. Джаль прала білизну в ночвах із теплою водою, на ній була жовта сукня до щиколоток.

Розвіяр підійшов і спинився за її спиною. Вона відчула погляд, озирнулася, здригнулась і підслесливо, винувато всміхнулась.

Він знав – так вона усміхалась усім вартівникам. Слуги й наглядачі не мали на неї права. Тільки вартівники і тільки після вечірнього дзвону – один удар міді об мідь значив закінчення денних клопотів і настання ночі.

До вечірнього дзвону лишалося ще понад годину. Купа випраної і викрученої білизни лежала в порожніх ночвах, і кілька брудних сорочок – на пласкому камені біля ніг Джаль.

– Хочеш – утечемо? – спитав Розвіяр.

Вона відступила, спіткнулась об корито й мало не впала.

– Я також раб, як і ти. Уночі перейдемо через гори. Хочеш?

Джаль озирнулася – чи хто не чує. Знов подивилась на Розвіяра; у неї задрожали губи.

– Ти... не кажи так. Не бреш.

– Я не брешу.

– Не можна перейти через гори! Тільки дорогою, а там патрулі...

– Я бігаю швидше. Навіть з людиною на плечах. З тобою. Прийдемо у Фер, у мене є що продати. Сядемо на корабель, я наймуся веслярем або матросом. Утечемо на будь-який імперський острів. Я там стану переписувачем книжок, і ми заживемо, як багатії.

Джаль знов озирнулася:

– Якщо хтось почує, що ти кажеш...

– Ніхто не чує. Шумить вода.

– А коли впіймають?!

– Не впіймають. Кажи: згодна?

Вона притиснула до грудей невикручену сорочку. Великі краплі мильної води покотилися по сукні.

– Ні... я боюся. Я боюся, я не можу.

* * *

Увечері Розвіяра викликав сотник Бран.

– Беру людей, іду на перевал. Патруль в улоговині бачив цих тварюк, звіруїнів, і їхні баби з ними. Якщо баби – значить, клан знявся з місця, тут би їх і накрити, коли через перевал підуть. Тебе ставлю в нічну зміну, по півночі заступиш на середню галерею, там старий Тис розвідний. Дивись мені обома, зрозумів?

– По півночі, – слухняно повторив Розвіяр.

З ударом вечірнього дзвону він переступив поріг «птахівні», куди так довго не смів повернути очей. Старша служниця поставила руки в боки:

– Ти до кого?

– До Джаль.

– Щось молодий на вигляд, чи не з молодшої десятки?

– Дійсний вартівник.

– Значить, ранній, – сказала служниця задумливо. – Гарзд, іди, я Джаль позначку поставлю на сьогодні... Рахувати умієш? Праворуч, треті двері після десятих.

Розвіяр вийшов на балкон, білий і чистий, загороджений від прірви невисоким камінним бар'єром. Зупинився, озирнувся, поглянув униз. Гмикнув, неквапом пішов уздовж стіни; до дверей Джаль був прибитий пучок висхлої трави. Оберіг? Знак?

Він увійшов не постукавши.

Вікон не було. Горіла свічка в кутку, відбивалась у маленькому залізному дзеркалі. На низенькому дзиглику спиною до дверей сиділа Джаль, розпущене волосся лежало в неї на спині.

Вона не озирнулась. Мабуть, перше не розгледіла його – вартівник увійшов, звичайна річ. Розвіяр причинив двері (у кімнаті стало темно), підійшов, зупинився в дівчини поза спиною і побачив у дзеркалі два обличчя – своє і Джаль.

Вона його впізнала. Він себе – ні.

Він давно вже не дивився в дзеркало. Як багато хто з вартівників, не тратив часу на гоління, а натирав підборіддя і щоки шапінкою «безбородого гриба», що без зусиль виводив щетину. Тепер перед ним була незнайома людина, з витягнутим блідим обличчям, гострим підборіддям, дуже темними очима дивної форми. Переламаний ніс випинався вперед білим хрящиком, обличчя було доросле й хиже, цілком незворушне. Поряд віддзеркалювалася Джаль, від її дихання здригалось полум'я свічки. Чого вона злякалась?

– Чого ти злякалась?

Вона понурилася очі, спустивши вії, мов фіранку:

– Драстуй... ти прийшов на всю ніч?

– Я прийшов тебе забрати.

– Ні, – вона похитала головою. – Не можна...

– Можна. Варти нема в замку, тільки нічна зміна. Я стою по півночі на середній галереї, туди спуститися з вашого балкона – навіть миша зможе. Підеш зі мною?

Вона дивилася благально:

– Навіщо... Я вже звикла... Піймають – уб'ють... Я боюся!

Він усівся на матрац. Вона гадала, що це кінець розмови, й звикло потяглася до зав'язок сукні на горловині. Розпустила їх, повела плечима; сукня зіслизнула, оголюючи плечі та груди.

Розвіяр сидів наїжившись, тримаючися за матрац із такою силою, мов це була скіпка в розбурханому морі. Він має право на Джаль, тут, тепер, до самої півночі. Так само як і Кривуля, як старий Тис, як будь-який вартівник або охоронець цього замку. Чи варто докоряти дівчині, якщо вона не згодна міняти усталений, звичний порядок на смертельну небезпеку, на страх, на тягар утечі?

Джаль устала, зронивши сукню на підлогу. Вона була тонка, смаглява, геть-чисто як жінки Золотих, яких уявляв собі Розвіяр, сидячи на острові з маяком і дивлячись на далекий Мірте. Але ті жінки були неприступні, їх треба було купувати за великі гроші, або захоплювати силою, або брати за себе, будиши небідним, вельможним, чистокровним Золотим. А Джаль, яку Розвіяр жадав давно й безоглядно, стояла перед ним нага й зовсім покірпа.

Він кинув її на матрац – квапливо й грубо. Вона була дуже слухняна й навіть старанна, її губи розтягалися в усміх. І Розвіяр цілував ці напружені губи, а потім, віддихавшись, повторював, дивлячись в очі:

– Я викраду тебе, зрозуміло? Сьогодні викраду звідси... ти мене чуєш?!

Вона страдницьки всміхалась.

Розвіяр вийшов від Джаль за годину до півночі, розгублений і злий. На балконі нікого не було – служниці відпочивали сьогодні, тим більше роботи їм буде завтра, коли сотник приведе хлопців з перевалу...

Він став біля загорожі, але побачив не зорі над зубчастими стінами чорних гір. Йому привидівся ліс навколо рідної домівки, галявина, відвойована для злаків, і згряя білок, що хвилею ринуть по обніжку.

Колись він побачить їх. І можливо, упізнає серед них свою матір.

* * *

- У мене є для тебе робота, мудрагелю.
- Книга? – вирвалось у Розвіяра. – Але ж тепер...
- Заткни пельку!

Володар стояв на напівкруглому балконі, дивлячись на гори. Унизу, в ущелині, ревів потік, підсилений розталими снігами. Розвіяр щойно прибіг із казарми; хвилиною раніше повернувся малий патруль, точніше, ті, хто від нього лишився, – Кривуля, поранений у руку, і Тарі-Колесо. Падаючи з ніг, чатові повідомили, що на селище Нижні Печери напали звіруїни, почасти перебили, почасти розігнали пастухів і взялись завертати череди. Поки сотник Бран був на перевалі, поки стеріг підступних тварюк нагорі – вони напали знизу, і виявилось, що в замку не вистачає людей.

– У мене є для тебе робота, мудрагелю. Зараз ми разом підемо до пічки... ти знаєш, до якої. Ти візьмеш яйце й розіб'єш шкаралупу. Потім попрямуєш до Нижніх Печер, прихопивши з собою... кількох людей, сам вирішиш кого. Я наказую тобі: убити все, що на чотирьох ногах і що на двох. Повернути череду. Відшукати вцілілих горян і переконати їх, що вони не беззахисні, що данина, яку вони платять, означає певну смерть усім їхнім ворогам. Усе зрозуміло?

- Так, володарю, – сказав Розвіяр по малесенькій паузі.
- Добре. Ходімо.

Кілька хвилин до півночі. Розвіяру так і не довелося стати на свій пост на середній галереї. І тепер, ступаючи слідом за володарем по довгому коридору, він не міг звільнитись від думки: що коли Джаль його жде?

Вона повірила йому. Упоралася зі страхом. Вона кінець кінцем покохала його й готова ризикнути. Вона стоїть біля дверей своєї кімнати і дожидає умовного сигналу, а сигналу нема.

Дорогу освітлював один із охоронців володаря. Вогонь смолоскипа висвічував гладеньку стіну праворуч і камінне мереживо ліворуч, химерне, відшліфоване до блиску, з зірками в отворах. Таке мереживо, подумав Розвіяр, можуть вирізати з каменю тільки людські руки, навряд чи скельні черв'яки спроможні зробити такий витончений витвір... Кочегари працювали вдень і вночі, крутилися блоки, піднімаючи знизу бочки з вугіллям. Простора зала з низькою стелею була залита червоним світлом пічки.

– Кочегари – геть. Варта – лишитись. – Володар підійшов до печі, витягнув шию, вглядаючись усередину, немов не помічаючи страшної спеки. – Бери багор, гекса.

Розвіяр вибрав багор біля стійки, де, мов списи у зброярні, чекали своєї пори лопати, вогнетривкі щити й приладдя, схоже на звичайнісіньку кочергу. Челюсті печі були крихітними проти її велетенського черева; Розвіяр зупинився поряд з володарем, зирнув у вогонь, і в нього запаморочилось у голові. Він побачив рівнину, засаджену чорними вогняними головами, побачив ліс із вогняних стовбурів, побачив бурхливе море гарячого попелу.

Володар витягнув ключ. Прокрутив в отворі; пустився механізм, напружено заскреготіли ланцюги, підтягаючи до челюстів печі сітку з розкладеними по вічках чорними яйцями вогнянки.

- Що ти їй накажеш?

Розвіяр мружився від спеки. Здавалося, палають брови.

- Іти слідом за мною. Убивати звіруїнів.

– Неправильно. Убивати звіруїнів і до, і після твоєї смерті – про той випадок, якщо тебе застрелять. Кого ти візьмеш із собою?

Розвіяр назвав імена. Володар вигукнув їх, повторили вартівники біля дверей, почувся тупіт ніг – наказ поспішали донести до казарм.

– Звели їм прикривати тебе щитами, – сказав володар. – Я не хочу, щоб тебе убили, гекса, це буде велика прикрість для всіх нас... Ти готовий узяти цю владу?

– Так, володарю.

– Бий!

Сітка з яйцями погойдувалася не близько, але й не далеко. Розвіяр на півкроку наблизився до печі, узяв багор напоготів, наче спис, і точно, як на навчаннях, ударив багром у відкриту пащеку печі, і розлупив шкаралупу яйця, що лежало скраю.

Нараз відскочив – так вийнуло жаром. Навіть володар поступився; скинувши рештки шкаралупи вниз, на попіл, личинка вогнянки вирвалася з бурхливої паші вогнища і, розсипаючи іскри, усілась перед піччю на камінну підлогу. У гарячій кімнаті опинились лицем до лица володар, молодий вартівник і потворна личинка вогнянки, слухняна «маленькому гекса».

Розвіяр декілька хвиль мовчав, не зважаючи заговорити.

– Що?

– Можна спитати... володарю?

– Тільки швидко.

– Чому...

Він хотів спитати, чим заслужив таку довіру. Зараз він може наказати личинці убити володаря й варту, а потім розбити решту яєць і сам стати володарем – не тільки замку, але всього світу, якого можна сягнути за три дні. Він явиться до Джаль – з вогнянкою при нозі, і більше ніхто, жоден чоловік не насмілиться не тільки до неї торкнутись – поглянути на неї! Владання, свобода, могутність, – це було, наче прірва, наче вогненна яма печі, палюча й принадна аж до запаморочення.

Володар зрозумів його без слів. Не злякався, не розгубився ні на мить. Розтягнув осміхом губи зі шрамом:

– Я поясню... коли ти повернешся. А тепер іди, маленький гекса... І покажи, на що ти спроможний.

* * *

Тисячі й тисячі кроків. Розвіяр умів бігати: найхиткіший камінь не зрушувався в нього під ногами, так легко й рівно він нісся по широкій дорозі-карнизу. Спереду линула вогнянка – летіла низько і освітлювала шлях.

Із темряви виривалися скелі й провали. Дорога оперізувала гірське пасмо, то притискаючись до його боку, то небезпечно відсуваючись, зависаючи над прірвою. За спиною гупотіли чоботи вартівників, недавніх наставників, тепер підлеглих, але тільки на Розвіярі лежала володарева довіра, і тільки на ньому – відповідальність за долю багатьох людей, живих, мертвих і приречених.

Нижні Печери – скельне селище, Розвіяр бував там раз або два. Ім'я селищу дали печери, просторі, довгі, із багатьма виходами на поверхню, з підземними струмками й озерами, зі стінами, порослими ситним мохом. Горяни розводили печірок і тим годувались.

Під горами взимку і влітку бродили величезні череди. Коли печірки об'їдали мохи в одній галереї, їх переганяли в іншу. Сліпі, не дуже прихильні до сонця, ці тварюки доїлись і плодились у цілковитій темряві, і горяни теж рідко бачили світло, весь час у печерах. Їхні дружини та діти жили в кам'яних хатках, приклеєних до скелі; з молока печірок робили сири та квас, а шкури йшли на одяг і на взуття. Атакуючи печери, звіруїни розраховували підірвати поставання замку, загарбати череди і перебити, а якщо пощастить, збунтувати місцевих жителів.

Дорога знову повернула, обгинаючи гору. У ревіння потоку на дні ущелини вплелись далекі крики, тонкий виск печірок і гуркіт каміння. У мороку горіли смолоскипи, металась чорні фігури вершників, білястим киселем пливли череди – сліпі, вони котились униз, до

поток, і Розвіяр нараз зрозумів, що звіруїни зовсім не збираються викрадати череди під прикриттям темряви. Вони хочуть утопити печірок, жорстоко й просто.

Він відчув, як забиває дух – не від бігу, від шаленої бойової люті. Звіруїни чинили розбій, певні своєї безкарності, але Розвіяр владен був відновити порушений порядок.

– Убивай поганих тварюк!

Личинка не знала, хто такі «погані тварюки». Знав Розвіяр, для наказу цього було досить. Невловимі чудовиська, що вбили колись наглядача Роджі, чотириногі напівлюди та їхні вершники, розбійники, що мешкають у горах, нападають на каравани, мріють про одне: зрити замок і зрівняти з землею.

– Убивай!

Личинка знялась і кинулась уперед. Для неї не існувало темряви, страху смерті, скельних виступів і ям. Вона зринула, немов прокляття, на голови розбійникам, і печірки, без того налякані, стали в паніці розбігатись по горах.

– Шукати пастухів, – велів Розвіяр своїм людям. – Нехай збирають скот, завертають назад у печери. Скажи: зберуть – буде нагорода, випустять – знищу!

Йому корилися беззаперечно і мовчки. П'ятеро вартівників, підсвічуючи собі ліхтарями, кинулися в селище – розшукувати вцілілих, витягати зі щілин, куди вони забились, грозити й наказувати. Їхні ліхтарі хитались уже далеко, вище по схилу, коли Розвіяр згадав слова володаря: накажи їм прикривати тебе щитами...

І він згадав, укриваючись холодним потом, що неправильно віддав наказ личинці. Тепер, якщо Розвіяра вб'ють, вона полетить геть або кинеться на своїх.

Мерехтячи, мов прогоріла головня, вогнянка тим часом наздогнала ворога. Хрипко закричали напівлюди, полетіли на землю тіла вершників. Двоє чи троє звіруїнів кинулись у потік, воліючи вмерти в бурхливій воді. Решта кинулась угору – геть від дороги й від селища.

Вогні розсипались по схилу. Чотириногі легко долали кручі, неприступні для людини, з-під їхніх широких лап летіло каміння. Розвіяр бачив, як піднімається курява, освітлена смолоскипами, як личинка вогнянки переслідує утікачів, а вони розсипаються віялом, розходяться навсідч, а личинка тільки одна і роздвоїтись не може.

Ошелешені печірки, розбігаючись, досягли місця, де зупинився Розвіяр. Тикались у коліна – чи то зосліпу, чи то в пошуках співчуття. Їхня біла складчаста шкура, укрита короткою шерстю, була прохолодна й шорстка на дотик.

Вершники покидали смолоскипи й зробились невидимими в темряві – Розвіяр знав, що вони бачать уночі так само добре, як удень, тоді як він був майже сліпий. Вогнянка металась, її обриси розтікались, лишаючи сяйну доріжку, і Розвіяр, навіть зажмурившись, продовжував бачити ці зигзаги.

– Давай! – шепотів він, підбираючись усе ближче. – Давай, швидше! Души їх!

Вершники валилися на землю один по одному, але вцілілі не вдавались у паніку і не поспішали бігти. У селищі, де миготіли ліхтарі вартівників, заголосили, задзвеніли залізом об залізо. Вискнула стріла; Розвіяр зрозумів, що його помітили, що вершники шукають людину, якій кориться вогнянка, і, скоріше за все, устигнуть убити і його, і товаришів перше, ніж личинка закінчить свою справу.

Він вихопив обидва клинки.

– До мене! Убивай усіх, поки я живий, і вдвічі, коли я вмер!

Він не турбувався про те, щоб правильно будувати фразу. Усе повторювалося; у сутіні, злегка розчиненій близькістю світанку, перед ним виріс вершник на чотириногій тварюці, і обличчя обох були закриті шоломами. У житті Розвіяра це був другий справжній бій.

Напівлюдина майнула, обходячи Розвіяра зліва, мов граючись з ним. У червоному світлі віддаленого вогню блиснув клинок – блискавичний, миттєвий удар згори навскоси. Удар був

важкий, як сотня мішків із камінням, Розвіяр стримав його своїм клинком усього на мить, але цього було досить, щоб зоставатися серед живих іще якийсь час.

Напівлюдина пронеслася мимо і розвернулася в нього за спиною, а назустріч вискочили ще дві, і владний голос закричав із темноти:

– Стріляй!

Розвіяр кинувся на дорогу, пропускаючи над головою разючі стріли. Сотник Бран навчав його ухилятися, висмикуючись, мов нитка з тканини бою, щоб кожний наступний рух не міг бути відомий противнику зарані.

«Я віддав правильний наказ, і хоч би що було – я вже переміг».

Підскочивши, він уловив рух за спиною і встигнув підставити короткий клинок. Ударив довгим, влучив, почув здушений крик. Троє вершників кружляли каруселлю, а Розвіяр розхищувався вперед-назад, відчуваючи спрямовані з темряви стріли, висмикуючись, мов нитка, з тканини передбачуваного, і стріли пролітали там, де він був щойно. Це тривало дуже довго – декілька хвиль, декілька швидких тактів.

Потім з'явилася вогнянка, війнувши смагою, засліпивши. Вершники метнулися урозтіч, і Розвіяр завважив, що поранений – легко, у праве передпліччя, мимохідь. Шкіряний рукав зробився теплим і липким. Небо світлішало, ламаною лінією окреслились гори на сході. «Я віддав правильний наказ, – подумав Розвіяр із задоволенням. – Якби вона не прийшла – я вже валявся б трупом».

Він озирнувся на селище, яке потроху виходило з п'ятми. Десяток будиночків, ятки над устями до печери, джерело в колі з каміння, і над джерелом – святим місцем для всіх тутешніх – груба камінна статуя. Треба було шукати своїх людей, треба було піднімати пастухів і збирати череди, бо скоро вийде сонце і багато печірок загине...

На плечі йому навалилася страшна вагота. Кігті вп'ялись у праве плече і в лівий бік. Розвіяр упав обличчям униз, придушений тілом ворога, безвільний, як мішок із шерстю, приголомшений, і дозволив важким лапам скубти й трусити його, так що голова моталася, неначе гудзик на нитці.

І тільки за кілька страшних хвиль, коли противник уже впевнився в перемозі, Розвіяр щосили рвонувся, у повороті стряхнув із себе кігтясту лапу – разом із клаптями міцнущої куртки – і чиркнув великим клинком, улучивши точно по голій шиї звіруїна, нижче застібки шолома. Пролилася крапля крові, Розвіяра схопили за горло дві людські руки – і зм'якли; другий клинок, малий, притискався до незахищеного горла тварюки, трохи вище неглибокої кривавої зарубини.

Два ока дивилися на Розвіяра крізь прорізи шолома. Людські очі.

* * *

Сходило сонце. Пастухи, бліді й залякані, схожі на своїх печірок, збирали череди, попискуючи в глиняні свищики, покрикуючи тремтливими голосами:

– А – мну! Іди! А – мну!

Череди розбрелися по всьому схилу, кілька десятків утопилося у бурхливій річці. Люди, що прийшли з Розвіяром, були всі живі, двоє поранених, один – тяжко. Його віднесли в замок на ношах два місцеві підлітки. Сам Розвіяр, з обличчям, подряпанним і розбитим об каміння, у драній куртці, з пораненою рукою, стояв посеред селища, біля джерельця. Біля ніг його сиділа вогнянка, а трохи віддалік лежав, скрутившись калачем, єдиний уцілілий звіруїн.

Напівлюдина. Чотириногий. Той самий, що напав на Розвіяра й мало не вбив його. Той самий, якого Розвіяр не знає навіть пощади – можливо, із цікавості.

Це був перший полонений, якого він захопив сам, навіть без допомоги вогнянки. Личинка з'явилася потім, але Розвіяр наказав: «Цього – не чіпати, поки я не скажу». Коли з

полоненого зняли шолом, виявилося, що він дуже молодий, либонь, молодший за Розвіяра. У нього було світле витке волосся й тонкі вуса над верхньою губою. Смаглява шкіра здавалася жовтою, на лобі й на скронях виступив піт. Він знай облизував губи – цілком людський рух; Розвіяр мовчки дивувався, як може істота на чотирьох лапах, укрита шерстю, бути настільки схожою на людину.

На спині в бранця було високе сідло зі стременом. Боки з випнутими ребрами берегли сліди острогів, давні та свіжі. Напівлюдина лежала, підбравши лапи, стараючись здаватися байдужою, і тільки кінчик хвоста виказував її – то посіпувався, то починав метатись і бити по землі.

Тіла вбитих звіруїнів за наказом Розвіяра відтягнули до ріки й кинули в воду. Коли останні печірки сховались у підземних коридорах, Розвіяр зібрав навколо себе всіх жителів селища, хто міг ходити й не працював на пасовищі.

– Ви не беззахисні, – сказав він, слово в слово повторюючи володареве напучування. – Данина, що ви платите, означає певну смерть усім вашим ворогам. Ці тварюки поткнуться нескоро, – додав він від себе й подивився на звіруїна, що лежав на землі. – Уставай.

Той сіпнув ніздрями, але піднявся. Вогнянка сиділа, своїм звичаєм, на камені, і вигляд її лякав горян куди більше, аніж ціла ватага чотириногих розбійників.

Розвіяр підійшов до напівлюдини. Перед очима в усього селища й чотирьох вартівників став на камінь, закинув ногу на спину чотириногому; у того засіпалася смугаста шкіра на боках. Розвіяр сів у сідло, відчуваючи, як грають напружені м'язи звіруїна. Намацав стремено. Продів у нього ноги так само, як це робили вершники, – п'ятами всередину, носками назовні й угору. Перед ним опинилася звіруїнова потилиця – людська похилена потилиця. Напівлюдина низько опустила голову.

– Іди за мною, – сказав Розвіяр вогнянці. – І не вбивай його, поки не скажу!

Горяни, витріщивши очі, дивилися йому вслід. Але не менш уражено втупилися його власні товариші, вартівники.

* * *

Розвіяр їхав верхи вперше в житті. Шал битви висихав на ньому, як вода: ломило бік, поранений кігтями. Усе сильнішав біль у правій руці, набрякла кисть, пальці зробилися чужими. Лівою рукою він утримував мотузку, накинуту на шию звіруїну замість гнuzдечки. Поряд ішла вогнянка.

Піднімалося сонце. Потік на дні ущелини гуркотів і плювався піною. Полонений, повільно переступаючи лапами, вряди-годи повертав голову, неначе мимохідь, до навислого над прірвою краю стежки.

– А от не кинешся, – сказав Розвіяр майже весело.

Напружилася гола засмагла спина з білим шрамом на лівій лопатці.

– Любиш життя, правда? – Розвіяр здушив звіруїнові боки чобітьми. Його все сильніше мучив біль, хотілося говорити, він не міг утриматись. – Ну стрибни, спробуй.

Він смикнув на себе мотузку. Полонений захрипів і закашлявся.

– Пішов швидше! – крикнув Розвіяр. – Пішов!

Чотириногий прискорив крок. Потім пустився вчвал, умисно жорстоко й нерівно, так що Розвіяра стало підкидати в сідлі й від болю потемніло перед очима.

– Стій!

Полонений зупинився, і водночас зупинилася вогнянка. Розвіяр перевів дух. Простіше за все було вибратись із сідла й піти пішки, але він хотів з'явитись у замку саме так – верхи, з вогнянкою при нозі.

– Пішов, – скомандував Розвіяр глухо. – Помалу.

Його товариші відстали. У замку вже знали, чим закінчився нічний бій, – хлопці-носії принесли важкопораненого. Дозорець на башті побачив Розвіяра першим; назустріч вийшов наставник Бран, який щойно повернувся з перевалу, із ним вартівники й молодша десятка. Раби покинули роботу, наглядачі з'явилися поглядіти на невидане видовище, із вікон, з галерей, з балюстрад дивилися слуги й жінки.

Розвіяр випрямився в сідлі, намагаючись забути про біль. Його полонений нижче спустив голову. Вогнянка сумирно склала на спині сірі крила, укриті попелом, немов пилком.

Він проїхав уздовж нерівного шереху витріщак. Він чув уражений шепіт за спиною. Люди витріщалися на чотириноного й сахалися від вогнянки.

Володар вийшов на балкон. Розвіяр натягнув мотузку, наказуючи звіруїну зупинитись. Перед замком не було площі, куди став би народ, що висипався з камінних нір, тому юрба хвилювалась, товпилась, виплескуючись на галереї, на стіни, здиралась на поперечини лебідок і насосів. Навкруги вершника-Розвіяра лишався вільний простір, і ранкове повітря тремтіло, нагріваючись, над крилами чорної личинки.

Запала тиша; усі дивились на Розвіяра, а він уперше розгубився.

– Навіщо ти притягнув це? – спитав володар, і в його голосі була гидливість.

– Це полонений...

Володар побіжно глянув на юрбу.

– До роботи, – сказав коротко, скинувши оком понад головами. Вартові опам'ятались, наглядачі заметушилися, за декілька хвилин галереї та вікна спорожніли.

Володар повільно спустився назустріч Розвіяру. Той, скреготнувши зубами від болю, вибрався з сідла. Володар довго роздивлявся звіруїна, а чотириногий мовчав і глядів у землю.

– Дарма, – сказав володар. – Відведи до потоку, накажи личинці вбити його, тіло скинь.

Розвіяр радше відчув, ніж побачив, як завмерли вкриті шерстю боки. Напівлюдина перестала дихати.

– Накажи личинці стрибнути в потік. Тоді піднімися до мене. – Не дожидаючись відповіді, володар розвернувся й попрямував назад у замок. Розвіяр смикнув за мотузку; чотириногий пішов за ним несподівано покійрно. Від його лап залишалися в куряві круглі невидані сліди.

Вони поминули комори, кам'яниці, де зазвичай розвантажувались каравани. Ніхто не смів іти слідом. Спустились по вузькій стежці – точніше, Розвіяр спустився, вогнянка просто злетіла, а звіруїн зійшов поряд зі стежкою, і диву гідне було, як легко він ступає по крутому сипкому схилу.

Спинилися над потоком. Стриміли з води чорні скелі, мов нерівні зуби, вода вирувала між ними й падала в глибокий казан, поверхня якого була вкрита клаптями піни. Чотириногий дивився на цю піну, наче надіючись прочитати в її мереживному малюнку дещо дуже важливе. Личинка, байдужна, усілась на камінь за декілька кроків.

Розвіяр озирнувся на замок. Звідси, знизу, було видно тільки верхівки веж.

Ревіла вода. Чи розчує вогнянка наказ? Їй однаково, у неї нема вух, вона виконує волю, а не слова...

Чотириногий ледь повернув голову. Розвіяр побачив його вухо, прикрите злиплими пацьорками волосся, запалу щоку й кінчик гострого носа. Він мовчав і не віддавав наказу; ішов час, володар чекав. Білі клапті піни кружляли над камінням у потоці.

Розвіяр мовчав. Вогнянка сиділа, склавши крила.

Чотириногий круто розвернувся – немовбито зважившись. Поглянув Розвіяру в очі й одразу ж понурив погляд, мов обпикшись.

Поглянув ще раз – перелякано, не вірячи. Скосився на вогнянку – і знову на Розвіяра.

Ревіла вода.

Звіруїн відкрив рота, схопив повітря, так що сіпнулись голі плечі. Зірвавшись із місця, напівлюдина одним стрибком перескочила на найближчий чорний камінь; Розвіяр бачив, як

розїжджаються на мокрому його лапи. Звіруїн стрибнув ще, і ще, зірвався, і Розвіяр уже вирішив був, що це кінець, але чотириногий видерся на скелю, розмахуючи мокрим хвостом, ловлячи рівновагу. Іще стрибок; звіруїн перебрався через потік по верхівках мокрого каміння, здійснивши те, чого не могла б зробити жодна людина, та, мабуть, і не кожний чотириногий.

Він вискочив на протилежний берег потоку – туди, де круто заламувалась угору стіна ущелини. І рвонув угору по неходжених стежках, і озирнувся тільки один раз – через плече.

Вогнянка сиділа байдужа. Розвіяр ковтнув; влади його залишалось три дні й дві ночі, аж раптом рана відкрилась, і по рукаву на землю знов полилася кров.

– Іди у воду, – наказав Розвіяр вогнянці.

І уже по дорозі назад, на гору, знепритомнів.

* * *

– Ти впорався, маленький гекса, – сказав володар.

Розвіяр стояв перед ним похитуючись. Він пролежав хворий весь тиждень; кілька разів його навідував сотник Бран, випитував деталі нічного бою, держався осторонено й холодно. Потім, лежачи вночі без сну, Розвіяр зметикував: сотнику Брану, який служив у замку багато років, виховував охоронців та воїнів, ніколи не довіряли розбити шкаралупу вогнянчиного яйця. Крім того, знищення ворога за допомогою слухняного чудовиська здавалося сотнику знущанням над вояцьким мистецтвом.

– Ти впорався, хоча і не бездоганно, – сказав володар. – Можеш сісти.

Розвіяр спустився на дерев'яний дзиглик. Його не тримали ноги: називаючи себе здоровим, він переоцінив свої сили.

– Ти маєш право дістати нагороду, – повідомив володар. – Кажи, чого ти хочеш.

– Мені нічого не треба, – сказав Розвіяр. – У мене все є.

Володар скептично підібрав позначені шрамом губи. Розвіяр не зводив очей – дивився прямо.

– Що, – негучно почав володар, – вона не захотіла з тобою тікати?

Розвіяра струснуло. Володар осміхнувся:

– І ти вирішив, що, коли вона така ж, як усі, – чому б не скористатися нею, як усі вартівники користуються всіма жінками від вечірнього дзвону й до ранкового. Авжеж, адже вона не залишалася на самоті в жодну з ночей, поки ти валявся поранений.

Розвіяр нервово ковтнув.

– Ти питаєш, чому я довіряю тобі... Тому що я бачу тебе наскрізь, маленький гекса.

– Ви маг? – вирвалось у Розвіяра.

– Ні. На жаль. Але цей замок побудував маг, і маг береже його.

– Хто це? – Розвіяр не міг утриматись. – Де він?

– Ходімо. – Володар піднявся. – Якщо ти в змозі перебирати ногами – я покажу тобі.

Тут недалеко.

* * *

Дерев'яна платформа, підвішена на чотирьох линвах, спускалася все глибше в колодязь. Володар тримав ліхтар, угору повзли камінні стіни зі слідами зубів скельних черв'яків.

– Черв'яків було багато... Перше сім, тоді він прикликав ще одного, їх стало вісім. Скельні черв'яки завжди голодні, і найвище мистецтво мага – змусити їх вигризати стіни, вікна, дверні отвори, а не поглинати весь камінь, до якого зможуть дотягнутись. Але крім черв'яків тут працювали люди – мулярі, різьбарі, скульптори. Ти ще не бачив і третини всіх приміщень

замку... А тепер ми спускаємось до кореня. Так він називав цю шахту. Якщо почнеш задихатися – скажи.

Платформа похитнулась. Розвіяр ледве втримався на ногах; володар підхопив його під лікоть.

Повіяло затхлим вітром. Платформа вповільнила хід. Просто перед Розвіяром виповз звідкись ізнизу і зупинився чорний отвір у стіні.

– Ми підемо туди? – Розвіяр через силу ковтнув.

Володар повернув укрите шрамами обличчя:

– Ти боїшся?

– Так, – сказав Розвіяр.

Володар помовчав.

– Тоді ми повернемося. Я хотів, щоб ти його побачив... Але якщо тобі тяжко – повернемося.

Розвіяр дихав ротом. Громадище замку, громадище скелі давили йому на вуха. Колодязь висів над головою, підземні вітри гули в ньому потойбічним, нелюдським басом.

– Я піду.

– Добре. Тримайся за мене, коли тобі важко йти... маленький гекса.

У коридорі, прямому й вузькому, дивно поводив себе звук – розлягався зусуди. Каміння над головою дихало зацьковано й хрипко – диханням Розвіяра. Вогонь ліхтаря освітлював стіни, по яких скрапувала пара, і підлогу, іноді відбиваючись у калюжах, але попереду досі була чорнота – ніби ліхтар боявся випередити цих двох хоча б на кілька кроків. Страх замкненого простору, перше незнайомий Розвіяру, тепер божевільно жахав – тільки гордість допомагала втриматись, не закричати й не кинутись геть, розбиваючись об стіни слідом за власним криком.

Він став думати про море, яке воно широке. Про гори, які в них далекі вершини. Про ліс, де можна ходити, куди заманеться; він уявив, як піднімається, приступка по приступці, по високих сходах, і йому трохи полегшало.

Невідомо, скільки минуло часу, коли рука володаря міцніше стисла його лікоть:

– Дивись.

Звуки розсипались, потонули в пустоті. Нараз відступили стіни. Розвіяр і його могутній проводир опинились у підземній залі, порожній, круглій. У центрі, на квадратній камінній тумбі, лежали рештки людини... Ні. Рештки звіруїна.

Володар поставив ліхтар біля його узголів'я.

Мрець лежав тут давно. Наполовину зотлів одяг – шитий золотими нитками мундир на людських плечах. Але сам труп зберігся, майже не підвладний розкладанню: смагляве обличчя, обтягнуте тонкою шкірою. Глибоко запалі, щільно закриті очі. Мертвий покоївся на боці, у позі сплячого, підібравши широкі кігтисті лапи, склавши руки на грудях. На правій руці, на вказівному пальці, сяяв при світлі ліхтаря перстень із великим бірюзовим каменем.

Розвіяр і володар стояли мовчки. Полум'я ліхтаря не дрижало – тут не було вітру, і Розвіяр скоро зрозумів, що задихається.

– Вийдемо, – сказав володар.

І майже на руках витягнув Розвіяра із зали – у тісний коридор, де, на подив, повітря було свіжіше й можна було дихати.

– Хто це? – Розвіяр привалився до стіни.

– Це той, хто побудував замок.

– Він маг?

– Так. Маги родяться всюди, де в оселі є вогнище.

– Але ж він...

– Так. Якби ти знав, як він ненавидів своїх співплемінників. Вони його вбили... Я не хочу говорити про них тепер. Він був моїм другом. Поки його тіло покоїться тут, у підмурівку замку, замок невразливий.

– Вони вбили мага? Як можна вбити мага, адже... «Він може літати без крил і наказувати каменю, може вбивати вогнем або зціляти смертельно хворих, але головне його покликання...» Розвіяр прикусив язика.

– Ходімо. – Володар допоміг йому відліпитись від холодної стіни. – Ходімо... Ти пам'ятаєш кожний рядок з усього, що коли-небудь переписував?

– Так.

– Цікаво... Я підозрював щось таке... Мага можна вбити, звісно ж. Якщо ти вистрілиш із далекобійного лука, а маг в цей час буде зайнятий іншим і стріла встромиться йому в спину, протне серце... Тоді маг помре, скоріше за все. В імператорському палаці, в усипальниці, десятками й сотнями лежать мертві маги, хлопчику, і лише небагато з них померли своєю смертю. Але кажуть, що поки вони там покояться – Імперія невразлива.

Вони вийшли з коридора на платформу. Володар із силою потягнув за мотузку. Кілька моторошних хвиль вони чекали, а потім платформа смикнулась і пішла вгору.

Розвіяр упав на коліна. Володар допоміг йому підвестись.

– Що ти переписував для колишнього хазяїна? Мабуть, усякі нісенітниці?

– «Пригоди фаворитки». «Повчальні казання про людей, звірів та інших тварей». «Подорож на Осиний Ніс», але не до кінця, і ще багато книг...

– Згадай їх усі й запиши назви, – сказав володар. – Зроби це сьогодні, бо завтра ти заступаєш на службу, і сотник Бран, я думаю, багато разів змусить тебе розплатитися за твою першу перемогу.

* * *

Володар мав рацію. Сотнику Брану начхати було на те, що Розвіяр недужий і слабкий. Сотник Бран не мав великої шани до військової звитяги молодого вартівника. Становище Розвіяра круто погіршилось: Бран відправляв його на найнудніші, важчі й безславні роботи, умиль понизивши з улюбленця ледве чи не до слуги.

Розвіяр не нарікав. Вечорами він падав на матрац і засинав, у той час як інші, посміючись, ішли «в птахівню», і десь там чекала гостей Джаль із вічною своєю винуватою усмішкою. Старша служниця ставила зарубинку проти її імені на дерев'яній табличці. Годилося не більш як одну зарубину за ніч і не менш як одну за три ночі – так пояснював Розвіяру Тарі-Колесо, базікало, який став іще велемовнішим після того випадку в патрулі: трьох убито, уціліли тільки Тарі й Кривуля.

Вартівники, на відміну від сотника, перейнялись до Розвіяра повагою. Кривуля, який раніше не проминав нагоди підставити ногу, тепер приносив молоко з кухні, наливав Розвіяру куваль і просив розповісти, «як усе було»; Розвіяр розповідав, не прикрашаючи ні на півслова.

– З якого він спершу боку вдарив?

– З правого. Обійшов мене зліва.

– Ти тримав?

– Тільки ледь витримав, щоб вийти з-під клинка. А так – хто ж його втримає, простіше замок на руках підняти...

– Так. – Очі Кривулі затуманювались. – Вони... Я от собі думаю, якби ми з Тарі не побігли навзаводи, може, вони наших би хлопців не порубали? Може, ми їх... дарма так, га, малий?

– Порубали б усіх, – щиросердо відповідав Розвіяр. – І мене б порубали, якби не вогнянка. Це ж нечесно – ці тварюки нападають двоє на одного, четверо, шестеро на одного.

– Нечесно, – казав Кривуля, і обличчя його проясніло.

Кривулю, на відміну від базікала Тарі, мучила гризота. Розвіяр polegшував її тягар, як умів, і казав від щирого серця. Кривуля відчував це – і навіть став заступатися за «малого» перед Браном.

Тиждень за тижнем Розвіяр стояв у нічній варті, чистив відхожі місця, бігав за дрібними дорученнями – усе мовчки, не виявляючи незадоволення. Коли випадала вільна хвилина, брав арбалет і йшов на стрільбище тренуватись. Щоденне «механічне» життя втратило значення; Розвіяр ніби повернувся в ті часи, коли він з ранку до ночі вантажив каміння, возив грабарки або крутив свій коловорот. Тоді його свідомість відлітала геть, не турбуючись про закріпачене в рабстві тіло, і бродила в лісі з дитячих спогадів.

Тепер у Розвіяра з'явилося багато нових тем для роздумів. Під замком, у глибокій шахті, лежало тіло звіруїна, що за життя був магом, і, мертво, охороняло замок.

Розвіяру ввижались скельні черв'яки, запряжені магічною волею чотиринової істоти в золотому мундирі. Як вони гризуть камінь, вибудовуючи в глибині гори зали та коридори, кімнати, сходи, колодязі для платформ-підіймачів. Як маг-звіруїн здимає руки, і на вказівному пальці блищить бірюзовий камінь; як вилітає стріла з далекобійного лука і протинає чарівникові серце.

Де був володар, коли мага вбили? Чи помстився він за друга, і коли помстився, то як? І головне – навіщо він показав Розвіяру мерця під горою? Він, який бачить наскрізь не тільки «маленького гекса», але й сотника Брана, і, певно, кожну людину в замку?

Утомлені руки дрижали, утримуючи зведений арбалет. Розвіяр цілив і стріляв, і знов стріляв, і знов. Потім брав лук – найтугіший, який тільки знаходив у зброярні, і, відійшовши в дальній кінець коридора, стріляв у сутіні в ледь видну мішень.

Одного разу стріла чиркнула по стелі, і Розвіяр нараз відчув свою безпорадність: замкнений у коридорі з далекобійним луком, як личинка вогнянки – в яйці. У камінній щілині «поправка на вітер» – безглузді слова; тут нема місця, щоб накреслити красиву, плавко вигнуту дугу, частиною якої має стати стріла в леті. Заважали стіни, тиснула стеля, мучила темрява. Розвіяру захотілося свободи – але не такої, коли можна йти на всі чотири вітри.

Свободи думати. Зв'язувати ціле з частин. Бачити людей наскрізь, наперед угадувати чужі вчинки, розуміти магів у всій їхній незбагненності. Він хотів цього набагато сильніше, ніж зовсім ще недавно жадав дівчину Джаль.

І гинучи від власної недосконалості, Розвіяр кинув лук і заплакав – добре хоч, ніхто його не бачив.

А потім – за кілька хвилин – почуття пригніченості минуло. Розвіяр здивувався: що з ним було, звідки спала ця туга? Може, це спогад про гнітючі стіни там, унизу, де лежить мертвий маг-звіруїн?

Він підняв лук і продовжував управлятись. Ще за годину його застав за цим заняттям сотник Бран; постояв за спиною, посопів, потім рішуче підійшов і, лаючись, став виправляти хват на тятіві, поставу ніг, поворот голови, і Розвіяр зрозумів, що його прощено.

* * *

Джаль відділилася від стіни і встала перед ним, коли він, ледве живий, тягнув ноги з вечірньої біганки.

На ній була та сама жовта полотняна сукня з зав'язками коло горла. Вона нічого не казала, просто стояла, заступаючи коридор, і більше не всміхалась.

– Навіщо ти тут? – спитав Розвіяр. – Адже був уже дзвін?

Вона притисла до запалих щік стиснуті кулаки. Дивилась на нього й мовчала.

– Ти чого? – тихо спитав Розвіяр.

– Я тебе чекала, – сказала Джаль. – Думала, ти прийдеш. Запитувала... Думала, тебе вбили...

– Ще чого. – Він почував усе більшу ніяковість. – Не вбили. Подряпали.

– Як тебе звати? – спитала Джаль.

– Що?!

– Як тебе звати? Тебе всі кличуть по-різному, то «малий», то «гекса», то «любчик»... Ти навіть не сказав мені... ім'я.

– Навіщо тобі? – спитав Розвіяр по дуже довгій паузі.

Вона опустила руки:

– Просто щоб знати.

– Розвіяр. Так мене звати, – сказав він повільно.

Вона всміхнулась – але не звичною напруженою, винуватою усмішкою, – відверто, майже радісно:

– Красиве ім'я. Тепер я буду так називати тебе. Коли я стану про тебе думати.

– А навіщо про мене думати?

Він розумів, що говорить нісенітниці, але нічого не міг із собою вдіяти.

– Ти більше не прийдеш? – тихо спитала Джаль.

– Не знаю.

– Розвіяр... Утечімо?

– Вибач. Зараз не час.

Вона хотіла сказати багато, але мовчала й дивилась на нього. Під цим поглядом він згадав приреченого звіруіна. Той теж хотів говорити, і розумів, що це марно, і відчував, як збігає остання мить.

– Що, Джаль?

Вона все ще всміхалась.

* * *

Уночі він не спав, попри втому. Крутився, ходив пити воду, довго стояв у коридорі, потім сидів, притулившись спиною до стіни. Поривався іти до «птахівні». Вертався. Слухав хропіння вартівників, що відпочивали. Брала дримота, а він прокидався: йому ввижалася тонка фігурка в жовтій сукні, що летіла зі стіни.

Другого дня він побачив її: Джаль мела коридори жорстким віником із пір'я і не помітила Розвіяра.

* * *

– У мене є для тебе робота, маленький гекса.

Володар приймав Розвіяра в приміщенні, де той перше ніколи не бував. У вежі, на страшній висоті над ущелиною, ріс пишний сад, і кручені рослини обплітали своїми пагонами стіни, решітки на вікнах і ажурний банеподібний дах. Вдихаючи запах листя та квітів, вологої землі, зелені, Розвіяр згадав ліс свого дитинства.

– Знову кого-небудь убити?

Володар розреготався. Навіть очі його, що перше дивилися крізь Розвіяра, змінили вираз і, здається, повеселішали.

– Цього разу – ні. Ти знаєш, що у Фер є вкрадена бібліотека?

– Украдена?

– Так. Ніготь, хазяїн міського рабського ринку, обожнює раритети й книжки. Для нього їх везуть з Імперії, ризикуючи життям, і він купує за великі гроші – не тільки «Фавориток» і

«Подорожі», хоча і їх теж. Декілька днів тому йому привезли «Хроніку звірунів», написану одним імперським землеміром років двадцять тому. Я віддав Нігтю корабель за право переписати її.

– Корабель?!

– Один з моїх вітрильників у порту Фер.

– Що ж у ній такого, у цій книзі? – розгублено спитав Розвіяр. Йому уявилася «Крилама» з трьома її шоглами, з каютами й трюмом, з різьбленими дерев'яними стовпцями, що підтримують намет, з командою і капітаном. Володіти таким дивом – і віддати його за книгу?!

– Багато чого, – володар зупинився біля вікна, увитого яскраво-зеленою, з білими квітами, ліаною. – Мені потрібна ця книга якнайшвидше. Хроніки, пояснення, словники; родоводи, імена богів, традиції кланів, життєписи ватажків і героїв. Усе перепишеш до найменших дрібниць, кожна рисочка може мати значення.

– Її привезуть сюди?

– Ні. Ніготь не випускає з рук нічого, що раз удалося вхопити. Ти поїдеш у Фер, сьогодні, зараз. З тобою поїде охоронець-супутник. Тебе пропустять у сховище, перепишеш книгу й повернешся з копією назад. Два дні на дорогу в один кінець... Три дні на роботу. За сім днів ти покладеш копію мені на стіл, маленький гекса, і тоді я нагороджу тебе по-справжньому.

– Володарю, – сказав Розвіяр, згадавши, як довго тягнувся по горах рабський караван. – Два дні на дорогу в один кінець... замало.

– Ти не підеш пішки через перевали. Ти відправишся від Кипучки через тунель, бо мені потрібна швидкість, а не дешевина! Чисту оправу купиш у Фер, там є чудова крамничка на базарі. Їжу та воду купи заздалегідь і візьми з собою у сховище, тому що три дні тебе звідти не випустять. Держи.

На різьблений столик упав мішок зі шкіри печірки, чималенький, важкий. Розвіяр покосився на нього з острахом.

– Що таке? – володар покривив перекреслені шрамом губи.

– Володарю... мені не потрібен охоронець, я сам себе обороню. Мені потрібна людина, що... знає, де сісти на підземну хуру, і де купити папір у Фер, і як знайти бібліотеку цього Нігтя. Тому що я...

Розвіяр затнувся. Я безпорадний раб, слід було сказати. Ніколи в житті йому не доводилось подорожувати самостійно, та ще й при грошах. Він міг би напасти на Кипучку, селище біля теплого озера, зі зброєю в руках – але не з'явиться як мандрівник і спитати в трактирника, де тут дорога до тунелю.

– Не прикидайся, – сухо промовив володар. – Я дам тобі охоронну грамоту, з нею тебе прийматимуть як улюбленого родича. Людина з тобою поїде... кого сам вибереш, з вартівників або зі слуг. А в бібліотеку явишся без зброї – що це за переписувач такий, при клинках?

Розвіяр узяв у руки мішечок з грішми. Важко перекотились монети під м'якою, прекрасно вичиненою шкірою.

– Володарю... ви відправляєте мене у Фер із грішми? Мене?

Володар зірвав білу квітку. Приклав до ніздрів, усміхнувся:

– Шуу, не чую запахів, давно... Так, маленький гекса, я знаю що роблю. Збирайся, хутчіше. Я хочу, щоб за півгодини ти був у дорозі.

Розділ четвертий

Розвіяру доводилось бувати на перевалі з патрулем. Ступаючи по знайомій дорозі, він не вірив, що іде з замку.

Піднялись на перевал. Поминули вежу – пост. На високій жердині висів хвіст звіруїна – висохлий, облізлий, вивішений на посміх і задля страхання, а довкола, скільки сягало око, лежали гірські хребти, зелені, сині, жовті, в траві і в тумані, з білими кам'янистими гребенями, у нитках водоспадів.

– Спускайтеся, – сказав Тарі-Колесо, що стояв на чолі патруля. – Дорога звідси чиста аж до Кипучки, а ми простежимо.

Розвіяр потиснув йому руку і не озираючись рушив дорогою вниз. Видноколо здригнулось і почало звужуватись; поряд, не встигаючи, мало не біг старий Шлоп – молодший замковий інтендант, якого Розвіяр силоміць витягнув зі звичної й зручної рутини.

Молодший інтендант багато разів бував і в Фер, і в навколишніх селищах. Він умів торгуватись на ринку і знав усі заїжджі двори. Допіру він повернувся з торговельного рейсу, привів у замок караван із хорошим деревом і сталевими колодками, і на цьому думав заспокоїтись – посісти місце інтенданта, проводити дні під дахом і ночі на перині з лагідною служницею, але його сподіванням не судилося здійснитись. Розвіяр сказав, що не бажає в супутники нікого, окрім Шлопа, і той був змушений підкоритися наказу володаря.

– Ну знай, – бурмотів Шлоп без упину від самих воріт замку. – У вигрібній ямі житимеш, там само й годуватимешся. Павукам-кровопіям тебе згодую, чесатись будеш, виразками весь візьмешся. Який меткий, зажди. Нянька тобі потрібна в дорозі? Буде тобі.

Розвіяр не слухав. У внутрішній кишені куртки лежала охоронна грамота, пояс відтягав гаман із грішми, Розвіяр ступав, сам собі пан, тією самою дорогою, де він пройшов зовсім недавно серед десятка рабів, закуплених цим самим Шлопом, молодшим інтендантом, для господарчих потреб.

Дев'ять інших досі крутять свій коловорот. Хтось лишився в Східній темниці, а комусь не пощастило, і він ночує в Західній. Там парко влітку і холодно взимку. Так розповідають.

Праворуч від дороги ворухнулися куші. Розвіяр узявся за руків'я мечів. Затрусилися гілки, з колючих заростей вилетів чиркун і, посвистуючи крилами, змаєв у небо. Розвіяр тільки тепер помітив, що Шлоп не бурмоче, погрожуючи і скаржачись, а іде мовчки, насторожено озираючись на всі боки.

– Тарі сказав, дорога чиста, – нагадав Розвіяр.

– Багато він розуміє, Колесо язикате. – Шлоп стурбовано подивився назад. – Рік тому на цьому самому місці караван розстріляли, місце паршиве. Вони тут вештають, як у себе вдома.

Розвіяр усміхнувся. Свобода вступала в нього, як армія в переможене місто, як тепле повітря в оболонку повітряної кулі. Здавалося, ще трохи – він підніметься, переповнений цією свободою, і злетить над зубчастими верхівками скель.

При заході вони були в Кипучці – маленькому селищі на березі теплого озера. Над водою піднімалася пара, готелі ліпились уздовж берега, на терасах сиділи пожильці, переважно старі, загорнуті в білі рушники, пили з високих склянок і парили ноги.

– Заночуємо, – сказав Шлоп. – Кістки погріти – мені воно корисно, а тобі однаково, а тому ти селися в «Купині», а я...

– Шлопе, – сказав Розвіяр, із задоволенням відчуваючи, що свобода, наповнивши його тіло, дісталась уже до язика. – Не заночуємо ж. Ходімо просто до тунелю.

– Ти мені наказувати будеш? – Молодший інтендант похлинувся.

– Буду. – Розвіяр усміхався, але говорив без насміху. – А ти будеш слухати, старе луб'я.

* * *

Шлоп мовчав, ніби його тонкі губи склеїлись. Він мовчав, коли Розвіяр запитував у перехожих, як пройти до тунелю, а люди сахалися, лякаючись його клинків і суворого обличчя з переламаним носом. Шлоп мовчав, коли Розвіяр сам, без посередників, відшукав хазяїна підземної запряжки і загадав прямувати на Фер негайно. І тільки коли мова зайшла за ціну, молодший інтендант не втримався, почервонів і закричав:

– Тридцять монет?! А щоб тобі застрягти у Шуу в дупі! Язик свій безсоромний сховай, нікому не показуй! Тридцять монет, коли двадцять завжди коштує перевіз!

Візник надувся:

– А вечірня пора?! А ніч біля порога?

Розвіяр усміхнувся краєчками губ:

– Хазяїне, ми ж без грошей поїдемо. Зараз меч витягну – і повезеш безкоштовно.

По цьому говорили мало.

Прилипачі йшли спершу повільно, і повозка на трьох залізних колесах важко котилася по гладкій, відшліфованій присосками підлозі. На задертому носі триколки горів ліхтар, освітлюючи круглий тунель із сірого блискучого каменю. Розвіяру знову зробилось недобре: стіни душили. Міцніла вагота невидимої брили, навислої над головою.

Візник крикнув, підганяючи. Пласкі, з трикутними головами, з круглими присосками на пальцях, прилипачі наддали ходи. Ті, що були запряжені по боках, ускочили на стіни й побігли по них, зі чваканням переставляючи лапи. Ніс триколки піднявся, ліхтар вихопив тунель попереду – чорну блискучу кишку, що то пірнала вниз, то знімалася доволі круто вгору.

– Пішли! Пішли!

Голос візника стрибав, відбиваючись від стін. Тунель крутнувся, оминаючи дуже щільну гірську породу, на стіні праворуч виступили червоні жили, схожі на тіла замурованих людей. Триколку кинуло на ліву стіну, пасажирів утиснуло в лавки, а прилипач, який ішов ліворуч, вирвався на стелю й продовжував так бігти догори ногами, поки поворот не лишився далеко позаду.

Розвіяр стискав зуби, щоб вони не стукали. Шлоп сидів поряд, закутавшись у запону, мовчазний і злий. Молодший інтендант був би щасливий побачити Розвіяра наляканим, як хлопчисько. Не можна було давати йому цієї радості.

– А якщо нам назустріч ось так хтось жене? – спитав Розвіяр, коли мовчати стало несила.

– Зіткнемося, – похмуро пообіцяв візник. Потім скося подивився на Розвіяра: – А не бійтесь. У Фер тепер мій брат, крім нього, назустріч їхати нема кому, а він вечорами в трактирі сидить... Хіба що заплатить хто втричі вище за звичайне. Тоді – звісно... Та хто ж йому заплатить? Йо-о! Жени, липучки сонні!

* * *

Вони переночували в придорожньому трактирі, що чатував на подорожників на тому боці тунелю. Там же візник знайшов свого брата – п'яного як ніч, що спав, обійнявшись із прилипачем. У порт Фер до світу не можна було показувати носа – про це водно правили і Шлоп, і трактирник, та Розвіяр і сам розумів, що його свобода й два клинки мало важать проти віками встановлених традицій розбійницького порту. У Фер було два обличчя, нічне та денне, і в кожного його жителя було два обличчя; вечорами вартівники, що служили градоначальнику, відходили з міста, і вранці поверталися, щоб, обходячи вулиці, підібрати три-чотири трупи – іноді зі слідами катування.

Запах у місті Фер нагадав Розвіяру один із найсумніших днів його життя – день, коли його продали на тутешньому ринку. Його внутрішня свобода зачала, наче заморожена, зате молодший інтендант ожив, як риба у свіжій воді. Розвіярова скутість потішала його; не доходячи до порту, Шлоп збочив у вузьку, але чисту вуличку і за кілька хвилин вивів супутника до «найкращої харчевні міста» – місця і справді видатного.

– А от кину тебе, дурня, посеред вулиці – і дня ж не проживеш. – Шлоп обгризав пташину кісточку, сидячи на терасі, з якої видно далекі вітрила.

– Може, й так, – погоджувався Розвіяр. Море притягало його; десь там, у порту, могла стояти «Крилама». А може, «Луска».

– То навіщо ти зі мною сварився? – Шлоп зсував брови. – Подумай, га?

– Я не сварився. – Розвіяр бовтав ложкою в тарілці з юшкою. – А що без вашого досвіду мені тяженько буде... То я на те вас із собою і покликав.

– Щеня, – сказав Шлоп із незрозумілим виразом. – Уже не знаю, за що володар тебе наблизив, м'ясо ти базарне.

– За «м'ясо» горлянку переріжу, – недбало пообіцяв Розвіяр. Шлоп скинувся з ним поглядом – і нервово всміхнувся.

– Гарзд... До бібліотеки я тебе доведу, а назад сам дорогу запам'ятовуй. Тут, вранці, третього дня, чекатиму тебе. Піджду до вечора, а потім...

– Повернетесь в замок без мене? – спитав Розвіяр.

Шлоп роздратовано відсунув порожню тарілку.

Бібліотека розміщувалась у порту, в одному кварталі зі складами деревини, алкоголю, шкір, харчів, тканини; Шлоп ступав по набережній гордовито й неквапно, мов старий містянин. Розвіяр ішов слідом, тримаючи одну руку на ефесі, а другу на гаманці.

– Подай каліці!

Голос був нелюдський. Розвіяр, здригнувшись, повернув голову й побачив жебрака з говорящим птахом на плечі. Птах, байдужий до всього, повторював завчені слова; крила в нього були підрізани, на нозі – ланцюжок. Жебрак сидів, дивлячись униз, майже так само байдужий, як птах, але Розвіяр його впізнав: це був весляр з «Луски», ще недавно молодий і балакучий, а тепер зморшкуватий, сірий на виду, з гнійною раною на лобі.

– Гей... Гачок?

Шлоп, повернувшись, почав лаятись. Не зважаючи на нього, Розвіяр ступив уперед, нахилився до жебрака; той підняв очі – і не впізнав підлітка-весляра, з яким колись сидів поруч на лавці.

– Гачок! – Розвіяр усе більше лякався, дивлячись у його каламутні очі. – Це я, Розвіяр... гекса, пам'ятаєш?

Жебрак мовчав.

– Де Арві та Лу? Де «Луска»?

– Узяв патруль, – сказав жебрак з виразним зусиллям. – На гарячому. Усіх потопили. Моє щастя, що мене раніше донний дракон пожмакав. – І, скулившись, він знов уп'явся на оцупки своїх ніг, що стирчали з-під рогіжки.

* * *

Вхід у бібліотеку нагадував ворота в'язниці – стільки ж заборів, замків, залізних ланцюгів і заклепок. Розвіяр із жалем віддав обидва клинки Шлопові, узяв на плече сумку з письмовим приладдям і запасом їди на три дні.

Його впустили. Двоє охоронців перерили сумку, перенюхали ковбасу і сир, розломали окраець хліба, покуштували води з боклажки. Потім повели його новим вузьким і темним

коридором; Розвіярові захололо в животі. Невже він усе життя мучитиметься, опинившись у тісних стінах?

У квадратній комірці, сухій і чисто виметеній, його зустрів чоловік у чорних шатах до п'ят – високий, смаглявий, вилицюватий. Його довгастих череп був виголеним, і над темною шкірою ледь-ледь, короткою щетиною, піднімався золотий поріст.

У Розвіяра впало серце. Бібліотекар був уродженцем Мірте, Золотим, і перед його обличчям Розвіяр на мить відчув себе непотребом – як тоді на кораблі, за хвилину до падіння у воду.

Скептично підібравши губи, Золотий вивчав його вірчу грамоту; Розвіяр згадав володаря. Угоду укладено, право Розвіяра перебувати тут potwierджено, і Золотий мішок, надутий свідомістю власної важливості, не може прогнати його тільки тому, що Розвіяр – гекса.

Бібліотекар відклав папір. Його світло-карі, дуже пильні очі втупились у відвідувача люто й весело.

– Отже, такий собі Розвіяр, – співучо протягнув Золотий, не ховаючи насмішки. – Заборонених предметів нема?

– Їдло не заборонено? – Розвіяр бухнув свою сумку на стіл перед бібліотекарем. – Чорнило? Пера?

– Відповідаємо питанням на питання, – Золотий примружився, його карі очі налились медом. – Чорнило й пера я тобі дам свої, це полиш. А їдло показуй.

Уміст сумки знову витягнуто й переглянуто. Бібліотекар наспівував під ніс, уважно роздивляючись головку сиру, що її молодший інтендант Шлоп купив на базарі за дуже вигідною ціною.

– Сир з'їси першим, він зацвіте за кілька годин. У кімнаті для переписувачів є відхоже місце, точніше кажучи, відро, так що...

Він знущався. Розвіяр гарячково провів долонею по тому місцю на поясі, де раніше були піхви.

– З кімнати не виходити, хоч би що там було, – продовжував бібліотекар, мовби не помітивши цього жесту. – Уб'ю. Зрозуміло?

– А якщо пожежа?

– Тоді гори, – бібліотекар безтурботно всміхався. – Тут, любий, суворі правила. «Вони стоять мовчки, і не примушуй їх говорити, бо посеред трясоту й патоки вони зронять слово, від якого ти забудеш спокій...»

– «І помреш, коли побачиш себе замкненим у шкаралупі своєї задубілості, безвільним, наче й не знав життя», – продовжив Розвіяр, ще не згадавши, з якої це книги, але вже бачачи продовження на сторінці. – «Тому нехай стоять на полицях, стиснувши сторінки, мов щелепи».

Бібліотекар примружився. Скинув на Розвіяра уважним поглядом з голови до п'ят.

– А знаєш, – сказав, подумавши, – твоє ім'я має звучати як «Резві-арр». Якщо зважати на особливості вимови гекса.

* * *

Розвіяр сподівався побачити полиці, стелажі, замкнені дверцята шаф, та будь-що – окрім того, що відкрилося перед ним, коли бібліотекар пропустив його у сховище. Полотнища, тугі й цупкі, нагадували вітрила, будучи всього лише павутинням. Вони тяглись від підлоги до стелі, немов завіси, вони чохлам оповивали кожен шафу, і дивитися на це було таки страшно – ніби мерці в сірих саванах стояли рядами, і протяг термосив їхні лахміття.

– Вогкість, – сказав бібліотекар стурбовано. – Поряд море, поряд порт, підступають ґрунтові води... Вогкість, пліснява, і ось уже те, що ми цінуємо, перетворюється на порох... Це степові павуки Ча, я привіз їх із Камінної Стрілки, тамтешні жителі носять одягу з цих ниток. Павутиння Ча добре вбирає вологу, Резві. Коли в тебе буде своя бібліотека – згадай про це.

– У мене?! – Розвіяр спіткнувся.

– Обережно! Павуки не люблять, коли смикають павутиння. Я приношу їм живу рибу, потім довго вимітаю луску... Риба в книгосховищі, що за неподобство. Павуки хочуть живого, але в мене упередження, Резві, я не можу згодувувати їм собак або бродяжок, це кепсько вплинуло б на книжки... І на мене, коли чесно. Я виріс у Мірте, там у нас не заведено вбивати навіть пацюків.

Розвіяр зупинився. Підняв очі. З високих вікон, закритих решітками, лилося приглушене денне світло.

– Навіть пацюків?

– Так. Що з тобою?

– А гекса?

Бібліотекар підрізав край павутиння ножицями, схожими на знаряддя тортур. Підійшов ближче. Золотий був на півголови вищий за свого гостя, хоча серед замкової варті Розвіяр уважався «довготелесим».

– А що ти знаєш про гекса, Резві-арр?

– Називай мене моїм ім'ям, – відповів розсерджений Розвіяр. – А не прізвиськом, що сам і вигдавав.

– Зрозуміло. – Золотий кивнув. – Ти нічого не знаєш про гекса. Ти взагалі нічого не знаєш про світ, тільки пам'ятаєш напам'ять записані кимось рядки.

І, повернувшись, він пішов уперед, підсідаючи під сірі полотнища, іноді підрізаючи напнуті нитки, маневруючи серед повитих сіткою стелажів. Розвіяр, стиснувши зуби, пішов слідом за ним. Усередині не залишилося ні свободи, ні навіть спокою: йому слід було знати зарані, що бібліотекар у Фер – Золотий, тоді він підготувався б і не втратив самовладання.

Щоб повернути душевну рівновагу, Розвіяр згадав свій ліс. Замість сивих полотнищ павутиння – зелені ліани й коричневі стовбури, мох, трава, озера й світлячки...

– Підійди сюди, – покликав його бібліотекар.

Розвіяр глибоко зітхнув; цей Золотий не має над ним влади, Розвіяр не раб його і не підлеглий, хай каже, що хоче.

– Поглянь, – бібліотекар провів ножицями по товстому шару павутиння. Розповзлися рвані краї, відкрилася чарункова полиця, у кожній чарунці лежав сувій, схожий на товсту шкіряну трубку. – Це сувої з людської шкіри. Дуже цінні, кожен у єдиному примірнику...

– Зі шкіри людей?!

– Так. – Очі Золотого знов поміняли колір, з медових зробившись шоколадними. – Гекса пишуть свої книжки на шкірі ворогів. Це своєрідна, дуже розвинена література – вони не тільки увічнюють перемоги, але й, скажімо, складають вірші. Вони дуже чутливі, часом сентиментальні і не соромляться проливати сльози над зів'ялою квіткою.

Розвіяр підійшов ближче. Сувої були великі й маленькі, світліші й темніші, кожен перев'язаний стрічкою з вицвілого шовку.

– Дозволь мені...

Слова вирвалися самі. Розвіяр уявив, як розгортатиме сувій «зі шкіри ворога», і затнувся.

– У мене є робота, – сказав він глухо. – Я прийшов сюди у справі.

– Так, – бібліотекар кивнув. – До речі... Наступного разу, коли ти не працюватимеш, коли тобі знадобляться гроші – приходь знову. Хазяїн цього багатства, чудовий пан на ім'я Ніготь, не протестуватиме, якщо хто-небудь переписе книги гекса на більш звичний нам папір. Їх можна буде продати знавцям, ці книжки: окрім віршів, там є рецепти страв із людського м'яса.

– Я зрозумів, – сказав Розвіяр. – Але я більше не переписувач. Я вартівник у замку мого володаря, і тобі доведеться шукати кого-небудь іншого... щоб заслужити хвалу работоргівця Нігтя, якому ти служиш, Золотий!

І вигукнувши останні слова, він одвернувся від полиці з сувоями. Над головою зашурхотіло; величезна тінь на мить затьмарила світло, заколихались полотнища павутиння.

* * *

Кімната переписувачів виявилась, як і побоювався Розвіяр, маленькою і з низькою стелею. Замість вікон – продухвини, зтягнуті павутинням. Товста свіча у високому ставнику. Повний набір письмового приладдя, чиста оправа, баночка чорнила.

– Зіпсуєш папір – нового не дам.

– Не зіпсую.

– Хоч крапля попаде на сторінку книжки – чхнеш, плюнеш, – заплатиш головою. Як не переді мною – перед Нігтем, він людина проста, але винахідлива в справі смертовбивства.

Розвіяр зручніше всівся на скрипучому стільці. Підняв очі на Золотого:

– Ти мені дозволиш працювати, нарешті?

– Працюй, – бібліотекар доброзичливо кивнув. – Одна свіча горить чотири години. Шість свічок – доба. Гляди за часом, переписувачу.

Він вийшов, зачинивши за собою двері. Розвіяр лишився сам. Кілька хвилин знадобилося, щоб подолати вже звичний страх – страх тісного приміщення.

Звідки страх? Адже тижнями він жив у трюмі, траплялося, сидів у темниці, і боявся чогось – але тільки не замкненого простору!

Книга «Хроніки звіруїнів» лежала перед ним, «стиснувши сторінки, мов щелепи». Розвіяр глибоко зітхнув – і розгорнув її.

Карта! Якнайдокладніша карта з безліччю ліній, значків, надписів. Її малювали щонайменше десятком пер різної товщини, виправляли, використовуючи лекала, штрихували, домальовували. У тьмяному світлі єдиної свічки Розвіяр роздивлявся цю карту, що розляглася на цілу книжкову розгортку, і йому ворушилося волосся на голові.

У замку, коли володар відправляв його переписувати книгу, завдання здавалось простим і звичним: «Мені потрібна ця книга якнайшвидше... Усе перепишеш до найменших дрібниць, кожна рисочка може мати значення...»

Кожна рисочка має значення. Розвіяр згадав молодого звіруїна, якого відпустив, хоч мав убити.

За право скопіювати цю книгу володар віддав вітрильник. Її вкрадено з імперського сховища, і вона належить работоргівцю Нігтю, – але ж це просто книга, одна з багатьох, і якщо в ній є карта – Розвіяр перемалює карту!

Він узявся перебирати інструменти. Довго крутив у руках найтонше перо, поки воно не переломилось, і Розвіяр здригнувся від клацання. Він занадто довго вправляв-ся з клинками та луком, пальці набули сили, утративши частину звичної спритності, – але вправність повернеться. Варто тільки почати.

Він приготував інструменти, усівся зручніше, розгорнув чисту оправу – і занурився в роботу, забувши про страх замкненого простору.

* * *

Вони називали себе нагорами. «Звіруїни» – ім'я, дане ворогами; назва книги на обкладинці була змінена, вписана поверх іншої назви, майже зовсім стертої. Нагори тисячоліття мешкали серед хребтів, укритих зеленню, і на безводних плато, і на берегах гірських озер.

«Мати народжує, за традицією, чотирьох дітей: двох майбутніх матерів, одного вершника й одного раба. Кожен вершник має дві дружини, і вони належать також рабу, його брату. Якщо вмирає вершник у бою або на полюванні, слідом за ним має померти його брат. Якщо вмирає

дружина, то вершник може взяти за себе другу дружину. Якщо жінка не може народити чотирьох, її приносять у жертву озеру Плодючості».

У людини, що написала книгу, був твердий, крупний, але дуже своєрідний почерк. Розвіяр скоро до нього звик і перестав помічати дивноту в каліграфії. Перераховувалися клани, тяглися і перехресчувалися генеалогічні гілки, Розвіяр подеколи не розумів, про що пише, – просто хапав рядки очима й отерплюю рукою переносив на чистий аркуш. Він квапився: там, де мала знаходитися карта, що починала книгу, все ще було порожнє місце. Хвилюючись, що не вистачить часу, Розвіяр пропустив її, вирішивши лишити наостанок.

Він записав переказ про богиню Воф, яка стала матір'ю першого нагора, завагітнівши від великого водоспаду в горах. Богиня була чотиринога, з гнучким хвостом і великими грудьми, і Розвіяр вирішив був, що ось вона, розгадка, чому в тих самих матерів народжуються й двоногі немовлята, і напівлюди на чотирьох лапах. Але через сторінку він надібав переказ про іншу богиню, тілом схожу на людську жінку, але з головою змії, і вона теж народила першого нагора, завагітнівши від живої скелі. Цих богів та богинь було декілька сотень, від них вели свій родовід різні клани, і Розвіяр працював, не підіймаючи голови, поки свічка не зашипіла, догоряючи. Тоді він квапливо запалив од недогарка нову свічу і, не помічаючи болю в спині, продовжив зачерпувати рядки очима – і виливати їх із кінчика пера.

Він переписував довгі списки імен і думав про автора цієї книги. Той не був звіруїном, згадував Імператора й Шуу, а значить, походив з Імперії. Володар сказав – «імперський землемір»; карта, поміщена на початку книжки, була гордістю автора, він раз у раз посилався на неї, називаючи «найновіша і точна карта». Догоріла третя свічка, а Розвіяр не переписав іще й чверті.

Йому не хотілося їсти. Він пив з боклажки дрібними ковтками, намагаючись розтягнути задоволення. За часів, коли він був рабом в Агля, йому траплялося переписувати по цілих дві доби – а тоді ж він був хлопчиськом; от і тепер він неодмінно впорається. І карту перемалює достоту, як в оригіналі.

Нагори числили роки за зимами й веснами ватажків. Кожен клан мав своє літочислення. Двічі в історії – як вона записана була у «Хроніках» – робилися спроби об'єднати клани єдиною владою. Першого разу це спробував зробити вершник на ім'я Білий Ручай – на короткий час об'єднав три наймогутніші клани, але потім його зарізали, спілка розпалась, і справа скінчилась братовбивчою війною. Другого разу на чолі кланів зажадав стати раб, напівлюдина, що була магом; Розвіяр потер запалені очі. «За кілька років до його народження поселення клану Роси відвідав чоловік, що звався Бродячою Іскрою... Клан Роси, на відміну від багатьох сусідів, не вбивав чужинців і коли-не-коли давав притулок заблукалим у горах подорожникам. На знак подяки бродяга змурував камінну пічку в оселі ватажка. Небавом старша ватажкова дружина народила хлопчика-раба, що володів магичним даром. Усім відомо, що маги народжуються в оселях, де Бродяча Іскра змурує вогнище».

Розвіяр приблизно поррахував роки, і в нього не лишилося сумнівів: той, про кого він тепер читає, покоїться в шахті під камінним замком володаря. Це він приручив скельних черв'яків, він знайшов гніздо вогнянки, він побудував замок. Це він зажадав стати єдиним ватагом усіх нагорських кланів.

«Війна тривала двадцять років. Ватагове ім'я було Ранок-Без-Похибки. У багатьох непокірних кланах люди перестали називати ранок ранком, щоб не згадувати ім'я страшного чарівника-раба».

Розвіяр відчув, що голова його хилиться до столу. На мить провалився. Отямився, лежачи щокою на аркуші. Свічка догоряла, він ледве устиг запалити від неї наступну. Котра це свічка? Він став рахувати й збився з ліку. Хотілось погасити клятий вогонь, лягти на камінній підлозі, витягнутись, і хай буде що буде.

«Він припинив війну, але прокляв усіх, хто не бажав йому скоритись. Віднині матері не родили, як раніше, двох майбутніх матерів, вершника й раба; вони народжували чотирьох матерів, або трьох рабів і вершника, або одну матір і трьох вершників. Кажуть, розлютований, він готовий був вигубити все плем'я нагорів; кажуть, він створив і прокляв якусь річ, і якщо звільнити прокляття – усі нагори помруть. Але чи правда це, і чи вистачить сили одного мага, щоб знищити величезне плем'я, і чи вистачить ненависті – про це не знаю і не можу сказати точно. Іменем Ранку-Без-Похибки лякають у кланах дітей – і тепер, по його смерті».

* * *

Вогник свічки заколивався. До цього він стояв рівно, як стовпчик, і тіні не ворушились. А тепер вони здригнулись, і Розвіяр підняв голову.

В отворі дверей стояв бібліотекар.

– Уже?! – Розвіяр похлинувся. – Тільки десять свічок! Ще не вийшов час!

– Просто зайшов поглянути, – сказав Золотий, мов перепрошуючи. – Вигляд маєш ти... жахливий.

Розвіяр зітхнув. Мабуть, у нього були червоні очі; повіки розпухли й горіли вогнем, але робота йшла добре і наближалась уже до кінця. Аби тільки не карта...

– А я не збирався прикрашати вашого життя, – сказав він сварливо. – Тому байдуже, який маю вигляд.

– Чому б тобі не поспати кілька годин? Розбуджу, коли скажеш.

– Ні, – Розвіяр похитав головою. – Закінчу – тоді.

– Хочеш води?

– Ні. Дякую. У мене ще є.

– Твоя правда, я служу Нігтю, брудному работоргівцю, – не міняючи інтонації, сказав Золотий. – Але мене не це смутить... Я ніколи не зможу повернутись у Мірте, літаюче місто.

– Я бачив його, – сказав Розвіяр. – Здалеку. Мене скинули в море з корабля, адже жоден гекса не може ступити на землю Мірте.

– А, – помовчавши, сказав Золотий. – Послухай, Резві... Тобто Розвіяре. Рано чи пізно ти захочеш знайти своїх родичів. Не роби цього.

– Тому що вони пишуть вірші на людській шкірі?

– І тому. Тобі багато залишилось?

– Ні. Тобто... карта, на це потрібен час.

– Візьми воду. – Золотий поставив на підлогу біля дверей глек із довгим горлечком. – Не бійся, вона не отруєна.

* * *

Він прокинувся від глухого скрику. Був цей звук уві сні чи наяву – спершу не зміг зрозуміти.

У кімнаті для переписувачів було темно. Розвіяр сам загасив останню свічку, щоб поспати хоч трохи. Копія книги, точна і повна, з картою, лежала поверх оригіналу, вкраденого з Імператорської бібліотеки, і Розвіяр спав, сидячи за столом, поклавши голову на м'яку шкіряну оправу.

У кімнаті ходив протяг, якого не було раніше. Прочинені двері похитувались, мовби долоня, що манить. У глибині сховища хтось ходив, стараючись ступати тихіше, і це не були кроки Золотого.

Розвіяр притиснув до грудей книгу і в темряві вибрався з кімнати. Ззовні стояла ніч, високі вікна ледь-ледь освітлювалися світлом чи то місяця, чи то далеких ліхтарів. Полотнища

павутиння, що охороняли книжки від вологи, здавалися чорними, і тільки в стелі в самому кутку відсвічували зеленим фосфоресцентні грона – очі павуків Ча.

Розвіяр поточився. У цю мить попереду за стелажми, десь біля входу в сховище, мигнув вогник. Розвіяр затамував подих. Він не міг би пояснити, чому таїться, чому волосся в нього на голові стоїть диба. Може, йому наснився жах, у якому когось убили. Може, цей жах ще тривав. А може, убивство сталося насправжки.

Знову почулись важкі кроки. Затріщало павутиння. Хтось негучно вилаявся – гострим, високим голосом. Не бібліотекар.

– Тут мають бути ще кімнати, – сказав інший голос, зірваний.

– Шуу! Павутиння...

– Учора вранці сюди увійшов чоловік, переписувач, і він не вийшов. Шукай його, Кру.

Загорілося яскраве світло – дві або три великі свічки, зв'язані разом. Крізь напівпрозорі сіті Розвіяр побачив дві тіні – силуети з мечами в руках. Нагострена сталь розітнула павутиння, Розвіяр ледве встиг відступити за стелаж.

Він був без зброї. Обидва клинки залишилися у Шлопа.

– Шукай його, Кру. Скоріше. Лаючись і зриваючи сірі полотнища, тонкоголосий Кру пройшов за кілька кроків від Розвіяра. Виявив двері в кімнату переписувачів.

– Дивись-но! Тут сумка, речі... Він не пішов!

– Не пішов, – із глибоким удоволенням вимовив зірваний голос. – Він тут, так. Нікуди не дінеться.

У цю мить Розвіяр заспокоївся. Двоє шукали його, щоб убити, як щойно вбили – тепер він не сумнівався – бібліотекаря. Життя Розвіяра висіло на ниточці, але цю ниточку тримав він сам; у його владі було вижити – або загинути.

Він зважив книжку в руках, приміряючись, як битиме – і враз зрозумів, що це не копія, над якою він трудився дві доби. У темряві, зі сну, він схопив оригінал «Хронік звіруїнів», і це була удача, тому що оригінал важчий.

Світ зробився дуже чітким. Розвіяр бачив кожен павутинку, кожен щербинку на дерев'яній підлозі, знав, де стоїть ліхтар і де причаївся убивця. Він не став чекати, поки його знайдуть, але стрибнув уперед і вклав у цей стрибок усю свою жагу життя.

Сиплий чоловік виставив меча, скочивши, як змія, цілячи Розвіяру в живіт. Розвіяр відбив клинок важкою книжкою, повернувся навколо себе й кулаком майже влучив сиплому в щелепу, але той ухилився, і Розвіяр побачив кинджал. Запізно побачив; він зрозумів, що не встигає відбити удар. Він дивився, як просувається рука з затиснутим у ній лезом, як летить до його горла – і не встигав ухилитись, бо рух має свої закони. Розвіяр давно засвоїв з вишколів сотника Брана: ти можеш дивитись, як тебе вбивають, і не відвести удару, тому що не вчасно замахнувся.

Лезо майнуло мимо, майже торкнувшись горла. Власник зірваного голосу засипів, витріщив очі й випустив кинджал. За його спиною в калюжі крові стояв на колінах бібліотекар. Сиплоголосий смикнувся й повалився, між його лопатками стирчала стріла – мов писальне перо, замазане червоним чорнилом. Майже одразу впав Золотий, впустивши маленький, мов іграшка, арбалет.

Тонкоголосий Кру вискочив із коридора між стелажми, з розгону влипнув у сіре полотнище, заричав, розпорюючи павутиння клинком. Згори гепнувся павук і враз майнув назад під стелю – здобич виявилась не по його зубах. Кру виривався, розкидаючи клапті сітки; Розвіяр підхопив клинок, що випав із руки мерця, і вперше вбив – не з допомогою вогнянки, а власною рукою.

Золотий лежав на боці, і його очі з медових перетворювались на блідо-жовті, майже прозорі.

* * *

– Що там було? Чому ти мовчиш?

Шлоп хвилювався. Розвіяр прийшов у готель удосвіта, раніше за погоджений час, і його спершу не хотіли пускати, бо ніч у Фер – пора беззаконня. Розвіяр прийшов з двома чужими клинками, погано відтертими від крові, і книжкою, загорнутою в чийсь плащ. Він видер Шлопа з теплої постелі й наказав рушати – негайно, одразу, як відчинять ворота.

Вдивившись у його лице, молодший інтендант полишив розпити. Вони вийшли з міста першими, ще до того, як повернулись вартівники градоначальника; Розвіяр так часто озирався, що Шлоп упав у паніку й пустився майже бігцем. Вони дісталися до входу в тунель, коли візник, похмурий і синій з перепою, пускав з місця сонних прилипачів, а в триколці сиділи, загорнувшись у ковдри, худючий купець із Кипучки та його огрядна дружина.

Побачивши, як відходить триколка, Розвіяр перемінився на лиці і кинувся навперейми. Він вискочив на дорогу, що вела в тунель, просто перед носом запряжених липучок, ті зупинилися, влипнувши лапами в камінь, три-колка наскочила на них іззаду і мало не перевернулася. Розвіяр, блідий, з червоними очима й плямами крові на куртці, витягнув гаманець – усі гроші, що видав із собою володар, усе, що не встигнув розтринькати в шинку молодший інтендант Шлоп – і кинув візникові.

Скандалу не зчинилось. Купець і його дружина слухняно вилізли з триколки – вони часто бували у Фер і поважали право сильного, а візник був до того ж задоволений заплаатою. Розвіяр, притискаючи до грудей згорток із книгою, сів у триколку, візник гукнув на прилипачів, а про молодшого інтенданта мало не забули.

Повозка рушила. Прилипачі набрали швидкості, ускачили на стіни, а запряжена праворуч – на стелю.

– Що там було? Чому ти мовчиш, Шуу тебе роздери?!

– Я не знаю. – Розвіяр ледве розліпив губи. – Я не зрозумів.

– Ти доручення виконав? Книгу переписав?

Розвіяр кивнув. Чим далі позаду залишалась бібліотека з провислими полотнищами павутиння, із трупами в калюжах крові – тим страшніше йому ставало.

Його копія, майстерна, точна, варта величезних зусиль, зосталася там. І Золотий, не знати чому вигнаний з Мірте, зостався там – назавжди. Ідучи з бібліотеки, Розвіяр бачив на порозі трупи громил-охоронців, неприступні двері були зламані; Розвіяр здивувався, що йде живим.

– Ти можеш сказати, що там було?

– Замовкни! – закричав Розвіяр, і візник здригнувся. – Не можу! Тобі я нічого не скажу, і радій!

Триколка летіла рівно, гуркіт коліс метався в замкненому просторі, мов пінна брага в тісній пляшці. Розвіяр, скулившись, підтягнув до себе коліна й опустив голову на згорток із книгою.

Він узяв плащ у Золотого. Ані краплинки крові не попало на цупку теплу тканину – плащ висів на стіні біля входу. Розвіяр вірив, що Золотий не заперечував би, адже Розвіяр узяв плащ не для себе, а для «Хронік звіруїнів».

Він задрімав під грукіт триколки. Йому снилася богиня Воф, із гладкою шерстю на боках, з могутніми пазуристими лапами й величезними голими грудьми. У богині було обличчя Джаль, вона всміхалась і говорила чужою мовою. Розвіяр не міг зрозуміти її, але знав точно: можна записати ці слова на чистий аркуш, прочитати сто разів і втямити смисл. А богиня Воф тим часом поверталась і йшла, гордовито загнувши гнучкий хвіст. Вона пішла, а наступної миті Розвіяр побачив хвіст звіруїна, що висів на жердині, облізлий і заляклий, і закричав.

– ...Здурів?! Чого волаєш?

Так само рівно летіла триколка. Так само грюкотіли колеса. Розвіяр сидів, учепившись у книжку.

– Розвіяре, – Шлоп уперше звернувся до молодого вартівника на ім'я. – Хлопче... То що з тобою?

* * *

У Кипучці вони зупинились на півгодини – поїсти. Розвіяр і досі не відчував голоду, але від слабкості підгинались коліна. Грошей не залишилось, але в будь-якому трактирі тут годували на борг – це були землі володаря.

Шлоп страшенно не хотів рушати в дорогу негайно. Молодшому інтенданту хотілось посидіти на березі, спустивши ноги в теплу воду, подрімати в гамаку, забути турботи сьогоднішнього ранку – але Розвіяр не дав старому ні хвилини перепочинку.

Вони вирушили. Книжка лежала за спиною Розвіяра, у влаштованому з плаща заплічному мішку. Він ішов, тримаючи в руці оголений клинок, дивуючи й лякаючи обивателів, викликаючи захват небагатьох місцевих діток. На крутих ділянках дороги Розвіяр спирався на меч, як на костур.

Селище залишилось позаду і скоро зникло з виду, повите парюю теплого озера. Дорога піднімалась угору. Розвіяр ішов швидко, так що Шлоп ледве за ним устигав. Стромляючись в дорогу, меч скрипів об пісок і каміння, Розвіяр висмикував його і йшов далі, не обтрушуючи прилиплих до леза грудочок глини.

Погучнішав шум води. Наблизився міст над потоком, половина шляху до перевалу. Сонце стояло високо, тіні стислись, забились під каміння. Розвіяр увіткнув меч у землю й витер піт із лоба.

– Шуу... – бурмотів Шлоп. – Навіщо я з тобою... а, хай воно все згине... Дай відпочити, таж я старий! Здохну тут, на дорозі! Дух віддам!

Розвіяр роззирнувся. Високо в небі кружляли чиркуни. На тлі зеленавого неба уже виднівся перевал.

– Шлопе, – сказав Розвіяр. – Іди назад.

– Чого? – молодший інтендант похлинувся.

– Так, – Розвіяр кивнув. – Переночуй. Попар ноги. Я скажу на перевалі, щоб по тебе кого-небудь прислали.

Шлоп, примружившись, подивився вгору, на перевал, куди вела каменяста, залита сонцем, звивиста дорога. І вниз, куди вела дорога відносно рівна, похила.

– Я скажу володареві, що ти геть знесилів, – сказав Розвіяр. – Він зрозуміє. Справу зроблено.

– Справу зроблено, – повторив Шлоп, і крізь жалібні нотки в його голосі прорвалася звичайна сварливість. – Справу зроблено... Що ж це ти, сам?

Розвіяр усміхнувся обвітряними губами:

– Сам. Звиклий.

– Ну йди, – сказав Шлоп зовсім уже сварливо. – Ач ти... Головне, що справу зроблено, а як би ти впорався без мене?

І він пішов униз, усе швидше, і сутула його спина розпрямлялась, і, відійшовши на декілька сотень кроків, він навіть став мугикати під ніс пісеньку – мабуть, наперед тішачись теплій ванні й склянці веселенького на терасі...

Розвіяр зітхнув, висмикнув меч із землі й пішов угору. Що вище піднімалася дорога, то йому ставало легше; навколо були відкриті місця, багато неба, ні стель, ні стін. Камінні брили, що височіли то праворуч, то ліворуч від дороги, нагадували голови з задумливими суворими обличчями, у їхніх очницях ріс колючий чагарник. За поворотом виявився міст. Розвіяр озир-

нувся – нікого; тоді він ступив на міст, і його тінь ступила на тінь мосту, і прилетіла тінь стріли й устромиласть тіні людини в спину.

Поштовхом його жбурнуло на мотузяне поруччя. Він утримався і зрозумів, що книжка пробита, що вістря дряпає шкіру і кров тече по спині. Він упав на хиткий міст, і поряд із його головою встромилася нова стріла. Тоді він перекотився під поруччям і полетів униз.

Він ударився об воду, як тоді, в падінні з «Крилами». Побачив дно і тіні срібних рибок, і власну тінь, розпростану на кольоровому камінні. По його щоках котились повітряні бульбашки, лоскотали шкіру. Розвіяр ухопився за камінь на дні й завмер, а згори летіли стріли, ішли на дно, залишаючи білий пінний слід. І промайнула тінь вершника – двоногий верхи на чотириноному. Покотились грудки глини, захитався міст...

Пливучи за течією, Розвіяр зайшов під прикриття великого каменя і декілька годин просидів у слизькій розколині, стискаючи меч, дожидаючи нової атаки. Так його застав дозір під проводом Кривулі, що спустився з перевалу.

* * *

– Це оригінал, – сказав володар. Розвіяр уперше побачив, як він втрачає самовладання: облизує губи, перекреслені шрамом. Проводить долонями по довгому, з сивиною, чорному волоссю, намагається вирівняти уривчасте дихання. – Це оригінал... Що ти накоїв?!

Книга лежала перед володарем на різьбленому столі. Пробита стрілою, промочена так, що потекло чорнило. Тільки в самім осерді, де сторінки були щільно стиснуті, лишилося декілька неушкоджених фрагментів.

– Шуу, – володар сів, ніби його не тримали ноги. – Шуу...

– Є копія, – сказав Розвіяр.

– У бібліотеці Нігтя?!

– Тут, – Розвіяр торкнувся скроні. – Дайте мені чисту оправу, я відновлю.

Декілька хвиль володар дивився на нього з жахом. Потім узяв шклянку з водою, що стояла на маленькому столику під вікном. Випив, закашлявся.

– Шуу, – видихнув знов. – Ніколи в житті... – він урвав себе, стиснув спотворені шрамом губи. – Карта загинула, його карта...

– Я відновлю, – повторив Розвіяр.

– Де твоя вірча грамота? – гостро спитав володар.

– Він, – Розвіяр зітхнув, згадавши Золотого. – Бібліотекар... узяв її, коли мене впускав, і поклав серед паперів...

– І вона залишилася там?

– Ні. Я взяв її, перед тим як тікати. Натрапив на вулиці на... мертве тіло, у них там вночі... різанина. Я сунув грамоту за пазуху тій... людині. Він був добре вдягнений і навіть, здається, не пограбований...

– Шуу, – учетверте повторив володар. – Ти... Розумний, маленький гекса. Мені страшно, наскільки ти розумний... Сьогодні я дуже хотів тебе вбити.

– Я помітив, – сказав Розвіяр.

Володар розсміявся:

– Я теж розумний... Можливо, не такий, як ти, щеня, але я досвідченіший. Хто були вбивці в бібліотеці?

– Я не знаю.

– Але здогадуєшся?

– Ні. Не здогадуюсь.

Володар розреготався так, що на очах у нього виступили сльози:

– Ти розумний настільки, що прикидаєшся дурником... Чого ти хочеш, кажи? Жінку? Грошей?

– Спати, – сказав Розвіяр. – Я дуже втомився, володарю.

* * *

«Кажуть, розлютований, він готовий був вигубити все плем'я нагорів; кажуть, він створив і прокляв якусь річ, і якщо звільнити прокляття – усі нагори помруть. Але чи правда це, і чи вистачить сили одного мага, щоб знищити величезне плем'я, і чи вистачить ненависті – про це не знаю і не можу сказати точно. Іменем Ранку-Без-Похибки лякають у кланах дітей – і тепер, по його смерті».

Розвіяр сидів на напівкруглому балконі, слухав рокіт води в ущелині й неквапливо переливав літери з пам'яті – на папір.

Він пам'ятав усе. Прим'яті сторінки. Запах вогника свічки. Шерех павутиння в кутку. Спинявся, щоб перепочити, дивився на гори, на напнуті нитки водоспадів і знову брався до роботи.

Володар приходив і йшов. Інколи сидів поряд, читаючи нову копію через плече Розвіяра. Вряди-годи походжав по балкону, про щось думаючи, потираючи перенісся. Розвіяр працював чотири дні, від сходу й до заходу сонця, а вночі спав. Молодший інтендант Шлоп власноруч приносив йому рагу з чиркунів із грибами, кисляк із молока печірки, справжні коржички з зернового борошна та висівок.

Над вечір четвертого дня Розвіяр закінчив карту. Володар довго роздивлявся її, потім гортав сторінки; його губи ворушились.

– Що в цій книзі? – спитав Розвіяр.

– Смерть, – володар поглянув на гори. – Смерть тим, хто не скориться. Як завжди.

– Ранок-Без-Похибки, – вимовив Розвіяр, – теж ніс смерть тим, хто не скориться. Але вмер сам.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.